

Jupiter Borcoi
Nicolae Pandelică

Gheorghe Sarău
Ionel Cordovan

Paramică thaj phenimata le rromenqe

Povești și povestiri rrome

2012

Jupiter Borcoi * Gheorghe Sarău * Nicolae Pandelică *
Ionel Cordovan

Povești și povestiri rrome - Paramică thaj phenimata le rromenqe

2012

Lucrarea a apărut în cadrul programului de finanțare proiecte culturale – 2012 , derulat de Centrul Național de Cultură a Romilor Romano-Kher (CNCR - RK), instituție de specialitate în domeniul culturii și tradițiilor rome, aflat în subordinea Ministerului Culturii și Patrimoniului Național.

Implementat de Asociația Culturală CULTUS HUMANI, proiectul are ca scop cultivarea în rândul elevilor a unei mai bune cunoașteri și înțelegeri a culturii minorității romilor și cuprinde cele mai frumoase povestiri și povești din comunitățile de romi.

Textele sunt prezentate de autori rromi, cadre didactice care predau limba rromani, sub îndrumarea domnului prof.univ dr. Gheorge Sarău.

*

O lil inklistās anθ-o Progrāmo so pokinel kulturalne projekturā -2012, kerdō katar o Themutno Kulturaqo Cēntro e Romenqo –Romano –Kher (CNCR – RK), kuć institucia anθ-i rig vaś i kultura thaj le rromane tradicie, so si telal o Ministēro vaś i Kultura thaj o Themutno Patrimōnjo.

Kerdō katar i Kuturalni Asociaciā CULTUS HUMANI , o projèkto si les sar res te barārel oprin 3anipen thaj o xaćaripen anθar i kultūra e rromenqī thaj kidel le maj šukar phenimata thaj paramića anθar le rromenqe komunitēturā .

Le tèksturā si prezentisarde rromenθar, siklārne so siklāren i rromani čhib, palal o sikavipen e rrajesqo sikl. univ. dr. George Sarău

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Povești și povestiri rrome = Paramićă thaj phenimata le rromenqe /

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, Ionel Cordovan. –
Botoșani : Arena Cărții, 2012
ISBN 978-606-93164-5-0

I. Borcoi, Jupiter

II. Sarău, Gheorghe

III. Pandelică, Nicolae

IV. Cordovan, Ionel

821.214.58(498)-34=135.1=214.58

Copyright © 2012

COORDONATOR: Prof.univ.dr. Gheorghe Sarău

Povești și povestiri rrome - Paramićă thaj phenimata le rromenqe /

Jupiter Borcoi, Gheorghe Sarău, Nicolae Pandelică, Ionel Cordovan

Ilustrații: pictor Eugen Raportoru

Jupiter Borcoi * Gheorghe Sarău * Nicolae Pandelică *
Ionel Cordovan

*

Povești și povestiri rrome - Paramică thaj phenimata le rromenqe

Proiect finanțat de Centrul Național de Cultură a Romilor Romano-Kher (CNCR - RK)

Projèkto pokindo katar o Themutno Kulturàlo Cèntro e Romenqo – Romano-Kher (CNCR - RK)

Asociația Culturală CULTUS HUMANI - I Kulturàlo Asociàcia – CULTUS HUMANI

2012 - Botoșani

O ANDER - CUPRINS

<i>Povești și povestiri consemnate în limba rromani.....</i>	7	Cum faci, așa găsești.....	50
O Kamipen	11	O godăver éhavorro	52
Dorința	11	Copilul cel isteț.....	52
O Xoraxaj.....	14	I Godi thaj i Baxt	55
Turcul	14	Mintea și Norocul	55
O Kaštari thaj pesqo suno	17	I Baxt thaj i Godi	57
Visul lemnarului.....	17	Norocul și Mintea	57
Sar si o nasulipen?.....	19	Ăl došale love	58
Ce este un lucru rău?.....	19	Banii păcătoși.....	58
Duj amala	21	O Jono o godăver	60
Doi prieteni	21	Ion cel isteț.....	60
E texarinăqo gilavno	24	O éorro rrom thaj o barvalo gažo.....	63
Cântărețul dimineții.....	24	Omul cel sărman și boierul	63
Duj éhave		O ranglărno thaj o éhavo.....	67
(O butikerno éhavo thaj o xoxavno).....	27	Bărbierul și copilul.....	67
Doi flăcăi		O bezex	69
(Băiatul cel muncitor și mincinosul)	27	Păcatul.....	69
I doš.....	29	Maj pacisarel jekh.....	71
Vina.....	29	Mai pățește una	71
I zor thaj i godi	31	O Phuro thaj le draba	73
Puterea și mintea	31	Bătrânul și țigările.....	73
O lacho amal	33	O phuno siklövno savo gelo školaθe	74
Prietenul cel bun.....	33	Elevul cel bătrân care a mers la școală	74
O Biamalipen	35	O phakhvazvalo thaj i kurung	77
Dușmănia	35	Vulturul și cioara	77
I duti	38	Kamav te aresav siklărno	
Datoria.....	38	rromane éhibăqo!	79
O Kalo, murro amal	41	Doresc să devin profesor	
Kalo, prietenul meu.....	41	de limba rromani!	79
O rromano them	44	O manuș thaj pesqe duj éhaja	81
Țara Rromilor.....	44	Omul și cele două fiice ale sale	81
K- o abăv	47	O Lačhipen thaj o Nasulipen	83
Nunta.....	47	Binele și Răul.....	83
Sar keres kadă arakhes	50	O Rrom thaj i astarni le ruvenqi.....	84
		Romul și capcana lupilor	84
		So ingeren e kanzürke pumare dumesqe?	86
		Ce poartă aricii pe spinarea lor?	86

Lil Indiaθar.....	88
Scrisoare din India	88
I kakaràška thaj o kalo sap	90
Coțofana și șarpele cel negru	90
Jekh godăver rromni.....	92
O femeie deșteaptă	92
I Buzni thaj le trin buznorre	94
Capra cu trei iezi	94
Ursarēnqi paramiçi	96
Poveste ursărească.....	96
O rrom mardo.....	98
Rromul cel bătut.....	98
O zuvalo, o pišomalo thaj o xer.....	99
Păduchiosul, purechiosul și măgarul.....	99
Kajsan.....	103
Kaisan.....	103
I paramiçi la molăqi	106
Povestea vinului	106

O Pučhipen k-e duj droma	107
Întrebare la răscruce de drumuri	107
O Rrom thaj i balval.....	108
Romul și vântul.....	108
Sar i čik kerdili manro	109
Cum nămolul s-a prefăcut în pâine	109
O Bakro.....	111
Berbecul	111
O Rrom, o phuro thaj le duj piră.....	112
Rromul, bătrânul și cele două oale.....	112
Sar o šošoj mudardăs le ruves.....	114
Cum iepurele l-a omorât pe lup	114
O Ričhinorro Vini 3al k-o šošoj	116
Ursulețul Vini merge la iepure.....	116
O Zidàri.....	118
Zidarul.....	118
O Bičhajlo rrom	120
Rromul cel nesătul	120

POVEȘTI ȘI POVESTIRI CONSEMNATE ÎN LIMBA RROMANI

Dacă ar fi să ne întrebăm unde ne aflăm, în spațiul geografic românesc, când vine vorba despre cât de mult sunt consemnate și cunoscute poveștile și povestirile în limba rromani, trebuie să arătăm că, încă din secolul al XIX-lea, au existat preocupări în această direcție, deși, sub raport cantitativ, cele mai multe aveau să se înregistreze în ultimele două decenii.

Așadar, **în secolul al XIX-lea**, din perspectivă cantitativă și valorică, se rețin producțiile folclorice rrome date la iveală de profesorul de patrologie *Barbu Constantinescu* (n. în anul 1839, la Ploiești; m. în anul 1891), în volumul bilingv, în text român – rrom (*Probe de limba și literatura țiganilor din România, publicate de /.../, București: Tipografia Societății Academice Române, 1978, 116 p.*) și de transilvăneanul de origine poloneză *Heinrich* (Henryk) *von Wlislöcki* (n. la Brașov, în anul 1856; m. la Sânmiclăuș, în anul 1907), publicate în germană, maghiară și rromani (v. *Vier Märchen der Transsilvanischen Zeltzigeuner. Inedita. Mit gegenüberstehender deutscher Übersetzung und Glossar*, “Ungarische Revue”, 1886, p.219; *Märchen des Siddhi-Kür in Siebenbürger*, “Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, 41 (1887), p. 448-460; *Volkslieder der transsilvanischen Zigeuner*, “Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft”, XLI (1887), p. 347-350; *Beiträge zu Benfey’s Pantschatantra*, “Zeitschrift der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft”; 42 (1888), p.113-150 ș.a.).

Secolul al XX-lea avea să fie destul de sărac în ceea ce privește aplecarea spre culegerea și notarea mostrelor folclorice rrome. În perioada interbelică, deși mici ca dimensiune, culegerile de povești și cântece rrome ale arheologului și folcloristului C.S. Nicolăescu-Plopșor, editate în text bilingv rrom – românesc, reprezintă comori de limbă inestimabile ale rromilor ursari din localitatea doljeană Gubauea (v. Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor, *O Róm. Ghileà Romané*, Craiova, 1934 [martie], 32 p.; *O Róm. Paramiseà Romané*, Craiova, 1934 [iulie], 31 p.

În perioada comunistă, pe tărâmul folcloristicii se observă contribuții ca urmare a unor inițiative, fie *instituționale* (lăudabile, dar nevalorificate încă, datorate institutului de profil), *instituționale și personale* - în domeniul folclorului rrom de expresie maghiară – unde reținem eforturile cercetătoarei Nagy Olga de valorificare a poveștilor rrome, care a publicat mai multe volume în acest sens, dar în limba maghiară (*Lüderc sógor*, București: Kriterion, 1969; *A nap húga meg a pakulár. Erdélyi népmesék*, Cluj: Dacia, 1973, 170 p.; *Hösök. Csalókák. Ördögök*, București: Kriterion, 230 p.; Nagy Olga és Vöő Gabriella, *A mesemondó Jakab István*, București: Editura

Academiei R.S.R., 1974, 411 p. etc.) -, dar și *inițiative personale*, ca acelea avute de profesorul rrom bucureștean, Petre Rădiță - găzduite de revistele „Lacio Drom“ (Roma, nr. 2/ 1966, nr. 1, 2, 3, 4-5/ 1968, nr. 2, 3, 4-5/ 1970 și „Ètudes Tsiganes“ (Paris, nr. 3/ 1965, nr. 3/ 1980) – sau aparținând avocatului giurgiuvean Petre Copoiu - publicate, cu sprijinul lingvistului occitan, prof. Marcel Courthiade, în revista pariziană „Ètudes Tsiganes“ (v. nr. 1, 2/ 1988). Acesta avea să culeagă mai multe povești și povestiri de la rromii spoitori din zona nord dunăreană, să le cuprindă în manuscrisul *Cântece și povestiri nomade* (vol. I-II, mss., 1984, 335 p.), care – din rațiuni ce țin de cenzura comunistă – nu a putut fi valorificat decât după 12 ani (a se vedea în continuare).

După căderea comunismului, la rugămintea lui Gheorghe Sarău, fostul diplomat, lingvistul și analistul de presă al Ambasadei Franței la Tirana, dl. Marcel Courthiade, elaborează în limba rromani *Drabarimnasqi pustik p-i čhib rromani* [Culegere de texte în limba rromani], o ediție de autor cu povești, realizată prin multiplicare, în vara anului **1991**, de aceștia, cu prilejul ediției a III-a a *Cursurilor internaționale de vară de limba rromani* desfășurate la Karjaa (Finlanda, 62 p.), lucrare destinată elevilor rromi care se pregăteau să devină învățători la liceele pedagogice din Bacău, București și Târgu – Mureș.

După patru ani, în anul **1995**, Gheorghe Sarău avea să publice *Culegerea de texte în limba țigănească. Clasele a II-a - a IV-a. Tekstonqo lil p-i rromani čhib (vaš-e II to - IV to klàse)*, la Editura Didactică și Pedagogică, R.A. din București (188 p.), pentru elevii care începuseră studiul limbii materne rromani în sistemul educațional românesc, din anul școlar 1992-1993, la nivelul claselor primare. Lucrarea, publicată integral în rromani, conține, deopotrivă, mostre folclorice și creații ale unor autori rromi de pretutindenii, iar la rugămintea expresă a domnului Marcel Courthiade, Gheorghe Sarău a inclus ilustrațiile și poveștile cuprinse în ediția inițială samizdat din 1991.

Deși trecuse la cele veșnice (în decembrie 1993), Petre Copoiu este publicat postum de Editura Kriterion, în anul **1996**, cu volumul de povești *Rromane paramicǎ. Povești țigănești* (Ediție bilingvă. Selecția, redactarea în limba țigănească și Nota asupra ediției: profesor Gheorghe Sarău. Postfață: prof. univ. dr. Octav Păun, București: Editura Kriterion), ca o parte din manuscrisul mai sus amintit.

În anul **1997**, prof. Gheorghe Sarău, împreună cu studenții săi, Adina Potochin și Edy Săvescu, editează *Paramisǎ haj gilǎ rromane. Povești și cântece rrome* (116 p.), în cadrul Colecției "Biblioteca rromă", găzduită de Editura Kriterion din București (reeditându-se, astfel, lucrările interbelice ale lui C. S. Nicolăescu-Plopșor, mai sus amintite. Postfața este semnată de prof. univ. dr. Octav Păun).

În aceeași gamă de preocupări îndreptate spre valorificarea mostrelor folclorice rrome

publicate anterior, Gheorghe Sarău și un colectiv coordonat de acesta (format din: Corneliu Colceriu, Dana Dudescu, Adina Potochin, Alin Bucă, Nyitrai Reka, Letiția Mark, Claudia Cioc) îngrijesc și editează, în anul **2000**, valoroasa lucrare a lui Barbu Constantinescu, *Probe de limba și literatura rromilor din România* (București - Cluj: Kriterion, 240 p.), apărută, inițial, în anul 1878. Tot în **2000**, scriitoarea târgumureșeană, din neamul rromilor gabori, Irina Gabor (Irén Zrínyi – Gábor), publică o carte de povestiri, în formulă bilingvă, *O Neneka e rromengó vajdas. Neneka, voievodul țiganilor* (Târgu Mureș: Editura Impress, 191 p.), câteva fiind incluse și în *Culegere de povești și basme rromani* (inițiativă: Fundația Wassdas din Cluj Napoca, Editura Todesco, **2000** [traducere: Maria Ursu].

O inițiativă inedită a constituit-o imprimarea pe casetă audio a unor povești și povestiri în limba rromani, în anul **2001**, cu titlul *Le maj šukar paramicã thaj svătură. Cele mai frumoase povestiri și pilde rrome* (București: ProMediaMusic – UPFR), avându-i ca povestitori pe: Nicolae Pandelică, Tudor Lakatos, Gheorghe Cincă, Sorin Sandu Aurel, Ion Dumitru Bidia, ca urmare a proiectului coordonat de redactorul Gheorghe Sarău în parteneriatul UNICEF, MEC, ROMANI CRISS.

În același an, se publică, postum, lucrarea lui Alexandru Ruja – Gribussy, *Ana din pârau* (Basm rrom. Ediție bilingvă, română-rromani, București: Editura Kriterion, **2001**, 80 p.), cu concursul lui Gheorghe Sarău, îngrijitorul colecției "Biblioteca rromă".

Anul următor, avea să apară, în aceeași colecție, *Rromane taxtaja. Nestemate din folclorul rromilor*, o ediție bilingvă realizată de profesorul Costică Bățalan, rrom căldărar hunedorean (București - Cluj: Editura Kriterion, **2002**, 226 p.), îngrijită, de asemenea, de Gheorghe Sarău, ca referent și redactor). Scriitoarea Luminița Mihai – Cioabă, din neamul rromilor căldărari, își publică, tot în anul **2002**, cartea de povestiri *O čem o hasardo. Țara pierdută. The Lost Country. Das verlorene Land* (Sibiu: Editura "Etapă"), într-o formulă deja consacrată de autoare, adică în patru limbi (rromani, română, engleză și germană).

Folclorul românesc îmbracă și el haina limbii rromani, cum ar fi, de pildă, traducerea realizată, în anul **2002**, de profesoara Lidia Ursu, din județul Alba, *Paramicã pala o Jon Krăngă* [Povești după Ion Creangă], la inițiativa Asociației Montane a Moșilor, cu o redactare în rromani și consultată asigurate de Gheorghe Sarău (50 p.). Tot cu traduceri din Ion Creangă, în anul ce a urmat, învățătoarea Elena Nuică versifică povestea lui Ion Creangă, *Capra cu trei iezi. I buzni thaj le trin buznorre* (București: CEDU 2000+ și SLO Olanda, **2003**, 16 p. + 2 p.), traducerea în rromani fiind asigurată de Octavian Bonculescu.

De consemnat sunt și cele două apariții din anul **2003**, în cadrul unui proiect european regional, *Mesék és legendák. Legende și povești*, Satu Mare: Editura Solstițiu, 190 p.), respectiv,

Povești și legende din istoria Euroregiunii carpatice, Satu Mare: Editura Solstițiu, 152 p.), realizată de un colectiv de autori sătmăreni și de colegii lor din Ucraina și Ungaria.

Experiența din anul 2001, privind consemnarea sonoră a poveștilor rrome, avea să fie continuată în anul **2003**, prin editarea casetei *Cele mai frumoase povestiri și pilde rrome. Le maj šukar rromane paramicǎ thaj svǎturǎ* [UNICEF, MEC], [vol. II], realizată cu povestitorii rromi: Nicolae Pandelicǎ, Borcoj Jupiter, Ionel Cordovan, Aurica - Mariti Rădulescu, Sorin Sandu Aurel, Lucian Cherata (Redactor – coordonator: Gheorghe Sarǎu). De altfel, în anul **2006**, o parte din povestirile înregistrate sonor de Jupiter Borcoi pe această casetă aveau să fie incluse, alături de cele culese sau adaptate de Gheorghe Sarǎu, Marcel Courthiade, Olga Markus ș.a., în *Carte de povești rrome. Rromane paramicienzo lil* (Ediție bilingvă. Edukǎcia duje čhibënœe, Cluj Napoca: Editura AMM, 56 p.), cum, în mod asemănător, cele mai multe dintre poveștile și povestirile conținute pe cele două casete audio – înregistrate de Jupiter Borcoi, Nicolae Pandelicǎ și Ionel Cordovan – au fost inserate în diferite manuale școlare de limba și literatura rromani, publicate între anii 1995-2009 de Gheorghe Sarǎu, Ionel și Noemi Cordovan, Borcoi Jupiter, Nicolae Pandelicǎ, Marius Căldǎraru, Moise Gabriela. Similar, și inspectorul pentru școlarizarea rromilor în județul Dolj, Lucian Cherata, publică, în anul **2008**, cartea bilingvă de povești și povestiri rrome *Al kamimoske paramisa* (Poveștile iubirii, Iași: Editura Panfilius, 134 p.), în care reia unele din povestirile rostite de el pe caseta audio din anul 2003.

Nu în ultim rând, este de consemnat adevărul că, în România, dintre toți cei care s-au preocupat de culegerea, adaptarea, traducerea și consemnarea unor povești și povestiri rrome în limba rromani, Jupiter Borcoi este singurul care a demonstrat, de mai bine de un deceniu, coerență și dǎruire (v. apariția recentă la care Jupiter Borcoi este coordonatorul și principalul autor, alături de Petronia Scripcariu, Mirabela Rascarachi și Nelu Ștefan, *Le maj šukar paramicǎ thaj phenimata le rromenqe. Cele mai frumoase povești și povestiri ale rromilor* (Botoșani: Editura Arena Cǎrții, **2012**, 90 p.).

În **volumul de față**, ca și în celelalte până aici amintite, avem de-a face, pe de o parte, fie cu povești rrome culese de la bătrânii păstrători rromi ori cu povestiri adaptate de autori după unele producții folclorice românești sau din alte limbi, fie, pe de altă parte, cu creații ale autorilor.

Cât privește dimensiunea lor artistică, cititorii sunt cei mai în măsură să-și înaripeze imaginația și să emită judecățile de valoare potrivite. Noi, truditarii volumului de față, atât am putut oferi, deocamdată!

Prof. univ. Dr. **Gheorghe Sarǎu**

O KAMIPEN

Jekh purani paramici phenel kaj but anglal, kana o Del phirelas p-i phuv, akhardăs le manušen te rigărel pesqe dinimata. Thaj avile le manuša opral sa i phuv, penqe selăça, k-o Devel. Jekh sel avilăs te mangel barvalipen p-i vazi, aver sastimos, aver but pherrelină thaj kadja maj dur. Varesavi sel mangelas thaj lielas vareso.

Pala' so o Del rigărdăs sa, dikhlăs, dural, ke maj avenas trin murša, kale balença, mașkarutne sar uçipen, thaj, palal lenqe podimata, dikhelas pes ke phirdesas but droma. Pașarden pen von, line lažane le stadă opral o șero thaj achile bitragande anglal o Del.

- Kon san tume, kaj aven but palal?

- Sam rroma, Devla!

- Thaj kaθar phirde 3i akana? Me rigărdem sa!

Ama, dikhindoj len o Del kaj beșenas kadja lažavde thaj sar žanelas kaj si vi corre, pučhlăs len maj lokhes:

- Save mangipnaça aviline?

- Devla, ame avilăm te mangas tuqe te kames amen.

E rromenqo mangipen čajlăs but le Devles.

- Mišto rroma! len phenav ke kamava tumen.

DORINȚA

O poveste veche spune că foarte demult, când Dumnezeu umbla pe pământ, a chemat oamenii pentru a le împărți darurile sale. Și au venit oamenii de pe tot pământul, cu neamul lor, la Dumnezeu. Un popor a venit să ceară câmpuri mănoase, altul sănătate, altul multe livezi și așa mai departe. Fiecare popor cerea și primea câte ceva.

După ce Dumnezeu a împărțit totul, a văzut, în depărtare, că mai veneau trei bărbați, cu plete negre, de statură mijlocie, și, după încălțări, se vedea că umblaseră un drum lung. Aceștia S-au apropiat, și-au luat cu sfială pălăriile de pe cap și au rămas nemișcați în fața lui Dumnezeu.

- Cine sunteți voi, care veniți așa de târziu?

- Suntem rromi, Doamne!

- Și pe unde ați umblat până acum? Eu am împărțit deja totul! Dar, văzându-i Dumnezeu stând așa de smeriți și cunoscând că sunt și săraci, îi întrebă mai domol:

- Cu ce rugăminte ați venit?

- Doamne, noi am venit să te rugăm să ne iubești.

Rugămintea rromilor i-a plăcut mult Domnului.

- Bine rromilor, promit că vă voi iubi.

Le murša, lošale, naisardine Lesqe, thodine le stadă p-o šero thaj kamlen te telären.

Thá o Del áchavdäs len:

- Žukeren xancĩ! Si man vi vareso vaš tumaro nămo. O jekh to dinipen so dav les tumenqe si jekh šukar thaj gilavutni čhib. Te inkeren laŕe devlikanes! O dujto dinipen si le maj but šukar dılă. Von avena kadja šukar, ke tumen resena but prinžarde vaš lenŕe... Thaj o Del mai phendäs:

- O trinto dinipen avela jekh šukar them, savo avela tumaro than. Thaj kadava than avela sa i lümja! Žan thaj, kamipnaça, te roden o vestipen thaj e živipnasqo šukaripen. Kadava si Mirro kamipen. Ama si vi man jekh mangipen karing tumenŕe: phenen manqe kaj tume kerena jekhipen, kidine, kaj na avena žungale thaj ke dena vast varekana, phralikanes, jekh averesqe.

E rroma dine pesqo lav k-ël Devlesqe mangimata, naisarade palem Lesqe thaj gele.

I paramicĩ phenel kaj sa i vrjăma kana von inkerde pesqo phenipen sas lenqe mišto, thaj kana bisterde lesŕar but rovline kerkes.

(Kidini kaŕar o
Jupiter Borcoi)

Bărbații, bucuroși, I-au mulțumit, și-au pus pălăriile pe cap și au vrut să plece.

Dar Dumnezeu i-a oprit:

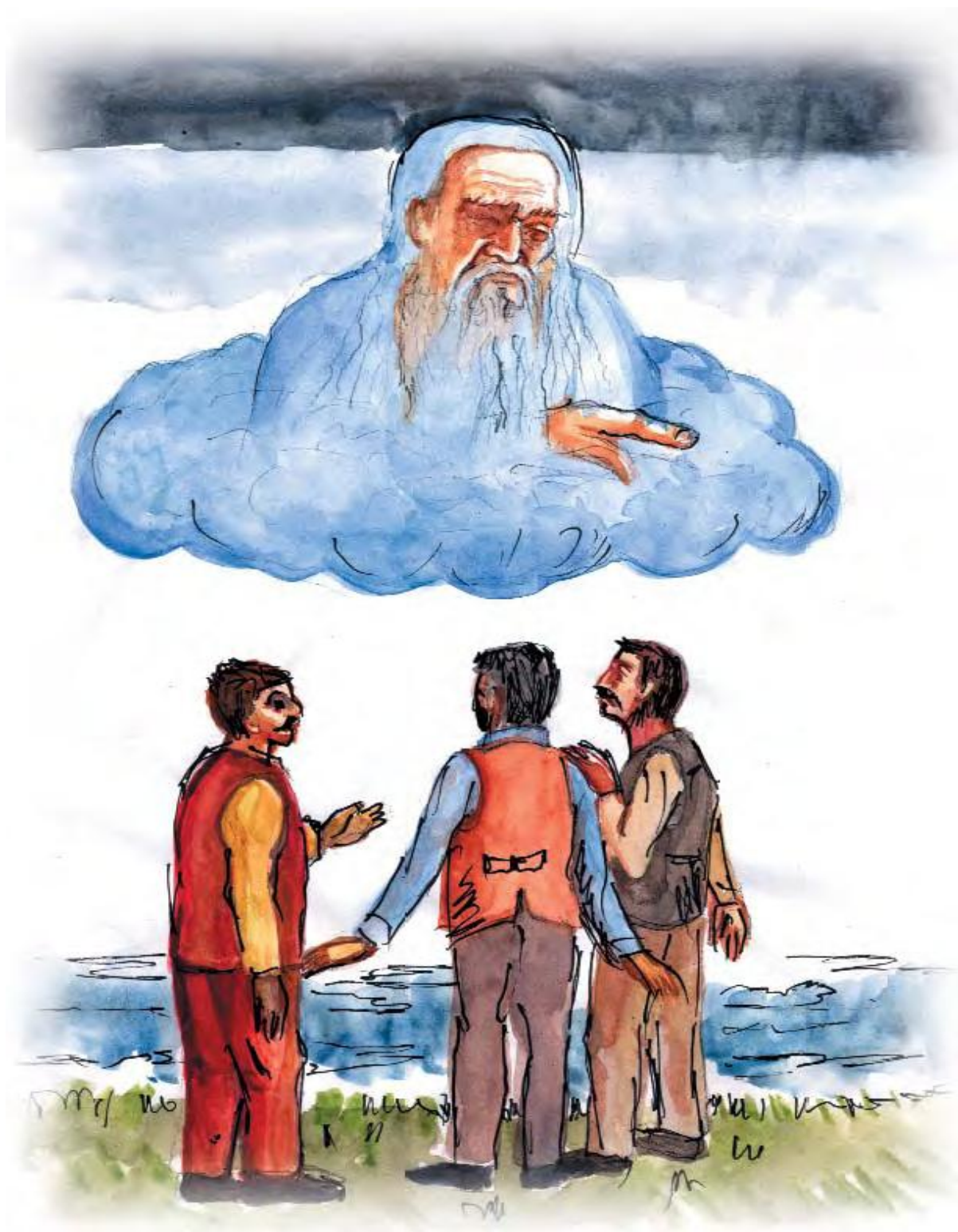
- Așteptați puțin! Am totuși ceva pentru neamul vostru. Primul dar pe care vi-l dau este o limbă frumoasă și melodioasă. Să o păstrați cu sfințenie! Al doilea dar sunt cântecele cele mai frumoase. Ele vor fi așa de minunate că veți fi foarte cunoscuți pentru ele... Și Dumnezeu a mai spus:

- Al treilea dar va fi o țară minunată, care va fi locul vostru. Și acest loc va fi lumea întreagă! Mergeți și, cu iubire, să căutați libertatea și frumusețea vieții. Aceasta este dorința Mea. Dar am și Eu o rugămintă către voi: promiteți-mi că veți fi uniți, că nu veți fi răi și că vă veți ajuta întotdeauna, frățeste, unul pe altul.

Rromii au promis că vor respecta cerințele Domnului, I-au mulțumit din nou și au plecat.

Legenda spune că întotdeauna când rromii și-au respectat cuvântul dat au dus-o bine, iar când au uitat de el au plâns amar.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O XORAXAJ

O Kasim sas jekh phurorro anθar amaro gav, so bikinelas súdrãrdi. Sa le éhavorre anθar o gav ʒanenas ke kana avel o pašmilaj, kana e khamesqe praja širden te tatãren palem i phuv, ka-e školaqo vudar avelas e phuresqo vurdon. E Kasimos si les savorenθar súdrãrdã: éoklolataqe, vaniliaqe thaj kirešença. Sa le éhave anθar i škola, anθ-i pãuza, aven paše i meseli k-o Kasim:

- Jekh éokolataça thaj jekh vaniliaça!
- Kirešença maj si tumen?

O phuro sa vrãma pašasal thaj amboldel laches:

- Si man, si amen!

Numãj o Nanu bešel rigãθe thaj dikhel dural. Éi kamel súdrãrdi. Ka-i škola avel i daj e Nanuosqi. Dikhel e éhaves, sar bešel rigãθe, thaj phenel lesqe:

- Haj te kinav tuqe jekh súdrãrdi. Savãθar kames?

- Na kamav! amboldel zorãça o éhavo.

- Dikh si les vi kirešença...phenel palem i daj.

- Na kamav! amboldel palem zorãça o éhavo.

I daj dikhel maj mišto karing o éhavo. Xatãrel ke vareso na si laches. Iril pes thaj ʒal k-i meseli k-o Kasim. Mangel jekh súdrãrdi.

TURCUL

Kasim era un bătrânel din satul nostru, care vindea înghețată. Toți copiii din sat știau că odată cu venirea primăverii, când soarele începea să încălzească din nou pământul, la poarta școlii apărea rulota bătrânului. Kasim avea înghețată de toate felurile: cu ciocolată, cu vanilie, cu cireșe. Toți copiii din școală, în pauză, se înghesuie la masa lui Kasim:

- Una cu ciocolată și una cu vanilie!
- Cu cireșe mai aveți?

Bătrânul zâmbește mereu și răspunde amabil:

- Am, avem!

Numai Nanu stă deoparte și privește nepăsător. Nu vrea înghețată. La școală vine mama lui Nanu. Îl vede pe băiat, cum stă deoparte, și-i spune:

- Hai să-ți cumpăr o înghețată. De care vrei?

- Nu vreau! răspunde băiatul foarte hotărât.

- Uite are și cu cireșe... insistă mama.

- Nu vreau! răspunde băiatul din nou cu tărie.

Mama privește atent către băiat. Simte că ceva nu este în regulă. Se întoarce și merge la taraba lui Kasim. Comandă o înghețată.

E porãça e jekhãqi dikhel palal karing o çhavo. „So te avel?”, puçhel pes i daj. Avel paşe o Nanu thaj dandarel bare çajlövipnaça anθar i şudrãrdi:

- Kana tu na kames... Vaj şaj ke san xolãriko p-o Kasim?

- Na, na sem xolãriko, phenel lokhes o çhavo. Palal puçhel sigutnes:

- Daje si çãces ke le xoraxaja si nasul manuşa?

- Na, na patãv, maj but ke, dikh, o Kasim - so si xoraxaj - kerel jekh şudrãrdi kadja but laçi...

- Me žanav kaθar le historiaqe òre, kaj akana but berşa, kana le xoraxaja uştãvde amaro them, kerde but nasulimata, vi mudarde žuvlãn, çhavorren thaj phuren - phenel azbajlo o çhavo. Sa kadja vi le germãnurã... I daj paşasal, godisarel xancĩ so phendãs o çhavo thaj amboldel:

- Dikhes tu, mirro çhavo, vi anθar amenθe le rroma phenen pen but nasulimata, tha' tu žanes kaj na si kadja. Si çãces ke anθ-e marimatenqo vaxt keren pen but nasulimata, tha' le manušen si te des len patĩv pala' kodoja so si von. Butvar, le anglekrisimata keren but nasul e manušenqe. Vi kana o Kasim si xoraxaj, vov si jekh laçho manuş, jekh phurorro so loşalöl ke şaj te del tumenqe, le çhavorenqe, te xan anθar i şudrãrdi kerdi lesθar.

Cu coada ochiului se uitã apoi cãtre bãiat. „Ce sã fie?”, se întreabã mama. Vine lĩngã Nanu şi muşcã cu lãcomie din ĩngheţatã:

- Dacã tu nu vrei... Sau poate cã eşti supãrat pe Kasim?

- Nu, nu sunt supãrat, murmurã bãiatul. Apoi ĩntrebã repede:

- Mamã este adevãrat cã turcii sunt oameni rãi ?

- Nu, nu cred, mai ales cã, uite, Kasim - care este turc - face o ĩngheţatã aşa de bunã...

- Eu ştiu de la orele de istorie cã, Acum mulţi ani, cãnd turcii au cotropit ţara noastrã, au fãcut multe rele, ba chiar au ucis femeii, copii şi bãtrãni - spuse mirat bãiatul. Tot aşa şi germanii...Mama zãmbeşte, se gãndeşte puţin la spusele bãiatului şi cu seriozitate ĩi rãspunde:

- Vezi tu, copilul meu, şi despre noi rromii se spun o mulţime de lucruri rele, ĩnşã tu ştii bine cã nu este aşa. Este adevãrat cã ĩn timp de rãzboi se ĩntãmplã multe rele, ĩnşã oamenii trebuie respectaţi dupã ceea ce sunt. De cele mai multe ori, prejudecãţile fac cel mai rãu oamenilor. Chiar dacã Kasim este turc, el este un om bun, un bãtrãnel care se bucurã cã vã poate da vouã copiilor sã gustaţi din ĩngheţata fãcutã de el.

Palal kadaja, trebul te keras kris e
manuşenqe. Tha' şaj kaj kadaja lèkcia siklõsa
la maj palal ka-i historia...

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Dupã asta ar trebui judecaţi oamenii.
Dar poate că lecţia aceasta o să o înveţi mai
târziu la orele de istorie...

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O KAȘTÀRI THAJ PESQO SUNO

O Phuro sasas jekh but prinȓardo kaștàri anȑ-o pesqo gavorro. Pesqo cáco anav na maj ȓanelas les khonik, savorre phenenas lesqe o Phuro. Anȑ-o pesqo ȓivipen, kerdãsas but kaștesqe butã, thã so maj but cájlãsas les te kerel muzikaqe instrumèturã. O Phuro ȓanelas te kerel i maj lachi skripka vi i maj lachi kòbza, tha' vi le maj šukar duruvlã thaj nãjurã.

Ama akana, kamelas jekh muzikaqo instumènto sar na maj diklãsas pes, kaj te ankalavel le maj šukar baša, kadja sar šundãsas vov varekana anȑ-jekh suno. Kodolesqe trebulas les jekh kașt, kaj te ankalavel le devlikane baša, jekh kașt sar o arcãro, o fãgo vaj i pendexlin. Kana sasas tiknorro, o Phuro šundãsas ka-o pesqo pãpus, kaj le maj lache muzikaqe instrumèturã inklen anȑar o kașt, savo sas malado kaȑar i strafin thaj e dudãȑar anȑar e maruthenqi jag. Nakhlãsas o vaxt thaj o Phuro sa godisarelas sar si te avel kadava instrumènto.

Texarinãȑe, e Phuresqe sasas lesqe te ȓal karing o veș. Uștilãsas jekh dikhipnaȓa, jekh šukar suno anȑ-i pesqi godi, thaj ȓanel ke kadava si te avel cáces. O suno sasas sar jekh kaștesqo fãlo, savo ankalavelas le maj šukar baša! Si dur o veș, tha' o kaștalo kerel pesqe trușul, liel pesqo tover thaj telãrel, loșalo.

VISUL LEMNARULUI

Bãtrãnul era un lemnar renumit din sãtucul sãu. Numele sãu adevãrat nu mai era cunoscut de nimeni, toȑi îi spuneau Bãtrãnul. De-a lungul vieȑii lui, construisese multe lucruri din lemn, dar cel mai mult îi plãcuse sã facã instrumente muzicale. Bãtrãnul știa sã facã cea mai bunã vioarã și cea mai bunã cobzã, dar și cele mai frumoase fluiere și naiuri.

Însã acum, dorea un instrument cum nu se mai vãzuse, care sã scoatã cele mai frumoase sunete, așã cum auzise cândva într-un vis. Pentru aceea îi trebuia un lemn, care sã scoatã sunetele îngerești, un lemn precum arȑarul, fagul sau alunul. Când era copil, Bãtrãnul auzise la bunicul sãu, cã cele mai bune instrumente se fac din lemnul lovit de trãsnet și de lumina din focul norilor. Trecuse timpul și Bãtrãnul tot se mai gãndea cum ar trebui sã fie acest instrument.

De dimineaȑã, Bãtrãnul simȑise nevoia sã plece spre pãdure. Se trezise cu o vedenie, un vis frumos în minte, și știe cã trebuie sã devinã realitate. Visul îi arãtase un soi de lemn, care scotea sunetele cele mai plãcute! Este departe pãdurea, dar lemnarul își face cruce, își ia toporul și pornește, bucuros.

„Si mùsaj te resav adës. Miro ilo phenel, ke trebul te arakhav kadava rukh, vi te rodava sa o veś”- godïsarel pes vov. 3i rãti le marutha patãrdenas o devel sar jekh kali kuri. E maruthnenqo bašavipen šunelas pes zorales thaj but paše, ama o phuro kamlãs te 3al maj angle p-o pesqo drom.

O Phuro 3alas angle, anθar o veś, so sikavelas sar kana sasas maškaral rãtãθe. Xancivar, micōlas po jekh dudãqi uçal, kaθar e jaga so xunavenas o céro. Le baša šunenas pen sa maj zorales thaj i dud dikhelas pes sa maj paše. Jekhevaraθar, šundãs pes jekh baro bašibaš thaj jekh bari dud xutilãs maškar e marutha, ačhavindoj duje phirdenθe anglal o Phuro, anθ-jekh sano thaj na prè učo rukh.

„ - Baro san, Devla!” phenel vov. O Phuro na trašal. Xatãrdãs. Prin3ardãsas o dikhpen, saveça uštilãsas texarinãθe thaj khon3ardãs pesqe o tover. Kodova sas o rukh! Jekh pendex azbanili balvalãθar vi tatãrdo khamesθar. Jekh pendexlin azbanili kaθar i devlikani jag!

Anθar i pendexlin o Phuro kerdãs pesqo jekhtono cambãlo. Lesqe baša anenas godi e balvalãnθar vi kaθar e brišindenqo bašipen, von tatãrenas o di le kodolenqo, save denas kan, kadja sar le khamesqe phraja tatãrdenas i pendexlin p-o drom anθar o veś.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

„Trebuie să ajung astăzi. Inima îmi spune că trebuie să găsesc acest copac, și de-ar fi să caut toată pădurea”- se gândește Bătrânul. Până seara norii acoperiseră cerul ca o pătură neagră. Bubuitul norilor se auzea puternic și foarte aproape, dar Bătrânul vrea să meargă înainte pe drumul său.

Bătrânul înainta prin pădurea care arăta ca și când ar fi fost miezul nopții. Rar, sclipa câte o umbră de lumină, de la fulgerele care brăzdau cerul. Sunetele se auzeau tot mai tare și lumina se vedea tot mai aproape. Deodată, un zgomot puternic se auzi și o lumină țâșni printre nori, oprindu-se chiar la doi pași înaintea Bătrânului, într-un arbore subțire și nu prea înalt.

„ - M-are ești, Doamne! ” spune acesta. Bătrânului nu îi este frică. A înțeles. Recunoscuse imaginea cu care se trezise dimineață și își pregăti securea. Acela era copacul! Un alun mângâiat de vânt și încălzit de soare. Un alun atins de focul magic!

Din alun Bătrânul făcu primul său țambal. Sunetele lui aminteau de bătaia vânturilor și de zgomotul ploilor, ele încălzeau inima celor care ascultau, așa cum razele soarelui încălziseră alunul pe cărarea din pădure.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

SAR SI O NASULIPEN?

Murro kàko si but phuro. Les si les 85 (oxtovardeš thaj pan3) berša thaj, butivar, rătăthe, bešel thaj phenel amenqe, e nepoturenqe, po jekh paramici anθar pesqe ternimata.

Phenava vi tumenqe jekh paramici, te dikhen sar, butvar, o nasulipen, savo kamas te keras les e averenqe, iril pes amenθe.

Amenθe, anθ-o gav, sasas jekh barvalo rrom, saves sasas les jekh kòrkorro čhavo.

O rrom kamelas but pesqe čhaves, kaj sasas but godăver, šukar thaj jekh prinzardo bašavno anθar o akordiòno. Kana kerdàs o čhavo 23 (biš thaj trin) berša, sar avelas vov khere, p-o drom, phagel pes o vurdon thaj o čhavo perel tele thaj merel.

Andine les e rroma khere, thaj sar ci sasas sastărno anθ-o gav, dilkhline les savorre aj phendine kaj si mulo thaj praxosardine les.

But dukh thaj but asvină sasas atunc pesqe daden.

Kana praxosarde les, thovdine pašal lesθe vi o akordiòno, vi jekh šukar sumnakutni bricira, thaj vi trin bare angrustika p-ël pesqe naja.

CE ESTE UN LUCRU RĂU?

Unchiul meu este foarte bătrân. El are 85 de ani și, de multe ori, seara, se așează și ne spune, nouă, nepoților, câte o poveste din tinerețile sale.

Vă voi spune și vouă una, să vedeți cum, de multe ori, răul pe care vrem să-l facem altora se întoarce la noi.

La noi, în sat, era un rom bogat, care avea un singur fiu.

Omul își iubea mult băiatul, căci era deștept, frumos și un cunoscut cântăreț din acordeon. Când a împlinit băiatul 23 de ani, cum venea el acasă, pe drum, se rupe căruța și băiatul cade și moare.

L-au adus rromii acasă, dar cum nu era doctor în sat, L-au văzut toți și au spus că este mort și l-au îngropat.

Multă durere si lacrimi au avut atunci părinții săi.

Când L-au îngropat, au pus lângă el acordeonul, o frumoasă brățară de aur și trei inele mari pe degetele sale.

Rătăthe, pala' o praxomos, duj ćora anθar o gav godisaren pen thaj vakären von te zan te putaren o limori thaj te lien o akordiòno vi ěl sumnakutne angrustă, kaj, vi kadjă, phenenas von, so te kerel o mulo lença?

P-o maşkar e rătăqo, zan ěl ćora, xunaven i xiv, putaren e mulesqo moxton thaj so te dikhen? Vazdel pes o mulo thaj pućhel len:

- So si khatē, phrala!len, kaj sem me?

Ěl ćora but daranile thaj, phares, izdranindoj, xuten anθar i xiv thaj naşen. O ćhavo, savo ěi sasas ćăces mulo - vov isindoj anθ-jekh klīniko meripen - inklislo thaj gelăs khere.

But vaxt pal' kodoja, o dad, but loşalo, sa rodăs e ćoren te naisarel lenqe, tha' khonik ěi maj zanglăs nić şundăs khanć lenθar.

Akana, o pućhipen si:

So aşti te avel maj nasul? Kaj ěl ćora pharavdine le mulesqo moxton, vaj ke o ćhavo, akna zivdo, aştilas te aćhel praxome?

Tume sar phenen?

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Seara, după înmormântare, doi hoţi din sat se gândesc şi discută ei să desfacă mormântul şi să ia acordeonul şi inelele din aur, că, şi așa, spuneau ei, ce să facă mortul cu ele?

În toiul nopţii, merg hoţii, sapă groapa, deschid sicriul şi ce să vadă? Se ridică mortul şi spune:

- Ce este aici, fraţilor, unde sunt?

Hoţii S-au speriat foarte tare şi, cu greu, tremurând, sar din groapă şi o iau la fugă. Băiatul, care nu era cu adevărat mort, el fiind în moarte clinică, iese din groapă şi pleacă acasă.

Multă vreme după aceea, tatăl, foarte bucuros, i-a tot căutat pe hoţi să le mulţumească, dar nimeni nu a mai ştiut de ei, nici nu au mai auzit nimic de ei.

Acum, întrebarea este:

Ce poate să fie mai rău? Că hoţii au dezgropat sicriul, sau că băiatul, de- Acum viu, putea să rămână îngropat?

Voi ce credeţi?

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

DUJ AMALA

Sasas jekhvar duj amala. Von zivenas gaveshe. Kana barilen, aviläs i vrăma te zan ël duj anθ-o fòros te siklöven ka-i škòla.

Akana, le Iones sasas les jekh familia maj barvali, thaj le Marianesqi sasas maj corri, thaj kana telärde, penqe deja chutine lenqe anθ-ël gonorre xaben, pal'sar len sasas len, te avel vi len p-o drom.

Pal' so geline von jekh kotor dromesqo, lăs len i bokh thaj beșle von te xan.

O Ion ankalavel te xal mas, goja, kiral thaj aver, tha'o Marin ankalavel jekh mačhorro, kaj na sasas les maj but. Xal svàko anθar pesqo xaben thaj zan maj dur.

Angla'so te aresen anθ-o fòros, palem liel len i bokh thaj beșen te xan.

O Ion, palem, ankalavel mas, goja, kiral, tha' le Marines cí maj si les sar ël kanre le mačhesqe thaj thol pes vi vov te xal.

O Ion dikhel thaj pučhel les:

- Sar, phral!a, tu xas kanre mačhesqe, bokhaθar?

- Na bokhaθar, phral!a, amboldel o Marin, kadava mačo, savo xalem me les, sasas drabardo, thaj kon xal lesqe kanre avela but godăver ka-i škòla. Kodolesqe xav me kadala kanre.

DOI PRIETENI

Au fost odată doi prieteni. Ei locuiau la sat. Când au crescut, a venit vremea să meargă amândoi la oraș să învețe la școală.

Acum, Ion avea o familie mai bogată, iar Marin era mai sărac, iar când au plecat, mamele lor le-au pus în trăistuțe mâncare, după cum avea fiecare, să aibă și ei pe drum.

După ce au mers o bucată de drum, i-a apucat foamea și S-au așezat să mănânce.

Ion scoate să mănânce carne, cârnați, brânză și altele, însă Marin scoate un peștișor, căci nu avea mai mult. Mănâncă fiecare din mâncare și pleacă mai departe.

Înainte de a ajunge în oraș, din nou li se face foame și se așează să mănânce.

Ion, iarăși, scoate carne, cârnați, brânză, însă Marin nu mai are decât oasele peștișorului și se așează și el să mănânce.

Ion îl vede și-l întreabă:

- Cum, frate, tu mănânci oase de pește, de foame?

- Nu de foame, frate, răspunde Marin, peștele acesta pe care l-am mâncat era fermecat, iar cine mănâncă oasele lui va fi foarte deștept la școală. De aceea mănânc eu aceste oase.

O Ion dikhel les, maj bešel, maj godisarel pes thaj phenel karing o Marin:

- Dikh, phral!a, me dav tut murro xaben, thaj tu de man ël kanre le machesqe, kames?

O Marin bešel xanci, kerel pes ke godisarel pes thaj phenel lesqe:

- Mišto, phrala, kadja te avel, ke si mišto te avas duj amala but godăver anθ-i škòla sar jekh.

Thaj o Marin astarel pes te xal o mas, ël goja thaj so maj sas thaj del le Ionos ël kanre.

Kana aresen anθ-o fòro, ka-i škòla, o Iono phenel xolipnaça:

- Śun, phrala!, xalem me kodola kanre, tha'ci fal man ke sem maj godăver.

Godisarav me e školăthe, tha'ci zănav maj but sar anglal, sosθar, so te avel?

- E! - amboldel o Iono, sa siklilăn vareso, phrala! Akana zanes vi tu ke i godi na bešel anθ-o xaben!

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Ion îl privește, mai așteaptă, se mai gândește și spune către Marin:

-Uite, frate, îți dau ție mâncarea mea și dă-mi tu oasele de la pește, vrei?

Marin stă puțin, se face că se gândește și-i spune:

- Bine, frate, așa să fie, căci este bine să fim doi prieteni foarte deștepți în școală decât unul.

Și Marin se apucă să mănânce carnea, cârnații și ce mai era și îi dă oasele lui Ion.

Când ajung în oraș, la școală, Ion zice cu mânie:

- Ascultă, frate, am mâncat eu oasele alea, dar nu mi se pare că sunt mai deștept.

Mă gândesc la școală, dar nu știu mai mult decât înainte, de ce, ce să fie?

- E! - răspunde Ion, tot ai învățat ceva, frate! Acum știi și tu că mintea nu stă în mâncare!

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

E TEXARINĂQO GILAVNO

Kana aven o milaj thaj e školaqo chinipen, o Pepito 3al gaves0e, k-e pesqe phure dada. I mami thaj o pàpus si duj butikerne manuša. Len si len duj grasta, jekh guruvni vi but papinã thaj khajnã. Kodolesqe, o Pepito na bešel nisar. Čajl0l les te phirel e grasteça, te inklel p-e les, te del e gurumnãqe te xal čar, vi te dušel la thaj but aver.

- Pepito, de niște kukina le khajnãn, kaj, dikh, so bokhale si von! phenel lesqe i mami.

- Mišto!

Texarinã0ar, o Pepito si xancĩ xolãriko, thaj...na del le khajnãn te xan.

- Dikh so bokhale si mirre khajnõrrã! phenel palem i mami, kana agordel i butĩ an0-i bar. Si mùsaj te maj des len niște kukina!

- Mišto, mišto!, phenel o Pepito tha'... palem na del len te xan. Maj palal i phuri akharel e čhavorres:

- Haj te xas! Dikh, kerdem tuqe bokolã thaj niște anre maj kovle, kadja sar čajlõn tut!

- Či xav, na si man bokh, amboldel o čhavorro.

I mami dikhel karing o čhavorro, godisarel xancĩ, pašasal thaj pučhel:

CÂNTĂREȚUL DIMINEȚII

Când vin vara și vacanța, Pepito pleacă la țară, la bunici. Bunica și bunicul sunt doi oameni harnici. Ei au doi cai, o vacă și foarte multe găște și găini. De aceea, Pepito nu stă deloc. Îi place să umble cu calul, să-l călărească, să-i dea vacii să mănânce iarbă, dar să o și mulgă și multe altele.

- Pepito, dă niște grăunțe găinilor, că, uite, ce flămânde sunt! îi spune bunica.

- Bine!

De dimineață, Pepito este puțin necăjit și...nu dă de mâncare găinilor.

-Uite ce flămânde sunt găinușele mele! spune din nou bunica, când termină lucrul prin grădină. Trebuie să le mai dai niște grăunțe!

- Bine, bine!, spune Pepito și... din nou nu le dă să mănânce. Mai târziu bunica îl cheamă pe băiat:

- Hai să mănânci! Uite, ți-am făcut turte și niște ouă mai moi, așa cum îți plac ție!

- Nu mănânc, nu-mi este foame, răspunde copilul.

Bunica privește către copil, se gândește puțin, zâmbește și întreabă:

- Sar dikhav san but xolãriko p-ël mirre khajnõrrã. So kerde von tuqe?

- Na le khajnã, maj but le duj bašne! amboldel o čhavorro. Sa i rãt na aštilem te sovav lenθar!

- Xatãrav akana, phenel i phuri. Kadja si, von bašen sa i texarin. Tha', šaj, palal so phenava tuqe e bašnesqi paramiçi, na maj došalãresa len kadja but...

"Miënça thaj miënça berša maj anglal, o Bašno, o Kham thaj o Čhonut živenas anθ-e ćerosqo thagaripen sar trin phrala. O maj lošalo anθar lenθe sasas o Bašno. Dılavelas sa o vaxt le maj šukar dılã, save aštin te anen i loš anθ-e manušenqo ilo...

Nic o Kham na sasas sar jekh xolãriko. Vov anelas o tatipen p-i phuv, thaj anθ-o dı e manušenqo. Ama, sa vrjãma xolãriko sasas o Čhonut. Xatãrdãsas kaj, butivar, le manuša, kana avelas e rãtãqo ačhipen, sasas but lošale te šunen e Bašnesqo bašavipen.

Anθ-jekh dės, o Čhonut xolõl p-o ćoro Bašno, sosqe na bašavelas sar kamelas vov, thaj nic jekh nic duj, del les dab, kadja zorales, ke čhudel les anθar o devel ži p-i phuv.

Kana avilãs o Kham te dikhel so kerdãs o Bašno, sosθar na maj šunel pes lesqo bašavipen, thaj šundãs so thaj sar sas, godısardãs te kerel kris.

- După cum văd esști foarte supărat pe găinușele mele. Ce ți-au făcut?

- Nu găinile, mai mult cei doi cocoși! răspunde copilul. Toată noaptea nu am putut dormi din cauza lor!

- Înțeleg acum, spune bătrâna. Așa este, ei cântă toată dimineața. Dar, poate, după ce îți voi spune povestea cocoșului, nu o să-i mai învinovățești așa de mult...

"Cu mii și mii de ani în urmă, Cocoșul, Soarele și Luna trăiau în împărăția cerului ca trei frați. Cel mai vesel dintre ei era cocoșul. Cânta tot timpul cele mai frumoase cântece, care pot să bucure inima omului...

Nici Soarele nu era o fire posomorâtă. El aducea căldura pe pământ, dar și în sufletul oamenilor. Dar, mai mereu încruntată era Luna. Înțelese că, deseori, oamenii, când se așternea liniștea nopții, erau foarte bucuroși să asculte cântecele Cocoșului.

Într-o zi, Luna se înfurie pe sãrmanul Cocoș, fiindcă nu-i cânta așa cum îi plăcea ei, și nici una, nici două, îl lovi atât de tare, de-l aruncă din cer până pe pământ.

Când apãru Soarele să vadă ce se întâmplase cu Cocoșul, de ce nu se mai aude cântatul lui, și a auzit ce și cum a fost, se gândi să-l răzbune.

- Avdĭvesesθar, tu avesa e rǎtǎqo šerutno thaj me p-o dĭves. Amare droma rigǎrena pen sa vaxt. Thaj o Bašno ʒanela kadaja thaj uštela pes kana avava me texarinǎθe, bašela lošaθar thaj marela le phaka, ama kana avesa tu našela te garavel pes.

Thaj kadja áchilǎs ʒi adēs. Kana xatǎrel o Bašno ke avel o Kham, marel e phaka thaj, ĭto, našel te bašel i texarin ʒi kana uštin sa e manuša; thaj sodevar xatǎrel ke avel o Čhonut, našel te sovel, te na maj dikhel kodoles savo čhudǎs les anθar o devel.

I purani paramicǐ maj phenel kaj, kana sas čhudino o Bašno anθar o devel, pesqe šukar dĭlǎ áchile anθ-e čerosqo thagaripen.

Von si le strafinǎle čerxanǎ, save dudǎren e rǎtǎqo kalipen.

Nùmaj le manuša but lačhe ileča ástin te šunen len. Kadaja si e čerxajenqi mùzika...

- Akana na maj inkerav xoli p-e čorre bašne! phenel o Pepito.

ʒav te maj dav len kukina!

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

- De azi înainte, tu vei domni peste noapte, iar eu peste zi. Drumurile noastre se vor despărți pentru totdeauna. Iar cocoșul va ști aceasta și se va trezi odată cu venirea mea în zori, va cânta de bucurie și va bate din aripi, pe când la venirea ta se va grăbi să se ascundă.

Și așa a rămas până astăzi. Când simte Cocoșul apropierea Soarelui, bate din aripi și se grăbește să anunțe zorile până când se trezesc toți oamenii; și de câte ori presimte apropierea Lunii, aleargă să se culce, să n-o mai vadă pe cea care l-a aruncat din cer.

Povestea veche mai spune că atunci când Cocoșul a fost aruncat din cer, cântecele sale minunate au rămas în împărăția cerului.

Ele sunt stelele strălucitoare, care luminează negura nopții.

Numai oamenii cu sufletul bun pot să le asculte. Aceasta este muzica stelelor...

- Acum nu mai sunt supărat pe sărmanii cocoși! zice Pepito.

Merg să le mai dau grăunțe!

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

DUJ ČHAVE (O BUTĬKERO ČHAVO THAJ O XOXAVNO)

Sasas jekhvar jekh phuro rrom, but barvalo thaj patĭvalo, ama, bezexenĭe, na sasas les čhave.

Anĭ-jekh dĕs, 3al vov pesqe phralesĭe, saves sasas les duj čhave, thaj phenel lenqe:

- Dikhen, mirre čhava!len, me sem but phuro thaj ĭi maj aĭtiv te kerav butĭ. Si man jekh baro kher, guruva, grasta thaj vurdon, bakră thaj but aver, saven, kana merava, kamav te mukhav len le kodolesqe maĭkar tumenĭe, savo si maj laĭĭo butărno thaj maj patĭvalo. Kodolesqe, phenel o phuro, mangav tumenqe te 3an anĭ-o gav te keren butĭ thaj savo kerela maj but love anĭa' trin dĕsa p-i pesqi butĭ, kodova te aĭhel (te beĭel) anĭ-o kher murro.

Ĭto (sig), ĭl duj phrala telărdine anĭ-o gav te roden te keren butĭ. Akana, o baro phral, pal'so godĭsarel pes jekh ĭĭra, 3al jekhe pesqe amalesĭe thaj phenel lesqe sa i paramĭĭi:

- Amal!a, de man jekh gălbeno thaj kana avava barvalo, me lăva o kher e phuresĭar thaj anava les palpale thaj vi maj but.

DOI FLĂCĂI (BĂIATUL CEL MUNCITOR űI MINCINOSUL)

A fost odată un rrom bătrân, foarte bogat űi cinstit, dar, din păcate, nu avea copii.

Într-o zi, merge la fratele său, care avea doi băieți űi le spune:

- Vedeți, băieții mei, eu sunt foarte bătrân űi nu mai pot să muncesc. Am o casă mare, boi, cai űi căruță, oi űi multe altele, pe care, când voi muri, vreau să le las aceluia dintre voi care este mai muncitor űi mai cinstit. De aceea, spune bătrânul, vă cer vouă să mergeți în sat să lucrați űi care va face (va câștiga) mai mulți bani în trei zile pe muncă, acela să rămână să stea în casa mea.

Repede, cei doi frați pleacă în sat să caute de muncă. Acum, fratele cel mai mare, după ce se gândește un pic, se duce la un prieten de al său űi-i spune toată povestea:

- Prietene, dă-mi un galben űi când voi fi bogat, de voi lua casa de la bătrân, ți-l voi aduce înapoi űi chiar mai mult.

O kolaver phral, o maj cikno, gelo anθ-o gav thaj trin dësa kerdäs buti le gazenθar, saven sasas len grasta petalomasqe, lacharipnasqe kıkavă, vurdona kaj te aven lacharde, zi kana lias vi vov jekh gälbeno lovorro.

Avel, maj anglal, o baro çhavo thaj phenel:

- Dikh, kàko, andem tuqe jekh gälbeno pal'mirri buti thaj nič na nakhlina el trin dësa!
- xoxavel o çhavo.

O phuro liel o gälbeno dikhel lesθe thaj çhudel les anθ jag.

O çhavo ci phenel khané.

Avel vi o cikno çhavo thaj phenel:

- Dikh, kàko! Andem me tuqe jekh gälbeno, pal'mirri buti anθa kadala trin dësa.

O phuro, palem, liel o lovo thaj çhudel les anθ-jag.

Kana dikhläs o çhavo, sig xutel, thaj le duje vastença rodel te ankalavel o lovo anθar i jag.

O phuro rrom asal atunc thaj phenel:

- Va, va kadja si. Tu, çhave!a, kerdän buti phares vaş kadava lovo. Anθar kodoja te avel tut vi murro kher!

Kadja zanas vi ame ke o xoxavipen si les sa vrăma xarne punre.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Celălalt frate, cel mai mic, a mers în sat și trei zile a lucrat pe la oamenii care aveau cai de potcovit, căldări de reparat sau de reparat căruțele, până a câștigat și el un galben.

Mai înainte, vine fratele cel mare și spune:

- Uite, unchiule, ți-am adus un galben, după munca mea și nici nu au trecut cele trei zile - minte băiatul.

Bătrânul ia galbenul, se uită la el și îl aruncă în foc.

Băiatul nu spune nimic.

Vine și băiatul cel mic și spune:

- Uite, unchiule, ți-am adus un galben, obținut pe munca mea în astea trei zile.

Bătrânul, iarăși, ia banul și îl aruncă în foc

Când a văzut băiatul cel mic, sare iute și cu amândouă mâinile caută să scoată banul din foc.

Bătrânul rrom râde atunci și spune:

- Da, da, așa este. Tu, băiete, ai muncit din greu pentru banul acesta. De aceea, a ta să fie și casa mea!

Așa știm și noi că minciuna are întotdeauna picioare scurte.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

I DOŚ

Murro kak kerel phuvăqe piră. Vov uśtel texarinăŋar, xunavel i phuv, anel pani, kerel i ćik thaj, pal'so kerel e piră, thol len avri anglal o kher, khamesŋe.

Anŋa jekh dės, pesqe duj čhavorre, jekh panze berśenqo thaj o kolaver deśudujenqo, maj baro, inklen, anŋar o kher jekhe golnăça thaj khelen penqe fŋtbalo. Nić jekh, nić duj, aresen paşe e piră, den e golnăça anŋa lenŋe thaj pharaven len.

O phuro dikhel, thol pesqe ěl vasta anŋ-o śero thaj phenel:

- Tu, cikne!a, tu 3a thaj beś anŋre, anŋ-o kher, te na maj dikhav tut e golnăça avri, thaj tu, phenel e maj baresqe, 3a thaj an aver phuv, pani, ker ćik thaj 3i rătăŋe te keres aver piră!

Ěl čhave mukhen o śero tele thaj 3an. Rătăŋe, pućhel o maj baro čhavo pesqe dades:

- Dade!a, sosŋar phendăn nŋmaj manqe te kerav e piră, kaj vi murro phral kheldăs pesqe fŋtbalo, thaj vov beśel anŋ-o kher, thaj me, dikh, o savorro dės kerdem butĩ?

O dad amboldel:

VINA

Unchiul meu face oale de lut. El se trezeşte de dimineaţă, sapă pământul, aduce apa, face lutul şi, după ce face oalele, le aşează în faţa casei, la soare.

Într-o zi, cei doi băieţi ai săi, unul de cinci ani şi celălalt de doisprezece, mai mare, ies din casă cu o minge şi încep să joace fotbal. Nici una, nici două, ajung lângă oale, dau cu mingea în ele şi le sparg.

Bătrânul vede, îşi pune mâinile în cap şi spune:

- Tu, cel mai mic, mergi şi stai înăuntru în casă, să nu te mai văd cu mingea pe afară, iar tu, spune celui mai mare, du-te şi adu alt pământ, apă, fă lut şi până seara să faci alte oale!

Băieţii lasă capul în jos şi pleacă. Seara, băiatul cel mare îl întreabă pe tatăl său:

- Tată, de ce mi-ai spus numai mie să fac oalele, că şi fratele meu a jucat fotbal, iar el stă în casă, şi eu, uite, toată ziua, am muncit?

Tatăl răspunde:

- Dikh kothe! O rikono thaj o zukel khelen penqe mirre tiraxenqa thaj chinden len, za thaj an len orde!

O chavo sig' xutel, basel (akharel) pal'o rikonorro thaj liel jekh bari rovli te marel e maj bare zukles.

Avel, anel e tiraxa e kakosqe, sa chinde, thaj o phuro puchel les:

- Chave!a, sosθar mardãn nũmaj le zukles, ke vi o rikonorro cirdãs e tiraxenθar thaj vi vov chindãs len?

Atũnc, o baro chavo xatãrdãs sosθar o phuro ci pendãs khanć e tikne chavesqe sar te zal vi vov te kerel buti, thaj vi ke i doś e manuśesqi si vi pal'o phurimos lesqo.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

- Uite acolo! Cățelușul cel mic și câinele se joacă cu pantofii mei și I-au rupt, du-te și adu-mi-i înapoi!

Băiatul sare repede, țipă după cățelușul cel mic și ia o bâtă să-l bată pe câinele cel mai mare.

Vine, aduce pantofii unchiului, rupți de tot, și bătrânul îl întreabă:

- Băiete, de ce l-ai bătut doar pe câinele cel mare, că și cel mic a tras de pantofi și el i-a rupt?

Atunci, băiatul cel mare a înțeles de ce bătrânul nu i-a spus nimic băiatului mai mic să meargă și el să lucreze, dar și că vina umană se consideră și după vârsta omului.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

I ZOR THAJ I GODÏ

Sasas jekhvar duj lache amala. Von sasas butarne thaj le duj sasas barvale. Sasas len sajekh khera, grasta, vurdona, thaj butvar kerenas buti khethanes.

Akana, o Stadian sasas jekh terno uco, thulo aj zoralo, thaj o Fabian sasas maj sano thaj maj tikno, ama but maj godaver.

Ano-jekh des avel lenoe jekh raj thaj phenel:

- Me kamav te vazdav jekh kher thaj kamav te anav niste rukha anoar ves. Dikhav ke si tumen grasta thaj vurdona. Kana anen manqe lache rukha anoar o ves, me dav tumenqe po jekh galbeno panze rukhenoe.

- Misto! - phenen e duj amala.

Texarinaoar, telaren kodola duj amala, o Stadian thaj o Fabian, karing o ves te anen rukha. Akana, o Stadian, maj zoralo, chindas maj sig le rukha thaj phenel e Fabianosqe, prasaindoj les:

- Dikhes, phral!a, so bari si kadja buti kaj phenel pes ke tu san maj godaver, kana na-i tut zor? Si kana chinea tu panz rukha, me chinava des thaj lava duj galbenura kaoar o raj.

O Fabian dikhel lesoe, tha' ci phendas khanoc:

PUTEREA ȘI MINTEA

Erau odata doi buni prieteni. Ei erau harnici si amandoi erau bogati. Aveau case la fel, cai, carute si, deseori, lucrau impreuna.

Acum, Stadian era un tanar inalt, bine facut si puternic, iar Fabian era mai subtire si mic de statura, insa mult mai destept.

Intr-o zi, vine la ei un boier, care le spuse:

- Eu doresc sa-mi ridic o casa si vreau sa aduc niste copaci din padure. După cum vad, voi aveți cai si carute. Dacă îmi aduceți niste copaci buni din padure, va dau cate un galben la cinci pomi.

- E bine, spun cei doi prieteni.

De dimineata, pornesc cei doi prieteni, Stadian si Fabian, spre padure sa aduca lemnele. Acum, Stadian, mult mai puternic, a taiat mai repede copacii si-i spune lui Fabian, luandu-l in ras:

- Vezi, frate, ce asa mare lucru este ca se spune ca tu esti ceva mai destept, daca nu ai putere? Pana ce vei tia tu cinci copaci, eu am sa tai zece si o sa iau zece galbeni, de la boier.

Fabian se uita la el, dar nu spuse nimic.

Rãthe, kana telãrdine anθar o veś, jekhe plajinesθe, o vurdon e Stadianosqo, pharipnasθar, phagel pes thaj savorre kaśta peline p-o drom. Akana, o Fabian, asaindoj, e mujeça zi le kanenθe phenel:

- Dikh vi tu, phral!a, nić i zor na si bari butĩ, kana na-i tut dōsta godĩ!

Lazãrdo, o Stadian kidãs pesqe kaśta thaj ċi maj phendãs khanć.

Pućhlem man vi me, butvar, kas te avel les ćacĩpen?

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Seara, când au plecat din pădure, la un deal, de atâta greutate, căruța lui Stadian se rupe și toate lemnele căzură în drum. De această dată, Fabian, râzând cu gura până la urechi, zise:

- Vezi tu, frate, nici puterea nu-ți este de folos, dacă nu ai și puțină minte!

Rușinat, Stadian și-a strâns lemnele și n-a mai zis nimic.

M-am întrebat și eu, de multe ori, oare cine să aibă dreptate?

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O LAĆHO AMAL

Sasas jekhvar duj laće amala. Va, si amare amala, o Stadian thaj o Fabian. Palal vi tume zanen, ël duj sasas godăver thaj laće butărne, kodolesθar e gaze akharenas len butvar te keren buti. O Fabian, sar zanel pes, vov sasas maj sano vi maj tikno, tha' pesqo amal, o Stadian, sasas maj uço vi maj zoralo.

Anθ-i jekh dës, akhardăs len o asavări te laćharen von vareso k-o asăv. Pal'so kerdine i buti, kerdi p-o savorro dës, o asavări phendăs lenqe:

- Na si man love te pokinav tumen, tha' aști te dav tumenqe aro sode aștin te angeren anθ-ël zēja. Si mišto?

- Va, va, si mišto - phendine kodola duj amala. Akana, o Stadian liăs jekh gono maj baro, thaj o Fabian jekh maj tikno, dikhes, sarkon pal' penqe zoră; thaj telărde khere. P-o drom, o Fabian pućhel pesqe amales:

-Na-i kadjă, phral!a, ke, kana aresas khere, rigăras o aro anθ-ël dujenθe, phralikanes, tha' na pal' sar kerdăm buti?

- N-aști, amal!a, kaj me angerav, dikhes, o maj pharo gono! Trebular te les vi tu jekh gono maj baro - phendăs o Stadian, asaindoj. Zandoj maj dur p-o drom, karing o kher, aresen jekhe panėsθe, kaj sasas jekh kaštutni phurt (pòdo).

PRIETENUL CEL BUN

Au fost odată doi prieteni buni. Da, sunt prietenii noștri, Stadian și Fabian. După cum știți, cei doi erau foarte deștepți și buni muncitori, de aceea multă lume îi chema să le dea de lucru. Fabian, după cum se știe, era mai slab și mai mic, în schimb prietenul său, Stadian, era mai înalt și mai puternic.

Într-o zi, îi chemă morarul pentru a repara câte ceva la moară. După ce au terminat treaba, ce dură toată ziua, morarul le spuse:

- Nu am acum bani să vă plătesc, însă vă pot da făină câtă puteți să duceți în spate. Este bine?

- Da, da este bine! - răspunseră cei doi prieteni. Acuma, Stadian a luat un sac mai mare, iar Fabian unul mai mic, de, fiecare după puterile sale; și au plecat spre casă. Pe drum, Fabian își întreabă prietenul:

- Nu-i așa, prietene, că, atunci când ajungem acasă, împărțim făina pe din două, frățește, și nu după cum am muncit?

- Nu pot, prietene, că eu duc – vezi - sacul cel mai greu! Trebuia să iei și tu un sac mai mare, spuse Stadian, râzând. Mergând mai departe, spre casă, pe drum, ajung la o apă, unde era o punte de lemn.

Nakhel o jekhto o Fabian, savo na sasas prã pharo vi sasas les jekh gono maj tikno vi maj lokho.

I phurt ci phagel pes.

Kana te nakhel vi o Stadian, vov, thulo, o gono pharo, krakkk! Phaglãs pes i phurt thaj kadava pelino e goneça anθ-o pani. But sig, vov astardãs pes te akharel:

- Ankalav man, phral!a, ankalav man!

- Ci ařtiv, phral!a, ke kingãrav man thaj si řudro o pani! Trebulas te les vi tu jekh gono maj tikno, te na phagel pes o podo, amboldel o Fabian, asaindoj.

Ci zanav so maj kerdine el duj amala, tha` zanav kaj vi me siklilem kaj jekh lacho amal pharipnasθe prinzanel pes, thaj kon asal maj palal - maj miřto asal!

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Trece mai intai Fabian, care nu era prea greu ři avea un sac mai mic ři mai uřor.

Puntea nu se rupe.

Cãnd sã treacã ři Stadian, el greu, sacul greu, craaac...! Puntea s-a rupt ři acesta cãzu cu sac cu tot în apã. Imediat începu sã strige:

- Scoate-mã, prietene, scoate-mã!

- Nu pot, prietene, cã mã ud ři este cam rece apa. Trebuia sã iei ři tu un sac mai mic, sã nu se rupã puntea, rãspunde la rãndul sãu Fabian, rãzãnd.

Nu řtiu ce au mai fãcut cei doi prieteni, dar řtiu cã am învãřat ři eu cã *prietenul bun la nevoie se cunoařte, iar cel ce rãde la urmã rãde mai bine.*

(Traducere în limba romãnã:
Jupiter Borcoi)

O BIAMALIPEN

Živelas, jekhvar, jekh barvalo manuś, saves sasas les duj śukar čhave sabiande / žemenurã. Kadava sasas vi nasvalo, vi but phuro thaj ċi maj anelas pesqe godĩ savo anθar pesqe čhave sasas biando jekhto, o anglutno. Akana, palal o ačar e thanesqo, e terne godĩsarenas pen: “kasqe mukhela o kher, kana merela amaro dad, kon te avel maj baro?”

Sa anθ-o kodova gav, beśelas jekh phuri rromni, jekh drabarni but prinžardi, godãver thaj patĩvali, savãθe avenas but manuśa de rodel po jekh svãto vaj te arakhen penqe o rodindo drab. E phrala - so godĩsardine pen, so nić – aviline, jekh palal jekh, ulavdines, e phurãθe:

- Dikh, phuri!e drabarni!e, phenel o jekhto, ker jekh drabaripen te merel murro phral, thaj dava tut sode love kamesa!

- Na si śukar so kames tuqe, phenel i phuri, tha’ av pala’ jekh kurko te phenav tuqe so si tut keripnasqo.

Pala’ duj - trin dësa avel vi o dujto phral:

- Ker te merel murro phral, te ačhav me kòrkorro e khereça mirre dadesqo thaj dava tuqe but love!

- Av pala’ jekh kurko! – phendãs palem i drabarni.

Aven le duj terne, svãko pal’ po jekh kurko, thaj phenel lenqe i phuri, vi jekhesqe vi averesqe:

DUȘMÂNIA

Trãia, odatã, un om bogat, care avea doi bãieți gemeni. Acesta era și bolnav și foarte bătrân și nu-și mai aducea aminte care dintre cei doi fii ai săi era nãscut mai întai. Acum, dupã obiceiul locului, cei doi tineri se gândeau: „cui va lãsa casa, atunci când va muri tatãl nostru, cine sã fie mai mare?”.

Tot în același sat, locuia și o bătrânã, vrãjitoare foarte cunoscutã, înțeleaptã și de încredere, la care venea multã lume sã cearã cãte un sfat sau sã gãseascã leacul. Frații - ce s-au gândit, ce nu - au venit, unul dupã altul, separat, la bătrânã:

- Uite, vrãjitoare bătrânã, spune primul, sã faci tu un descãntec, încât fratele meu sã moarã și-ți voi da câți bani poștești!

- Nu este frumos ce-ți dorești, spune bătrâna, dar vino peste o sãptãmãnã sã-ți spun ce ai de fãcut.

Dupã douã - trei zile vine și al doilea frate:

- Fã sã moarã fratele meu, sã rãmân eu singur cu casa tatãlui meu, și-ți voi da foarte mulți bani!

- Vino peste o sãptãmãnã! - spuse iarãși bătrâna.

Vin cei doi tineri, fiecare dupã cãte o sãptãmãnã, și le spune bătrâna, și unuia și altuia:

- Si nasul so kames te keres, çhave!a, tha' te avel pala' tiro dî. Dikh so trebul te keres! Anθ-o jekhtho dës e Patradăqo, kana şunesa le başnes, başindoj jekhtones, te inkles avri anθar o kher thaj te zas e xaningaθe. Pal' so başela i trintovar o başno, te ankalaves duj kikavă panëça... Te zanes ke i jekhthoni si anθar zivipen, te lies o pani thaj te kingăres tuqe tire bala, thaj i dujto si meripen, kadja, e panëça anθar i dujto kikavi te kingăres e bala tire phralesqe.

Thaj, te avel patăvalo kadava drabaripen, i phuri dias svakonesqe po jekh ruputno lovorro, drabardo.

Nakhlăs o vaxt thaj, dikh, avel vi i Patradî. Sar başavdăs o başno, sig, le duj phrala, po duje kikavënça anθ-ël vasta, angaravdes, çoral, naşle karing i xaning te ankalaven pani, bi te dikhen pen jekh avereça.

Sar sas, sar na sas - tha' o drom zi ka-i xaning sasas pherdo kanrença, barrença thaj kaştença – dikh, o başno başel i trintovar thaj le duj çhave - phares, sa pusavde, dab dine - aresen jekhevarăθar paşal i xaning.

Baro si lenqo opralazbalipen, kana dikhen pen, tha' vi maj baro si kana dikhen paşal i xaning e phures, penqe dades, duje kikăvença anθ-ël vasta, savo phenel:

- Va, va, vi manqe sas manqe truś, tha', patăindos ke tume soven, avilem me te lăv pani.

- Este un lucru rău ceea ce vrei tu să faci, băiete, dar fie după inima ta! Uite ce trebuie să faci! În prima zi de Paşti, când vei auzi primul cântat al cocoşului, să ieşi afară din casă şi să mergi la fântână. După ce va cânta cocoşul a treia oară, să scoţi două găleţi de apă. Să ştii că prima înseamnă viaţă, să iei apa şi să-ţi umezeşti părul, iar a doua înseamnă moarte, astfel, cu apa din cea de-a doua căldare să uzi părul fratelui tău.

Şi, ca să fie şi mai credibil descântecul, bătrâna le-a dat fiecăruia câte un bănuţ de argint vrăjit.

A trecut timpul şi, iată, vine şi Paştele. Cum a cântat cocoşul întâia oară, cei doi fraţi, repede, cu câte două găleţi în mâini, pe furiş, hoţeşte, alergară către fântână să scoată apă, fără a se întâlni însă unul cu celălalt.

Cum a fost, cum n-a fost - iar drumul până la fântână era presărat cu spini, pietre şi crengi rupte din copaci – iată, cocoşul cântă a treia oară şi cei doi băieţi - cu greu, loviţi şi înţepaţi - ajung deodată lângă fântână.

Mare le este mirarea, când se văd unul pe celălalt, dar şi mai mare când îl văd lângă fântână pe bătrân, tatăl lor, cu două găleţi de apă în mâini, care zice:

- Da, da, şi mie mi-a fost sete, dar, crezând că voi dormiţi, am venit eu să iau apă.

Tha' akana, bešen xancï, mirre
čhava!len, te kingărav tumare bala, pal' jekh
purano acar e Patradăqo, te del tumenqe o
Devel godi, sastipen vi baxt - phendăs o
phuro.

Sar zanenas pen doşale, vi lazane, vi
daraθar, le duj phrala naşline sar i balval.

But vaxt palal kodoja, o phuro dad
rovelas thaj pučhelas pes kaj thaj sosθar
naşline pesqe čhave, tha khonik ci zanglăs so
te phenel lesqe.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Dar acum, aşteptaţi puţin, băieţii mei,
să vă umezesc părul, după un vechi obicei de
Paşti, să vă de a Dumnezeu înţelepciune,
sănătate şi noroc, spuse bătrânul.

Cum se ştiau vinovaţi, ruşinaţi, dar şi
de frică, cei doi fraţi au luat-o la fugă, iute ca
vântul.

Mult timp după aceea, bătrânul tată
plângea şi se întreba unde şi de ce au fugit
băieţii săi, însă nimeni nu a ştiut vreodată ce
să-i răspundă.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

I DUTI

Amenθe, anθ-o gav, zivelas jekh but pherasutno phuro, o Petràke. Les maj sasas les jekh phral, o Mihaj, maj terno, saves ci maj dikhlãsas les sar d-ajekh trine beršenθar... Cáćipnasθe, kodova sas unzilo lesqe lovença, panze šelença, tha' nić kadja te na maj avel te dikhel pesqe phrales, le maj bares! Bićhaldãs vov lesqe vi jekh poštaqo lilorro, tha' khanćesqe. So godisarel o phuro Petrake, so nić, anθ-jekh dės kerel pes mulo. Sig, pesqi rromni gelãs te del telefòno k-o Mihaj, anθ-o gav, te phenel lesqe i bari bibaxt. Thaj avilãs sig o Mihaj, e vurdoneça, but xolãriko, thaj liel te rovel, bare aj phare asvinença, sar palal jekh but kamlo phral. Anθ-o kher, i Agustina, jekh phuri rromni, prinzardi drabarni thaj but pativali, beșelas vi voj paše o mulo, but xolãrdi... Maj sasas varesode rroma, tha', sar sasas but tato anθ-o kher, beșenas avri, anglal o kher, p-i ćar thaj denas dũma jekhaθar, averãθar, sar si lenqo aćar. Anθ-o kher, o tikno phral, sar rovelas thaj dãs te ćumidel o vast e mulesqo, thaj, sar – nisar, perel o ćaço vast opral o kolin e Petrakesqo.

- Vaj manθar! – liel te cipil i Agustina. Te na azbas les! Kana si tut kha-jekh vunzilipen lesθe, akana si o vaxt te des les palpale, kaj, avere ćandesθe, bare marãzurã thaj pharimata avena tut thaj si baro bezex te na des e mulesqe so mangel vov!

DATORIA

La noi în sat trăia un bătrân mereu pus pe glume, moș Petrache. El mai avea un frate, ceva mai tânăr, pe Mihai, pe care nu-l mai văzuse însă de vreo trei ani...Într-adevăr, acesta îi era dator cu cinci sute de lei, dar nici așa, să nu mai vină să-și vadă fratele mai în vârstă! I-a trimis și o scrisoare prin poștă, dar degeaba. Ce se gândește moș Petrache, ce nu, într-o zi se preface mort. Repede, nevasta sa s-a dus să dea telefon lui Mihai, în sat, să-l anunțe de marea nenorocire. Și a venit Mihai repede, cu căruța, foarte supărat, și a începe să plângă cu lacrimi mari, grele, așa ca după un frate foarte mult iubit. În casă, Agustina, o bătrână rromnie, vrăjitoare recunoscută și foarte respectată, veghea și ea lângă mort, foarte supărată. Mai erau câțiva rromi, dar, fiind foarte cald în casă, stăteau afară, în fața casei, pe iarbă, discutând de una de alta, cum le este obiceiul. În casă, fratele mai mic, cum plângea, se aplecă să sărute mâna mortului, însă, cum - necum, mâna dreaptă a lui Petrache căzu de pe piept.

- Vai de mine! - începe să strige Agustina. Să nu-l atingi! Dacă ai vreo datorie la el, acum este timpul să i-o înapoezi, căci, altfel, mari necazuri și greutăți vei avea și e mare păcat să nu-i dai mortului ce-ți cere!

O Mihaj, vi lazardo vi darano, godisarel pes xanci thaj phenel:

- Va, va, cãces, bisterdemas! Thaj ankalavel anθar o posoci duj sela love thol len anθ-o vast e mulesqo thaj vazdel les palpale opre, p-o kolin. Nũmaj ke, nic jekh, nici duj, vi o kolaver vast, o zervo, pelãs opral o kolin e Petrakesqo, pharo sar jekh barr.

- Vaj manθar! Vaj manθar! – cipil, palem, i Agustina, sar anθar o muj e sapesqo. So kerdãn, phral!a, so kerdãn! Baro vunzilipen si tut lesθe, kana peline kadja e vasta opral o kolin e mulesqo! Godisar tut mišto thaj dikh so trebule te des les palpale, ke baro bezex avela p-o tiro sero!

O Mihaj, zilto (gãlbeno) ka-o muj, bare daraça, kerel pes ke maj godisarel pes thaj maj ankalavel jekh sel lej thaj, thovindoj le love anθ-o zervo vast e mulesqo, kerel pesqe trușul thaj vazdel vi kadava vast palpale p-o kolin.

Savorre butã sar savorre, tha' kana pelãs vi o cãco punro e mulesqo, o Mihaj, izdralindoj sar i patrin, liel te akharel:

- Va, va, phral!a, zanav, tha' ci maj si man love. Beș xanci te bikinav jekhe grastes kaθar o vurdon thaj dava tut vi le kolaver duj sela lej. Nũmaj ke o pherasutno Petrake, dindoj pes tele opral i meseli, phenel:

Mihai, și rușinat și înfricoșat, se gândește puțin și spune:

- Da, da, adevărat, uitasem! Și scoate din buzunar două sute de lei, le pune în mâna mortului și o ridică înapoi pe piept. Numai că, nici una nici două, și cealaltă mână, mâna stângă, căzu de pe pieptul lui Petrache, grea ca o piatră.

- Vai de mine, vai de mine! - urlă iarăși Agustina, ca din gură de șarpe. Ce-ai făcut, frate, ce-ai făcut? Mare datorie trebuie să ai față de el, dacă au căzut mâinile așa de pe pieptul mortului. Gândește-te bine și vezi ce trebuie să-i dai înapoi, căci mare păcat va fi pe capul tău!

Mihai, galben la față, înfricoșat, se face că se mai gîndește și mai scoate o sută de lei și, punând-o în mâna stângă a mortului, își face cruce și ridică și mâna aceasta înapoi deasupra pieptului.

Toate ca toate, dar când a alunecat de pe masă și piciorul drept al mortului, Mihai, tremurând ca frunza, începe să strige:

- Da, da, frate. Știu, dar nu mai am bani. Așteaptă numai puțin să vând unul din caii de la căruță și-ți voi da și celelalte două sute de lei. Numai că șmecherul de Petrache, coborând de pe masă, îi spune:

- Na, na, phral!a, mukh manqe le grastes, vaś le kolaver duj śela lej, thaj sa avela miśto. Tha' vi maj miśto fal man akana ke dikhlem tut! - maj phenel o Petrake asaindoj.

Thaj kodolesqe ke o Petrake sasas jekh lacho rrom, jekh dēs thaj jekh răt ačhiline kodola, save avilinesas kothe, «mulesθe», thaj astarde pen te baśaven, te xan vi te pien, kaj phenesas ke si abāv. Asandile but e rroma, kana aśunde kadaja paramići.

Maśkar e duj phrala na maj sas nič jekh xoli, tha' kadaja paramići ċi sas bisterdini but vaxt le rromenθar anθar o kodova gav.

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

- Nu, nu, frate, lasă-mi mie calul, pentru celelalte două sute de lei, și totul va fi bine. Dar și mai mult mă bucur acumă că te-am văzut - mai spune Petrache râzând.

Și pentru că Petrache era un bun rrom, o zi și o noapte au rămas cei care veniseră acolo, «la mort», și s-au apucat să cânte, să mănânce și să bea, de ziceai că este nuntă. S-au distrat mult timp rromii, care au auzit această poveste.

Între cei doi frați nu a mai fost nici o supărare, dar povestea aceasta nu a fost uitată mult timp de rromii din acel sat.

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

O KALO, MURRO AMAL

O Menau avel školaθar. Anglal so te 3al khere, ačhavel pes k-o kàko Dinu. Si mùsaj te dikhel le Kales. O Kalo si pesqo amal, o šukar grast e phuresqo, anavime kadja, sosqe si kalo sar o angar. Sa vrjâma, o Menau anel e Kalesqe vareso guglipen, thaj palal kodoja anklet p-o grast, grastârel les. Vi o éhavo vi o grast si but lošale kana našen p-i vazî kaθar e gavesqi rig.

- Adēs si te paruvav lesqe pètala! phenel o kàk Dinu. Kana manges te des vast man...

- Sar te na... amboldel lošalo o éhavorro.

O satrâri uzârel le grastesqe khura, khon3arel le pètala, anel le échandre.

- Akana si te inkeres lesqo punro. Te inkeres les mišto, te marav lesqe o pètalo!

O éhavo, lošalo vi but ilârdo, liel angalânθe e grasteqo punro thaj pučhel:

- Kàko, tha' dikh le pètala si lole, thabaresa e grastesqo punro!?

- Hm, na dara, éi dukhal les i khur, kadja maren pen le pètala te bešen maj mišto.

Maj si les xancî. O kak mardās jekh po jekh le trin pètala. O Kalo bešel šando sar kana na si khanć. O éhavo khinilās.

KALO, PRIETENUL MEU

Menau vine de la școală. Înainte de a merge acasă, se oprește pe la unchiul Dinu. Trebuie să-l vadă pe Kalo (Negru). Kalo este prietenul său, un armăsar frumos, al bătrânului, numit așa, pentru că este negru ca tăciunele. Totdeauna Menau îi aduce lui Kalo ceva dulce, după care îl încalecă, îl călărește. Atât băiatul cât și calul sunt foarte fericiți când aleargă pe câmpul de la marginea satului.

- Astăzi trebuie să-i schimb potcoavele! Spune unchiul Dinu. Dacă vrei să mă ajuți...

- Cum să nu ... răspunde bucuros băiatul.

Fierarul curăță copitele calului, pregătește potcoavele, aduce caielele.

- Acum trebuie să-i ții piciorul. Să-l ții bine, să-i bat potcoava!

Băiatul, bucuros și foarte emoționat, ia în brațe piciorul calului și întreabă:

-Unchiule, dar uite potcoavele sunt roșii, vei frige piciorul calului!?

- Hm, nu-ți fie frică, nu-l doare copita, așa se bat, se potrivesc potcoavele, să se așeze mai bine.

Mai are puțin. Unchiul a pus una câte una trei potcoave. Kalo stă liniștit ca și cum nimic nu s-ar fi întâmplat. Băiatul a obosit.

Dikhel karing pesqo amal. Anþa pesqe kale jakha fal les ke dikhel jekh asvin:

- Le jekh kotor guglipen, na dara, maj si xancï, phenel vov lokhes.

- Gàta! phenel o phuro. De lesqe drom. Šaj te des les te piel pani.

O Menau našel sig (ito) xaningaþe, anel jekh kïkãvi panëça thaj, sar nisar, kana te del le grastes te piel, çhorel o pani p-ël lesqe punre. Jekh parno vras vazdel pes opral le tate petala. Niç jekh niçi duj, but daravdo, o Kalo, xutel opre duje punrença thaj našel sar i balval. Kon te açhavel les? O çhavorro açhiläs sar baresqo tïlo.

O grast xutel jekh bar, xutel duj thaj aresel anþ-e luludănqi barörri e perutnăqi le kakosqi. Kothe, aver butï! Duj bare žukela lien te bašen but zorales thaj te sikaven penqe danda karing o Kalo.

Maj si les jekh bar. Palem xutel o çorro grast i bar thaj aresel p-o drom. Le autovurdona açhaven ito sar aštin vi von.

Lokhorres, pašol vi o Menau. O grast dikhel karing lesþe but daravdo. Palem kamel te našel.

- Dikh, Kale!a, phenel o çhavo. Vov zinzarel lokhes o vast kaj si les jekh kotororro guglipnasqo.

Măinile îi tremură dar nu spune nici el nimica. Privește către prietenul său. I se pare că vede în ochii săi negri o lacrimă:

- Ia o bucată de zahăr, nu-ți fie frică, mai este puțin, spune el încetișor.

- Gata! spune bătrânul. Dă-i drumul. Poți să-i dai să bea niște apă.

Menau aleargă repede la fântână, aduce o găleată cu apă și, cum necum, când să-i dea să bea, vărsă apa peste picioarele calului. Un abur alb se ridică deasupra potcoavelor fierbinți. Nici una nici două, înfricoșat, Kalo, sare în două picioare și fuge ca vântul. Cine să-l oprească? Copilul rămase ca o stană de piatră.

Calul sare peste un gard, sare peste al doilea și ajunge în grădinița cu flori a vecinei unchiului. Acolo alta! Doi câini mari încep să latre foarte tare își arată colții către Kalo.

Mai are un gard. Din nou sare sărmanul cal gardul și ajunge în șosea. Mașinile opresc cât pot de repede.

Încetișor, se apropie și Menau. Calul privește către el înfricoșat. Vrea să o ia la goană din nou.

- Uite Kalo! - spune copilul. Întinde ușor mâna în care are o bucățică de zahăr.

O grast na maj našel, mukhel e chaves
te astarel les kaθar o salivari.

Le manuša p-o drom pašasan.

- Ame na aštilãm te astaras les!

- O Kalo si murro amal! phenel
barikanes o Menau.

Nũmaj o kako Dinu na asal. Godišarel
pes so phenela e phurãqe, lesqi perutni, kaj
ačhilãs bi luludẽnqi anθar pesqi bar.

(Kidini kaθar o

Jupiter Borcoi)

Calul nu mai fuge, îl lasă pe băiat să-l
prindă de căpăstru.

Oamenii de pe drom zâmbesc.

- Noi nu am putut să-l prindem!

- Kalo este prietenul meu! spune
mândru Menau

Numai unchiul Dinu nu râde. Se
gândește ce-i va spune bătrânei, vecina sa,
care a rămas fără florile din curtea sa.

(Traducere în limba română:

Jupiter Borcoi)

O RROMANO THEM

- Mami!e, ame, le rroma, kaθar avas?

- pučhel i Amàlia.

I Agustina, i phuri daj, nakhavel o vast opral pesqe parne bala, pašasal, dikhel karing i tikni čhajorri, phandel maj mišto o dikhlo p-e pesqo šero thaj phenel:

- Sar siklilăn vi tu, školaθe, šaj ke le rroma aven anθar o purano them Indîa, tha' mirri daj maj phenelas manqe vi aver paramicã. Phenava vi tuqe jekh maškar lenθe...

„Varekana, anθ-jekh purano vaxt, le rromen sasas len jekh but šukar them telal o baro devel. Sode vaxt nakhlăs atuncaθar, fêri i phuv aštil te phenel. Kodole vaxtesθe, o rromano tabòro sasas p-i rig e paniesqe. Le càxre bešenassukar jekh paše averesθe. Le murša astarenas mačo vaj marenas e sivrăça o sastrin, thaj le žuvlă kerenas xamos thaj arakhenas le čhavorren vi le phuren.

Anθ-jekh šukar milajesqo dês, le drabarnă xatârde sar jekh baro pharimos:

- Le kale marutha chorena bari xoli p-o amaro nămo!- phende von savorrenqe.

ȚARA RROMILOR

- Bunico, noi, rromii, de unde venim? - întreabă Amalia.

Bunica Agustina își trece mâna peste părul său alb, zâmbește, privește către fetiță, își potrivește baticul mai bine pe cap și răspunde:

- Așa cum ai învățat și tu, la școală, poate că rromii vin din vechea Indie, dar mama mea îmi mai spunea și alte povești. Îți voi spune și ție una dintre ele...

„Cândva, demult, rromii aveau o țară minunată sub nemărginirea cerului. Cât timp a trecut de atunci doar pământul poate spune. Pe vremea aceea, șatra era așezată la marginea unei ape. Corturile erau așezate frumos unul lângă altul. Bărbații prindeau pește sau prelucrau fierul cu ciocanul, iar femeile găteau și aveau grijă de bătrâni și copii.

Într-o zi liniștită de vară, ghicitoarele simțiră ca o mare primejdie:

- Norii negri vor vărsa o mare mânie pe neamul nostru! spuseră ele tuturor.

Ćacipnasqe, pala' trin dësa, astardäs te marel jekh bari balval. Le Devla ćhudine pani thaj jag p-i phuv sa i rät. Le grasta, le rromenqe daranile, tha' e manuša, bare ileça, line len anĥre k-i cãxre. Texarinãĥe, p-i vãzi, sa sasas phagerdo.

- So kerasa akana ? – pućhenas von.

- Le ćhavorre si bokhale! akharenas le rromnã.

- Na daran, na daran! - phendäs o maj phuro rrom, lenqo bulibaša. Astarasa maćho kaĥar o pani, 3i kana šukõla thaj šaj te xunavas palem i phuv.

Le manuša gele panëšĥe, nãvodurença, te astaren maćho. Vi kana däsas but brišind, thaj o pani e lenãqo sasas użo, nić jekh maćho na dikelas pes. Pan3 dësa rodinde p-ël plajinã, khanćesqe. Khanikas na sasas so te xan, nić le manušen nić le grasten.

- Trebal te keras vareso! phende e rroma.

- Thon e grasten vurdonenĥe, kaj 3asa anĥa aver them te rodas xaben, 3i kana thavdena le panã opral amari phuv! - akharel o Phuro

Le rroma phirde but berša anĥar but thema thaj phuvã anĥa sa i lùmja. Phirenas e caxrença, aćhavenas pen paše e panã vaj p-ël vazã, xancĩ vaxt.

Într-adevăr, după trei zile, veni o furtună cumplită pe pământ. Zeii au aruncat cu apă și foc toată noaptea asupra pământului. Caii rromilor se speriară, însă oamenii, miłoși, îi luară în corturile lor. Dimineața, pe câmpie, totul era distrus.

- Ce vom face acum? – se întrebau ei.

- Copiii sunt fãmânzi! strigau femeile.

- Nu vă speriați, nu vă temeți! - spuse cel mai bătrân rrom, bulibașa lor. Vom prinde pește din râu, până când se va usca și vom putea iar să lucrãm pământul.

Oamenii plecară la râu, cu nãvoadele, ca să prindă pește. Deși plouase mult, și apa râului era limpede, nici un pește nu se vedea în ea. Cinci zile au căutat pe dealuri degeaba. Nimeni nu avea ce mânca, nici oamenii, nici caii.

- Trebuie să facem ceva! spuseră rromii.

- Închãmați caii la căruțe, pentru că vom merge în altă țară să ne căutãm hranã, până când se retrag apele de pe pământul nostru! - strigă Bãtrãnul.

Rromii umblarã mulți ani prin multe țări și pãmânturi în toată lumea. Umblau cu corturile, se opreau în apropierea apelor ori pe câmpii, pentru puținã vreme.

Kerenas buti te kiden vi love.
Lačharenas kãkãvã, vurdona, petalonas
grasten, sikavenas e manušenqe sar te sastãren
le grasten thaj but aver. Pala' maj but bersã,
kana kamle te irinen pen anθ-o lenqo them,
khonik na maj žanelas kaj si kodova than.

Le drabarnã phende ke lenqo them
sasas lino le panãnθar thaj ke vov si xasardo
p-o sa vaxt.

O vaxt nakhlãs, thaj e rroma siklile te
živen avere thanenθe, tha' inkeren anθ-lenqo
dĩ o purano than... Vi lenqi purani čhib thaj
ačara. Na bisterde nivar nić lenqe šukar dĩa.
Vi adės le rroma roden penqo them, tha' ži
kaj arakhena les, o them e rromenqo si kothe
kaj von dikhline, jekhtones, e khamesqi dud".

(Adaptisardi kaθar o
Jupiter Borcoi)

Lucrau sã strãngã și bani. Reparau cãldãri,
cãruțe, potcoveau cai, arãtau oamenilor cum sã
ĩnsãnãtoșeascã caii și multe altele. Dupã mai mulți
ani, cãnd au vrut sã se ĩntoarcã ĩn țara lor, nimeni
nu mai știa unde este acel loc.

Ghicitoarele au spus cã țara lor a fost
ĩnghĩțitã de ape și cã este pe veci pierdutã.

Timpul a trecut, oamenii au ĩnvãțat sã
trãiascã ĩn alte locuri, dar pãstreazã ĩn sufletul
vechea țarã... Și limba lor cea veche și
obiceiurile. Nu au uitat niciodatã nici
frumoasele lor cãntece. Și astãzi, rromii ĩși
cautã țara, dar, pãnã o vor gãsi, țara rromilor
este acolo unde ei au vãzut pentru prima datã
lumina sorelui".

(Traducere ĩn limba romãnã:
Jupiter Borcoi)

K- O ABĂV

Anθ-o gav si baro kidipen. Rroma, biprinzande, phiren p-o drom but lošale. Von si but šukar hurăvde, thaj anθa lenqe vasta si but luludă. Si vi but vurdona p-o drom.

I rajnōrri Luludi nakhel paše lenθe thaj del lenqe lacho dēs. Le rroma ambolden laqe pašasavindoj..

- So keren?

- Avilām k-o abăv .

Jekh terno čhavo dikhel laθe, pašasal, thaj phenel:

- Haj vi tu amença !

I Luludi asal, či phenel khanć, mukhel o šero tele thaj žal maj dur.

Khere i daj žukerel la:

- Avilās o baro dēs. I Alina prandel pes! Si i maj lachi tirri amalin. Si mūsaj te xurăves o maj šukar gad thaj i maj šukar coxa. godšarav, so dinimata de ingeras laqe?..

I phuri daj avel vi voj:

- Dikh, andem tuqe kadaja šukar angrustik. Tho la p-o naj! Te aves i maj šukar k-o abăv...

- Nais tuqe mamie!

NUNTA

In sat este zarvă mare. Rromi, necunoscuți umblă pe stradă foarte veseli. Ei sunt frumos îmbrăcați, și în mâini poartă multe flori. Sunt și multe căruțe pe stradă.

Domnișoara Luludi trece pe lângă ei și le dă buna ziua .Rromii îi răspund zâmbind.

- Ce faceți?

- Am venit la nuntă.

Un tânăr o privește, zâmbeste, si-i spune:

- Hai și tu cu noi!

Luludi râde, nu spune nimica, lasă plecă capul și merge mai departe.

Acasă o așteaptă mama:

- A venit ziua cea mare. Alina se mărită! Este prietena ta cea mai bună. Trebuie să îmbraci cea mai frumoasă cămașă și cea mai frumoasă fustă. Mă gândesc ce cadou să-i faci?...

Bunica apare și ea:

- Uite ți-am adus acest inel frumos. Pune-l pe deget! Să fii cea mai frumoasă la nuntă...

- Mulțumesc bunico!

I phuri daj pašasal:

- Te aves baxtali!

K-o abäv i Luludi geläs pesqe phraleça. Von ingerde e borăqe, sumnakutne cênă, sar dinipen thaj but luludă.

- Nais tuqe, Luludie!

- Te aves but baxtali, te del tut o Del sastimos thaj baxt.

Kamav tuqe o maj barvalo kher, jekh barvali familă thaj le maj şukar čhavorre!

I Alina pašasal tha' anŭa laqe strafinăle jakha si duj khelavne asvină.

- Čajlöl tut i muzika? şunel i Luludi jekh gilabavdo glăso paşe laŭe.

- Vaa, sar te na, amboldel voj sigo.

- Le başavne si manŭar anŭ-o foro, thaj mangleman lenqe te başaven kadaja gili....vaş tuŭe..

I Luludi iril o şero thaj dikhel e terne čhaves so akhardăsas la k-o abäv .

- Mangav tuqe şukar,.... kheles mança? maj phenel sigo, jekh izdralno glasoça o čhavo.

Loli mujesŭe sar i jag, i Lulugi dikhel karing pesqo phral, thaj phenel lokhes:

- Kana rugis man şukar...va, sar te na. nŭmaj ke na žanav kadja mişto...

Bunica zâmbeşte:

- Să fii fericită!

La nuntă Luludi a mers însoţită de fratele său. Ei au dus miresii cercei de aur şi foarte multe flori.

- Mulţumesc Luludi!

- Să fii fericită, să-ţi dea Dumnezeu sănătate şi noroc.

Îţi doresc cea mai bogată casă, o familie mare şi cei mai frumoşi copii!

Alina zâmbeşte dar în ochii săi strălucitori îi joacă două lacrimi .

- Îţi place muzica? aude Luludi deodată o voce melodioasă lângă ea.

- Daa, cum să nu, răspunde ea repede.

- Lăutarii sunt de la mine din sat, şi le- Am cerut să cânte această melodie.. pentru tine..

Luludi întoarse capul si-l vede pe tânărul care o chemase la nuntă .

- Te rog frumos,...vrei să dansezi cu mine? Mai spuse repede tânărul cu voce tremurândă.

Roşie la faţă ca focul, Luludi priveşte către fratele său, şi spune încetişor:

- Dacă mă rogi așa frumos, binenumai că nu ştiu așa de bine ...

Si o jekhto abäv kaj avel i Lulugi. Thaj vi laqo jekhto khelipen .

- Me sem o Kosti, sem studènto !- phenel barikano o çhavo.

-Manqe phenel manqe Luludi, me sem k-o liçevo tha' godisarav vi me te 3av k-ifakultèta, nùmaj ke si manqe pharo te alosarav...

- Kana des man tirro telefonosqo gin, šaj te maj das duma ...šaj te dav vast tut vi siklövipnasøe...

Khere i daj thaj i mami vakären coral:

- O Kosti si anða jekh barvali familia. Lesqo dad si komersànto, lesqi daj bikinel luludă...

- Lesqo papu sas krisinitòri...

I Luludi kerel pes ke na šunel khané. Vazdel pes thaj 3al anða pesqi livni. „Si te te kerav manqe mirri tèma. Si man texara jekh eksàmeno. Si mùsaj te lăv jekh bari nòta... te siklövav vi vaš i fakultèta... šaj ke žutil man vi o Costi ...”

(Kidini kaθar o
Jupiter Borcoi)

Este prima nuntă unde vine și Luludi. Si primul dans.

- Eu sunt Costi, sunt student!- spune mândru băiatul.

- Eu sund Luludi, sunt la liceu dar mă gândesc să merg la facultate, numai că îmi este greu să aleg ...

- Dacă îmi dai numărul tău de telefon, putem să mai vorbim... pot să te ajut și la pregătire...

Acasă mama și bunica vorbesc în șoaptă:

- Costi este dintr-o familie mare. Tatăl lui este comerciant. Mama lui vinde flori...

- Bunicul lui a fost judecător rrom...

Luludi se preface că nu aude nimic. Se duce în camera sa. „Trebuie să îmi fac temele. Măine am un examen. Trebuie să iau o notă mare.. să învăț și pentru facultate...poate mă ajută și Costi...”

(Traducere în limba română:
Jupiter Borcoi)

SAR KERES KADĂ ARAKHES

*“Savore manuša lien e chavenθar so
vi von dine pe dadenqe”*

Jekh rrom sas prandime jekhe bute
šukare rromnãça thaj khethanes sas len jekh
chavorro eŧa – oxto beršenqo. E rromnã çì
plaçalas lan kã o phuro bešel lença anθ-o kher
thaj phenel e romesqe:

- Me na kamav tire dades amença anθ-
o kher, îngâr les kaj kames. O rrom, xolãriko
tha' sar trebal te šunel e rromnãθar liel pesqe
dades thaj thol les anθ-i grastenqi štala.

Kothe, ingerelas lesqe te xal thaj o
phuro but xolãvdo sas, rovindoŧ anθ-e savorre
dïvesa.

O vaxt nakhel thaj kerindos pes šil o
rrom anel pesqe godi e phuresθar.

Anθa jekh dës phenel pesqe chavesqe:

- Çhave!a, 3a thaj inger e phuresqe
jekh ponãva te uçharel pes laça, avela lesqe
šil.

O chavo liel jekh grastutni ponãva thaj
chindindoŧ lan anθ-e dujenθe ingerel jekh paš
e phuresqe. Avindoŧ anθar i štala lesqo dad
puçhel e chaves:

CUM FACI, AȘA GĂSEȘTI

*“Toți oamenii iau de la copii ceea ce
și ei le-au dat părinților”*

Un rrom era căsătorit cu o femeie
foarte frumoasă și împreună aveau un băiețel
de 7-8 anișori. Femeii nu-i plăcea că bătrânul
locuia cu ei în aceeași casă și îi spuse
soțului:

- Eu nu-l vreau pe tatăl tău cu noi în
casă, du-l unde vrei. Rromul, supărat dar
trebuind să-și asculte nevasta își luă tatăl și îl
duse în grajdul pentru cai.

Aici, îi ducea să mănânce și bătrânul
era foarte supărat, plângând în toate zilele.

Timpul trecu și pentru că se făcuse
frig, rromul își aduse aminte de bătrân.

Într-o zi, îi spuse fiului său:

- Fiule, du-te și du-i bunicului o pătură
să se acopere cu ea.

Poate că îi este frig. Copilul luă o
pătură pentru cai și rupând-o în două, îi duse
bătrânului jumătate. Întorcându-se din grajd,
tatăl său, îl întreabă pe băiat:

- Sosθar cí ingărdăn să i ponăva e paposqe thaj mukhlăn kathe jekh paš? O chavoro amboldel pesqe dedesqe:

- Te avel man vi anθa tuθe kodoja jekh paš kana phuro avesa.

Kana o rrom asundăs kadala lava gelo thaj andăs e phures palem anθ-o kher.

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikă)

- De ce nu i-ai dus bătrânului toată pătura și ai lăsat aici jumătate? Copilul îi răspunse tatălui său:

- Să am și pentru tine, acea jumătate, când o să fii bătrân.

Când rromul auzi aceste cuvinte se duse și îl aduse iarăși, pe bătrân în casă.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O GODĂVER ČHAVORRO

Sas jekhvar trin rroma. Kadala kerdesas bare thaj but ćorimata anθ-e penqe dësa.

Anθ-jekh dës von thoven e jakha p-i jekh baro thaj šukar kher thaj ćorde kothar jekh gono pherdo sumnakutne lovença. Šunindoĵ amare trin rroma kã si rodine e šingalenθar godišarde von te garaven o ćordo sumnakaj. Akana, kaj te garaven les?

Kadja, telãrde von anθ-o veš. Kothe arakhle jekhe phures kaj živelas anθ-jekh kherorro.

Le trin ćora xakãrdile e phureça te garavel lenqe e love jekh pherdo berś.

Xramorsarde jekh kontrãkto maškar penθe. Anθa lesθe pheneleas kã na d-aština te len o somnakaj e phuresθar ži kana ći avena sã ãl trin ćora khethanesθe. Dine laćho dïves e phures thaj telãrdine. Kana resle duje šela metrurenθe maj intãl, jekh anθa le trin ćora phenel:

- Vaj manqe phrala!len, bistãrdem mirri kangli p-i phuresqi šinia.

- Ža parpale! Phenen le aver. Sigãr, akana ratõl.

O jekhto ćor gelãs parpale e phuresθe thaj phenel lesqe:

COPILUL CEL ISTET

Erau odatã trei rromi. Aceștia făcuserã mari și numeroase furturi în zilele lor.

Într-o zi, aceștia gãsirã o casã mare și frumoasã și furarã de acolo un sac plin cu bani din aur. Auzind cei trei cã sunt căutați de poliție, se gãndirã sã ascundã aurul furat. Acum unde sã-l ascundã?

Așa plecarã în pădure. Aici gãsirã un bătrân care trăia într-o bojdeucã.

Cei trei hoți, se înțeleserã cu bătrânul sã ascundã banii la el pentru un an întreg.

Au scris și un contract între ei. În el, au scris cã nu se va lua aurul de la bătrân până când nu vor fi toți trei, împreună. Dãdurã binețe bătrânului și plecarã. Când au ajuns la vreo 200 de metri de casã, unul dintre cei trei zise:

- Vai de mine, fraților! mi-am uitat piaptãnul pe masa bătrânului.

- Du-te înapoi, ziserã ceilalți. Grãbește-te, acum se întunecã.

Primul hoț veni înapoi, la bătrân și îi spuse:

- Puhre!a, kerdãm aver godĩmos. Mirre amala kamen te garavas e love anθ- aver than.

O phuro, godĩsarel vi vov, xancĩ, thaj phenel:

- Sar? Pharuvden tumare inginimata?

- Va! Kana ci pakãs ĩnkli avri thaj pučh len!

Inklel o phuro avri thaj pučhel:

- So phenen, te dav les?

Le anglutne duj ćora ambolden:

- De les, de les te avel sigo!

O ćoxano ćor liel o gono thaj našel leça. E kolaver duj ćora, źukeren so źukeren thaj den godĩ kã lenqo amal ačhilo te pel vareso pimos e phureça, kodolesqe, gele maj dur p-i penqe droma. Kana agordilo o berś, ăl ćora avile te mangel e phuresθar penqe love.

Amboldinoj o phuro phenel lenqe:

- Ma naj man love, dinem len tumenqe!

- Xoxaves phure!a amen ći dãn amen khanć.

Akharas tut anθ-i kriss.

O krisãqo dasno pučhel e phures:

- Phure!a si tut e love te des len?

- Naj man. Kaθar?

- Їi ǵanav. Si tu śov dĩvesa te rodes love! Kana ći arakhesa o phandaipen xal tut.

- Batranule, ne-am facut alte calcule. Prietenii mei vor să ascundem banii ĩntr-un alt loc.

Bãtrãnul, se gãndește puțin și zise:

- Cum, v-ați schimbat hotãrãrea!?

- Da! Dacã nu crezi ieși afarã și ĩntreabã-i.

Iese bãtrãnul și ĩntreabã:

- Cum ziceți, sã ĩi dau?

Primii doi hoți rãspund:

- Dã-il sã vinã repede!

Pezevenchiul hoț luã sacul și plecã pe altã cãrare. Ceilalți doi gãndesc cã prietenul lor a rãmas cu bãtrãnul sã bea oarece și-și vãzurã de drum. Cãnd s-a ĩmplinit anul, hoții au venit sã-și cearã aurul (banii).

Rãspunzãndu-le, bãtrãnul le zise:

- Nu mai am banii, vi i-am dat ĩnapoi!

- Minți bãtrãnule, nouã nu ne- ai dat nimic.

Te dãm ĩn judecatã.

Președintele comisiei de judecatã ĩl ĩntrebã pe bãtrãn:

- Bãtrãnule ai sã le dai bani?

- Nu-i am, de unde?

- Nu știu, ai șase zile sã cauți banii, dacã nu, vei face ĩnchisoare.

P-o drom, anglal lesθe inklel jekh
čhavorro. Pherasno, o čhavorro pučhel e
phures:

- Phure!a sosθar san xolăvdo?

- ʒa khaθar, tiknorre!a, naj so te ʒanes tu.

O tikno či mukhel pes.

- Phen manqe, šaj te dav vast tut te na
maj aves kadja xolăriko!

Dikhindoj kadă o phuro vakărel e
tiknoresqe sã i paramiçi.

O tiknoro asal thaj bangărdinoj e
phures phenel lesqe vareso e kanesθe. O
phuro lošal pes thaj telărel asavindoj.

So phendăs o čhavoro e phuresqe ?...

O čhavoro phendăs e phuresqe te
prinʒanel kă o sumnakaj si lesθe thaj či del les
parpale e duj romen ʒi kana či avena sã îl trin
rroma kethanes sar si xramome anθ-o
kontrăkto maškar lenθe.

Kaj te maj arakhen von le trinto cores
so našlăs e lovença?

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikă)

Pe drum, în fața sa apăru un copil.
Buclucaș copilul îl întreabă pe bătrân:

- Moșule de ce ești supărat?

- Du-te de aici copile, n-ai ce să știi tu.

Copilul nu-i dă pace.

-Spune-mi, poate te ajut să nu mai fii
așa supărat!

Văzând că n-are de ales, bătrânul îi
povesti copilului tată povestea.

Copilul începu să râdă și aplecându-l
pe bătrân îi spuse ceva la ureche. Bătrânul se
bucură tare și plecă râzând.

Ce a spus copilul bătrânului?. .

Copilul i-a spus bătrânului să
recunoască că aurul este la el dar că nu-l va da
înapoi decât atunci când vor fi toți trei
împreună așa cum stă scris în contractul
dintre ei.

Unde să-l mai găsească pe cel de al
treilea hoț care fugise cu banii?

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

I GODÏ THAJ I BAXT

Anθ-jekh milajesqo dës paşe răătăe p-o themesqo drom phirenas i godï thaj i Baxt.

Von nakhen paşa jekh manuś kaj xunavelas i phuv pesqe guruvença.

Dikhindoj les i Baxt, e corre rromes, bokhalo thaj khino phenel karing i godï:

- Dikh phej!e! me kamav te dav kadale romes jekh piri sumnakajeça!.

I godï del palpale:

- Na de les but love, ke p-i vazi si but manuśa save kamena te mudaren les anθar e love.

I Baxt palem na kamel te aşunel laqe phenăθe, thaj, marindoj pesqe vasta kerel te inklel angle o rrom jekh piri pherdi sumnakajeça.

Kana dikhel o rrom astardöl te cipisarel:

- Rroma!len, čhava!len aven te dikhen manθe. Dikhen so arakhlem! Dikhen o sumnakaj!

I godï phenel karing i Baxt:

- So keres akana? Avena le manuśa lesθe thaj sar žanes, lena lesqe love thaj mudarena les!

I Baxt but traşavdi, phenel:

MINTEA ŞI NOROCUL

Într-o zi de vară umblau, în ajun pe un drum de țară Mintea și Norocul.

Trecură pe lângă un sărman om care ara pământul cu boii.

Văzându-l, pe sărmanul om, Norocul flămând, obosit și zdrențuit zise Minții:

- Uite soro, eu vreu să-i dau omului acesta o oală cu aur.

Dar Mintea răspunse:

- Nu-i da mulți bani, că pe câmp sunt mulți oameni și-l vor omorî pentru bani.

Norocul, iarăși nu vrea să asculte de sora sa, și bătându-și palmele face să apară înaintea omului o oală plină cu aur.

Când văzu atâta bănet începu să strige:

- Oameni buni! Faților veniți la mine să vedeți! Uitați ce am găsit! Uitați cât aur!

Mintea zise către Noroc:

- Ce-o să faci acuma, vor veni oameni și ca să-i ia banii îl vor omorî.

Norocul speriată, rugându-se de Minte zise:

- Xastrav man phejorri!e, phen manqe so te kerav ke akana mudarenles le kolaver thaj na-i les nič jekh doś!

I godi marel pesqe vasta thaj so te dikhen? O rrom ito garavel o sumnakaj thaj kerel pes ke phiradöl pes, sar kana kerdäsas jekh pheras.

Dikhindoj les, le kolaver manuša asan vi von:

- Xoxavne!a, kaj sas te arakhes love p-i amari corri vazi?

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikä)

- Scapă-mă surioară, spune ce să fac că acum o să-l omoare ceilalți și nu are nici o vină!

Mintea își bătu și ea palmele și ce să vezi ? Iute rromul ascunse aurul și se prefăcu așa face nevoile, ca și cum ar fi făcut o glumă.

Văzându-l, ceilalți au început să râdă și ei:

-Mincinosule! Unde să găsești bani pe săraca noastră câmpie?

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

I BAXT THAJ I GODÏ

Anθ-jekh śukar milajesqo dēs, p-o themesqo drom phirenas i Baxt thaj i godÏ.

Sar sas but tato avri thaj pašolas i rãti i godÏ phenel:

- Phej!e dikh pašol i kali rãt akana thaj ċi daštās te 3as maj angle. Me kamavas te sovas 3i texarinãŃe ka te na malavas vareso nasulimata p-o drom. I Baxt amboldel:

- Si tut ċacimos. But khini sem vi me.

Dikh! Me sovava kothe p-o maşkar e doremesqo.

- Na-i mišto! phenel i godÏ, si maj mišto te 3as maj dur e dromesŃar, te na uštavel amen vareso phimo...

I Baxt, śerali, ċi kamel thaj sovel anθ-o drom. I godÏ durŃl, so ċhudes e barreça thaj thol pesqo śero tele, te sovel p-i ċar. K-o maşkar e ratãko, kaŃar jekh abãv, avel jekh barvalo manuś pesqe vurdoneça. Vov tradel sigo le duj zorale thaj śukar grasten.

Sar angaravdāsas vi o ċhonut, kana resle paše i Baxt le grasta daradile thaj sigo irisarden o vuron thaj len te naşen p-i vazi. Sar, nisar thã na maj dikle vi e ċorre Godã thaj nakhle e vurdoneça opral laŃe. Śaj ke kodolesqe, le manuśa vi te avel len but godÏ, but mangel te avel len vi xancÏ baxt.

(Kidini kaŃar o *Nikolae Pandelikã*)

NOROCUL ŞI MINTEA

Într-o zi de varã, spre înselat, pe un drum de țarã, umbla Norocul ři Mintea.

Cum era foarte cald ři se apropia seara, Mintea spuse:

- Frate , s-a-nnoptat, acum nu mai putem sã ne continuãm drumul. Eu aş vrea sã poposim pãnã dimineațã ca sã nu întãmpinãm (oarece greutãři. Norocul rãspunse:

- Ai dreptate, ři eu sunt foarte obosit.

Uite! eu o sã dorm aici îñ mijlocul drumului.

- Nu e bine, zise Mintea, ar trebui sã mergem mai departe de drum, sã nu ne calce vreun cãlãtor..

Norocul, încãpãțãnat, nu vru ři se așezã îñ mijlocul drumului. Mintea plecã de lãngã drum cãt arunci cu piatra ři îři puse capul jos ři se culcã pe iarbã. La miezul noptÏi, de la o nuntã tocmai trecu un boier cu trãsura sa. El mãnã, iute pe cei doi cai frumoři ai sãi.

Cum ři luna se ascunsese, cãnd au ajuns lãngã Noroc, caii se speriarã ři iute îñtoarserãse cu trãsura fugind spre cãmp. Cum necum dar nu au mai vãzut-o pe sãrmana Minte ři au trecut cu trãsura peste ea. Poate cã de aceea, oamenii ři dacã au multã minte îři doresc foarte mult ři un pic de noroc.

(Traducere îñ limba romãnã *Nicolae Pandelicã*)

ÄL DOŠALE LOVE

Sas jekh var akana but berša jekh phuro kaj telărdăs anθ-jekh dës anθo veš te liel pesqe kašta vaș o ivend. Dikhindoj jekh baro thaj šuko rukh godisarel:

- Kadava kašt aresel man te pherav o vurdon -thaj astardilo te činel les. Agorindoj čhinipnasqo o rukh dikhel anθ-o maškar e kaštesqo jekh kıkavi pherdi sumnakutne lovença. Kana dikhlăs la, e phures lăs les jekh bari traš. Vov širdel te našel thaj te akharel:

- Dikh o mulipen! dikh o mulipen!

Sa p-o kodova drom avenas pesqe vurdoneça duj phrala save kana resle von paše o phuro pučen les:

- So si phure!a, so maladăs tut ?

- Dikhen, kothe telal o rukh, si o mulipen.

Le phrala pašon lokhes thaj kana dikhlen kadja but sumnakaj phenen e phuresqe:

- Kadja si phure!a, kadava si o mulipen! Naš ito!

Ačhile von, le duj phrala, thaj o maj baro, but barikano phenel:

- O Del! Diklăs amen phrala, akana sām but barvale! Dikhlăn sar xoxavdām e phures?

Maj palal, phenel palem:

BANII PĂCĂTOȘI

A fost odat demult un bătrân care a plecat într-o zi în pădure după în pădure să-și aducă lemne pentru iarnă. Văzând un copac mare și uscat el se gândi:

- Copacul acesta îmi este de ajuns ca să-mi umplu carul- și se apucă să-l taie. Terminând de tăiat cu secura, după ce arborele s-a prăvălit, văzu în trunchiul lui un vas de bani de aur. Când bătrânul pricepu ce era acolo, mare teamă îl cuprinse și îngrozit fugea și țipa:

- Uite moartea, uite moartea!

Pe același drum venau doi frați cu căruța care ajunși în dreptul lui și îl întreabă:

- Ce e moșule, ce ți s-a-ntâmplat?

- Uitați acolo sub copac este moartea!

Cei doi frați s-au apropiat ușor și când au văzut așa mult aur ziseră către bătrân:

- Așa este moșule, aici este moartea. Fugi!

Rămaseră cei doi frați și mândru cel mare zise:

- Dumnezeu! Ne-a binecuvântat frate, acum suntem bogați. Ai văzut cum l-am înșelat pe bătrân?

Mai apoi spuse din nou:

- 3a sigo khere thaj le vareso xabe. But butãqo si amen.

O tikno phral kana resel khere thaj phenel pesqe rromnãqe:

- Ker sigo vareso xaben thaj te thos anθa lesθe zurale meripnasqe draba, kamav te mudarav jekhe 3ukles!

Opre - tele duj ceasurenθe avilo o tikno phral e xabeça. Arakhel pesqe phrales pherdo paj, khino, thaj phenel lesqe:

- Mek vi man te maj xunavav phrala! Dikh andem tuqe te xas.

Xanavindoj vov te ãnkavel o sumnakaj o baro phral çoral, del les dab anθ-o šero thaj mudarel les.

Godisarel o baro phral:

- Akana sem but barvalo, te xav vi me xancã thaj te ãngerav mire love khere. Xal jekh kotor, duj thaj merel. Kadja açhilen sa e love, khanikasqe, paše o rukh.

Jekh rrom so dikhlãsas e phures so našelas maj angle, aresel paše o rukh, dikhel e duj phralen thaj phenel vi vov:

- Čacipnasθe, dikh kaj bešelas o mulipen!

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikã)

- Dute repede acasă și adu ceva de mâncare. O să avem mult de lucru.

Cel mic când ajunsese acasă și îi spusese soției:

- Pregătește repede ceva de mâncare și să pui în ea otravă puternică vreau să omor un câine!

După aproape două ore ajunsese fratele cel mic cu mâncare. Îl găsi pe cel mare, obosit, asudat și îi zise:

- Lasă-mă să mai sap și eu frate. Uite ți-am adus de mâncare.

Și săpând el ca să scoată aurul, fratele cel mare, pe ascuns, îl lovi în cap și-l omoară.

Gândi fratele cel mare:

- Acum sunt cel mai bogat, să mănânc și eu un pic și să-mi duc banii acasă. Mâncă o dată de două ori și muri otrăvit. Așa au rămas toți banii ai nimănui lângă copac.

Un om ce-l zărise pe bătrânul care fugea, mai înainte, când trecu pe lângă copac, îi vede pe cei doi frați și spusese și el:

- Într-adevăr, uite unde era moarte!

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelicã)

O JONO O GODĂVER

Bute vaxteça anglal, anθ-o jekh gav zivenas duj phure, savenqe o Del dāsas len jekh čhavo, kaj bučholas Jono.

Kana o čhavo barilo, phendās pirre dadenqe kā vov kamel te telărel te kerel pirro živipen. Phirindoj e gava, areslo k-i avlin jekhe dasesqi, savo čhută les štalari anθar jekh sovnakutno lovo p-o berś.

Žanelas o Jono te kerel savorenθar vi te xramosarel thaj te drabarel. Palal duj - trin čhona, o das čhută les sar pesqe čăce vasteça.

I anglutni buti e dasesqi sas o bikinimos e keženqo, e parfumurenqo thaj e sovnakutne bukănqo. O Jono sas but pativalo thaj o das kodolesqe inkerelas lesθe but. Le dases sasas les jekh šukar rakli, maj tikni sar o Jono, tha' le barvales ingerelas les i godi vi maj dur.

Kana agordile e trin berśa, o Jono lilă pirre love thaj kamlăs te telărel, vi kana sas les vareso p-o ilo anθar i rakli, savi bučholas Ankūca, thaj o das phendă lesqe:

- Mangav tut te maj áchos jekh čhon, ke me kam telarăv te kinav bută anθar mirre bikinlină thaj kamavas te áchos anθ-o muro than ži kana avava.

- Mišto, phenel o Jono, áchav thaj, kana te telăres, raja!na, le vi manqe e love so anklela tuqe maj anglal anθ-o drom. Dine pes dės lacho thaj o das telărdăs.

ION CEL ISTET

Cu mult timp în urmă, într-un sat trăiau doi bătrâni cărora Dumnezeu le dăduse un copil, care se numea Ion.

Când băiatul a crescut, a spus părinților cum că el vrea să plece să-și facă viața. Umblând prin sate, ajunsese la conacul unui boier care l-a pus ca birjar pentru un galben pe an.

Ion știa să facă de toate chiar și să scrie și să citească. După două-trei luni boierul îl numi ca mâna lui dreaptă.

Principala ocupație a boierului era vânzarea mătasurilor a parfumurilor și a bijuteriilor din aur. Ion era omul de încredere și de aceea boierul ținea mult la el. Boierul avea o fată frumoasă, mai mică ca Ion însă pe bogătaș gândul îl ducea mult mai departe.

Când s-au împlinit cei trei ani, Ion și-a luat banii și a vrut să plece, chiar dacă avea ceva la inimă pentru fată, pe care o chema Anuca, însă boierul îi spuse:

- Te rog să mai rămâi o lună, pentru că eu am să plec să cumpăr lucruri pentru prăvăliile mele și aș vrea să stai în locul meu până mă întorc .

- Bine, zise Ion, rămân, și când pleci cumpără-mi, cu banii aceștia și mie ce-ți va ieși mai întâi în drum. Si –au dat ziua bună și boierul a plecat.

Khethanes e dasnăça p-o drom, maladine trine rromnăn, saven sasas len anθ-jekh gono jekh mùca, kaj kamenas te mudaren lan, kă voj xalăs barăqe cîriklăn.

O das așunindoj sa kadala dină e trin sovnakutne love thaj lilă la muca.

Pașal ratăθe, khine thaj bokhale, ačhavdile jekhe xabelinesθe, thaj mangle vareso xamasqo. O manuș e kheresqo phendăs:

- Si čhona kanaθar manθe ci maj xal khonik, ke aven e kermuse thaj xan o xamos p-e sinia.

Anindos pesqe godi, ke anθ-o gono si les mùca, o das phenel:

- Mišto, an vareso xamasqo thaj čhude p-i meseli thaj si te dikhes ke na-i te avel ci jekh kermuso thaj, bi te avel dikhlo, ankalădvăs la muca thaj čhutăs lan pașal o punro la meselăqo.

Kana dikhlăs o manuș ke ci aven e kermuse, manglăs e dasesqe te del vi les thaj kam pokinel sode manglă pes lesqe.

O das kerdăs fòros leça thaj xatărdile te bikinel lesqe la muca anθar trin gone pherde butănθar. Aresindoj khere, o Jono, loșalo, pučhlăs les kana lăs vi lesqe vareso e trine lovenθar.

Taman akana o das andăs pesqe godi ke i mùca sas kindi anθar e love e Jonosqe thaj kaș-ti te aven sa lache, o barvalo manglăs le Jonos te alöl / alosarel pesqe jekh anθar le trin gone.

Împreună cu boiereasa pe drum au întâlnit trei rromițe, care aveau într-un sac o pisică, pe care voiau să o omoare fiindcă le mâncase puii din curte.

Boierul auzind toate acestea a dat cei trei galbeni ai băiatului și a luat pisica .

Spre seară, obosiți și flămânzi, S-au oprit la un han și au cerut ceva de mâncare. Hangiul le spuse:

- Sunt luni de când la mine nu mai mănâncă nimeni, fiindcă vin șoarecii și mănâncă totul de pe masă.

Amintindu-și de pisica din sac, boierul spuse:

- Bine, adu ceva de mâncare și aruncă pe masă și ai să vezi că nu vine nici un șoarece, și fără să-l vadă nimeni, a scos pisica și o puse lângă piciorul mesei.

Când a văzut hangiul că nu mai vin șoarecii, a cerut boierului săi dea lui pisica și-i va da câți bani dorește.

Boierul se târgui cu hangiul să-i vândă pisica pentru trei saci plini cu lucruri. Ajungând acasă Ion, bucuros îl întreabă ce i-a adus pentru cei trei bani pe care i-a dat.

De abia acum boierul își aminti că pisica a fost cumpărată din banii lui Ion și pentru ca toate să fie bune îl puse pe acesta să își aleagă unul din cei trei saci.

Vov alosardäs o maj purano thaj o maj tikno gono. Tha ´ kadava, sar nisar sas pherdo numäj sovnakutne butänθar.

Palal kadaja, o das dină le Jonosqe jekh than te kerel pesqe kher, maj däs les vi jekh bikinlin sar dinipen vaş i chej ...

O Jono andäs pirre daden thaj inkerdäs len pašal pesθe, ʒi kana but phurile.

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelică)

El şi-a ales cel mai vechi şi mai mic sac. Însă acesta era plin numai cu lucruri din aur.

După aceea, boierul îi dădu lui Ion un loc unde să-şi facă casa, îi mai dădu şi o prăvălie ca zestre pentru fată....

Ion şi-a maj adus şi părinţii şi i-a ținut lângă el până la adânci bătrâneţi.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O ĆORRO RROM THAJ O BARVALO GAȚO

Sas jekhvar jekh ćorro rrom savo na ȓanelas so te kerel kaj te aresel vi vov barvalo sar pesqo perutno o gaȓo. Anȑ-ekh dės o gaȓo phendās e ćorre rromesqe.

- Așun, rrom!a, te kames te areses vi tu barvalo sar me, bikin sa so si tut kheresȑe thaj ȓa k-o Bukurėști, ke na but vrămaȑe si te areses barvalo.

O gaȓo phendās kadala bută asajpnaȓa.

O rrom, kaj delas pakiv pesqe perutnesqe, kerdās so phendās o gaȓo: bikindās sa so sas les vaș jekh mȓja lei thaj gelās k-o Bukurėști. Kothe arakhadilās jekhe barvale thaj but ȓangle manușeȓa. O rrom phendās lesqe sosȑar avilās vov k-o Bukurėști.

O butȓanglo thaj barvalo manuș puȓhlās e rromes:

- Sode love si tut?
- Si man jekh mȓja lei, phendās o rrom.
- ȓanes vareso? Kamav te dikhav sode san godăver. Me thav jekh mȓja lei thaj tu thos tiri mȓja lei; thav tuqe jekh puȓhipen thaj te ȓanes te des palpale lav k-o puȓhipen, tirre si e love te na xasardăn.

- Mișto, phenel o rrom, te așunav o puȓhipen!

- Kaj si o buriko e phuvăqe?

OMUL CEL SĂRMAN ȘI BOIERUL

Afost odată un rrom sărac care nu știa ce să facă să ajungă și el bogat ca vecinul său, nerrom. Într-o zi acesta îi spuse sărmanului rrom:

- Ascultă, rromule, de vrei să ajungi bogat ca mine, vinde tot ce ai pe lângă casă și du-te la București, că nu după mult timp vei ajunge și tu bogat.

Omul îi spuse aceste lucruri răsând.

Rromul care avea încredere în vecinul său a făcut tot ce i-a spus acesta: a vândut tot ce avea, pentru o mie de lei și a plecat la București. Acolo s-a întâlnit cu un om foarte bogat și cunosut. Îi spuse acestuia pentru ce venise în București.

Foarte priceputul și bogatul om îl întreabă pe rrom:

- Câți bani ai?
- Am o mie de lei, spuse rromul.
- Știi ceva? Vreu să văd cât ești de deștept. Eu pun o mie de lei și tu pui mia ta; îți pun o întrebare și dacă știi să răspunzi, ai tăi sunt toți banii, dacă nu, ai pierdut.

- Bine, spuse rromul, să aud întrebarea!

- Unde este buricul pământului?

- Kathe, telal tiri khur, phenel o rrom.
Te na patǎs, mapin te dikhes!

O butǝanglo manuś kaj na śaj
mapindǎs e phuvǎqo buriko, phendǎs e
rromesqe:

- Miśto, kadǎ si, phenel o barvalo
manuś. Akana thav tuqe aver pučhipen. Te
ǝanes te des man palpale lav, me dav tut duj
mǐje, te na, xasares tire duj mǐje.

- Miśto, phenel o rrom. Te aśunav vi o
dujto pučhipen.

- Sode si kaθar i Kali Derǎv ǝi k-i Loli
Derǎv? ǝanes te phenes?

- ǝanav, phenel o ćoro rrom, nić maj
but, nić maj frǐmi sode si kaθar i Loli Derǎv ǝi
k-i Kali Derǎv. Te na patǎs, mapin te dikhes.

- Miśto, phenel o barvalo manuś, kadǎ
si; kathe si tire duj mǐje.

- Raja, akana kamav te thav vi me tuqe
duj pučhimata. Te ǝanes, les mirre śtar mǐje,
te na, des man tu śtar mǐje.

- Miśto, phenel o barvalo manuś. Te
aśunav e pučhimata.

- Sar akharel mirre perutnes savo
phendǎs manqe te avav k-o Bukurǝşti ke
avava barvalo?

- Na ǝanav sar akharel les. Kathe si tut
śtar mǐje; akana si tut oxto mǐje. Akana phen
manqe vi o dujto pučhipen!

- Aici sub călcâiul tău, spuse rromul.
Dacă nu crezi, măsoară să vezi!

Omul cel deştept care nu a putut să
măsoare buricu pământului, i-a spus rromului:

- Bine, așa este spuse omul bogat.
Acum îți voi pune altă întrebare. Dacă știi să
răspunzi îți dau două mii, dacă nu pierzi cele
două mii ale tale.

- Bine răspunse rromul să aud și cea
de a doua întrebare:

- Cât este de la Marea Neagră până la
Marea Roșie? Știi să-mi spui ?

- Știu, răspunse sărmanul rrom, nici
mai mult nici mai puțin cât este de la Marea
Roșie până la Marea Neagră. Dacă nu crezi
măsoară să vezi.

- Bine, răspunse omul bogat, așa este;
aici sunt cele două mii ale tale.

- Boierule, acum vreau să-ți pun și eu
două întrebări. Dacă le știi, îmi dai cele patru
mii, dacă nu, îmi dai tu patru mii .

- Bine, zise omul cel bogat. Să aud
întrebările.

- Cum se numește vecinul meu care
mi-a spus să vin la București că voi deveni
bogat?

- Nu știu cum îl cheamă. Ai aici patru
mii; acum ai opt mii. Acum pune-mi și a doua
întrebare!

- Sar akharel e rašajes savo boladãs man?

- Nić ke kadava pućhipen na zanav te dav palpale lav. Akana si tut dešusov mije lei.

- Čaćes te phenav tuqe, nić me na zanav sar akharel les, phenel o rrom. O rrom lãs pesqe love thaj gelo k-o diz te kinel pesqe grasta, guruvnã, bakrã, bale thaj maj kindãs pesqe duj rromane vurdona.

Areslo khere, vov rodãs pesqe jekhe šukare čhaja thaj kerdãs baro rromano abãv.

Akana vov areslo barvalo rrom.

O perutno savo phendãs le rromesqe te 3al k-o Bukurëšti, avilãs lesõe te pućhel les:

- Mirro kuć phral, phen manqe so kerdãn te areslãn kadã barvalo ke me asajpnasõe phendem tuqe te bikines sa so si tut thaj te 3as k-o Bukurëšti.

- Mirro perutno, me naisarav tuqe vaš o laćho lav kaj dãn man, ke adës areslem barvalo. Te kames, ker vi tu so kerdem me, šaj te avel vi tut i baxt savi sas man.

O barvalo perutno e maj barvale rromesqo gelo khere thaj bikindãs sa so sasas les pašal o kher thaj gelo k-o Bukurëšti. Kathe, k-o Bukurëšti, o ga3o patãndãs ke e 3ukela phiren e šingenća anθ-i porik thaj e bale e čhurãća k-i korr thaj sekon 3eno savo si bokhalo činel pesqe te xal.

- Cum îl cheamã pe preotul care m-a botezat?

- Nici la aceastã întrebare nu știu să-ți răspund. Acum ai șaisprezece mii lei.

- Adevãrat să-ți spun, nici eu nu știu cum îl cheamã, spuse rromul. Rromul își luã banii și plecă la târg să-și cumpere cai, vaci, oi, porci și și-a mai cumpãrat și douã cãruțe.

Ajuns acasã, și-a cãutat o fatã frumoasã și a fãcut o nuntã mare rromã.

Acum ajunsese rrom bogat.

Vecinul care îi spusese rromului să plece la București, a venit să-l întrebe:

- Scumpul meu frate, spune-mi ce ai fãcut de ai ajuns așa bogat cã eu în derãdere ți-am spus să vinzi tot ce ai și să mergi la București.

- Vecine, eu îți mulțumesc pentru sfatul bun pe care mi l-ai dat, cã astãzi am ajuns bogat. Dacã vrei, fã și tu ce am fãcut eu, poate vei avea și tu norocul care l- am avut și eu.

Vecinul cel bogat al mai bogatului rrom merse acasã și a vândut tot ce avea pe lângã casã și a plecat la București. Aici, la București, omul a crezut cã cãinii umblã cu covrigii în coadã și porcii cu cuțitul la gât și oricare om care e flãmând își taie sã mãnãnce.

Areslo k-o Bukurèsti, o barvalo gazo lăs te xal thaj te piel e amalença. Na but vrămaþe vov aþhilo bi lovenqo thaj bi amalenqo. Vov avilo palpale khere.

Sasto gav asandäs lesþar ke so kerdäs vov ke areslăs anþar barvalo ćorro thaj so kerdäs o rrom ke areslăs anþar ćorro kadja barvalo.

(Kidini kaþar o
Jonel Kordovan)

Ajuns la București, omul cel bogat începu să bea și să mănânce cu prietenii. Nu după mult timp rămase însă și fără bani și fără prieteni. Se întoarse acasă.

Tot satul a râs de el că ce a făcut el că a ajuns din bogat sărac și cum a făcut rromul care a ajuns din sărac atât de bogat .

(Traducere în limba română
Ionel Cordovan)

O RANGLĂRNO THAJ O ČHAVO

Anθ-jekh baro foros 3ivelās jekh rrom savo sas ranglărno thaj so kana anθ-o foros sas but ranglărne, ăl manuša save kamenas te xarnären pire bala thaj te randen pen avenas amare rromesθe savo bučholās Štefano thaj savo sas but prin3ardo.

K-o udar e ranglărlnənqo anθ- A savore texarină bešelās jekh čhavorro e vasteça anzardo te mangel pesqe p-o jekh lovo anθ- a xamasθe.

Anθ-jekh dīves avilo e ranglărnesθe jekh barvalo thaj but prin3ardo manuś thaj phenel le ranglărnesqe:

- Sa o foros phenel kă tu san o maj lačho anθar ăl ranglărne. Kana dašti te randes man bi te čhines man nùmaj xancī, dava tut deś sumnakutne love, vi kana nić te lav tiri kor, godīsar thaj phen manqe.

O ranglărno godīsarel thaj phenel kovles:

- But lačhe sas tivre barvală! Save me lava len anθ-e duj-trin berša vaś but maj lačhe si miri 3iv sar o merimos, thaj amboldel e barvalesqe.

- Te na aves xolăvdo pe manθe; si manqe traś bari te astardöv man.

BĂRBIERUL ȘI COPILUL

Într-un mare oraș trăia un om care era bărbier și chiar dacă în oraș erau mai mulți bărbieri, oamenii care vroiau să se tundă sau să se bărbierească veneau la romul nostru, care se numea Ștefan, și era renumit.

La ușa frizeriei în toate diminețile stătea un copil cu mâna întinsă și cerșea câte un ban pentru mâncare.

Într-o zi, veni la bărbier un foarte cunoscut și bogat om și îi zise:

- Tot orașul spune că tu ești cel mai bun dintre frizeri. Dacă poți sa ma barbieresti, fara sa ma tai, iti dau zece galbeni, iar daca ma rănești o să-ți iau gâtul pe loc, gândește-te și să-mi spui.

Bărbierul se gândi și îi spuse incet:

- De mare trebuință mi-ar fi fost banii ăștia pe care eu îi câștig în doi-trei ani, dar mult mai bună este viața, decât moartea, și îi răspunse bogătaşului:

- Sa nu fii supărat pe mine, omule dar mi-e frică să mă apuc.

Sunindoj o éhavorro, e udaresøar xutël thaj phenel:

- Raj! a kana kames randav tut me thaj des man äl love!

- Dav len tuqe te na éhineça man phenel o barvalo.

Astardilo o éhavorro thaj ranglä les bi te éhinel les. Kana dikhlä o lovärno däs les äl love thaj puçhlä les:

- Éhavorre! a sar o rangläerno traşal te randel man thaj tu na!

O terno phendäs lesqe e kanesøe:

- Te éhinavas tut nùmaj xancï , sar e éhuri e randimnasqi sas manøe anø-o vast, p-o than lavas k-i kor. Šunindoj kadala lava o barvalo ankaladäs thaj maj dinäs e éhavorres deş žiltone love loşaøar ke éi éhindäs les.

(Kidini kaøar o
Nikolae Pandelikä)

Auzind, copilul de la usa, sari si zise:

- D-le, dacă vrei, te bărbieresc eu şi îmi dai mie banii.

- Ţi-i dau, zise bogatul, dar să nu mă tai.

Se apucă copilul, şi-l bărbieri fără să-l rănească. Când a văzut bogătaşul, îi dădu banii şi-l întrebă:

- Copile, cum de frizerul s-a temut să mă bărbierească şi tu nu?

Tânărul îl aplecă pe bogătaş şi îi spuse la ureche:

- Dacă te-aş fi tăiat numai un pic, cum biricul era la mine în mână, pe loc ți-aş fi luat gâtul. Auzind acestea, bogătaşul a scos şi i-a mai dat copilului zece galbeni de bucurie că nu l-a tăiat.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O BEZEX

Jekh čej terni sasas telãrdi pire dadeça te činel o giv, sas jekh dïves milajesqo, o ačhipen anzarelas sã o than. I balval na phurdelas.

P-i givlin grupurã manușenque zorinas o činimos e givesqo te ingeren les pire kherenθe.

Pașolas o mașkar o dïvesesqo. I čhajaqi daj akhardãs la thaj phendãs laqe te anzarel e meseli thaj te zal xaningaθe te liel vareso paj šudro.

I čej linãs o čhorro thaj nașlãs te resel xaningaθe. Pherdãs o čhorro pajeça šudro thaj kana te telãrel diklãs angla pesθe duj manuša phangle jekh avresθar/siamèzurã.

Le duj phrala dine dïves lačho thaj mangle e čejaje te na tarșal thaj te del len vi lenqe te pen paj šudro.

I čej sigãrdi linãs pesqo dï anθ-ël danda thaj pučhlãs len sostθar si phangle jekh avresθar.

Jekh anθa lenθe pendãs:

- O Del meklã amen kadã kasθe pokinas ãl bezexa kerde amare dadenθar.
- So bezex phenel i čhaj?
- Amare dada sas pașarde nãmurã thaj bi te zanen thaj te pučhen pire daden line pes, amari dej ačhili khamni thaj biandãs amen.

PĂCATUL

O fata foarte tânãrã se afla cu pãrinții la secerat, era o zi torida de vara, liniștea cuprindea totul. Vântul nu adia deloc.

Pe câmp, grupuri rãzlețe de oameni, grãbeau secerișul ca sã-și ducã grãul în hambare.

Se apropia prãnzul. Mama fetei o strigã și-i spuse sã pregãteascã masa, dar sã se ducã sã ia și niște apã rece de la izvorul din vale.

Fata luã ulciorul și se grãbi sã ajungã la fântãnã. Își umplu ulciorul cu apã rece, și când sã plece, vãzu în fața sa doi oameni cu un singur corp, erau siamezi.

Cei doi, frați dãdurã binețe și o rugarã pe fatã sã nu se sperie și sã le dea și lor sã bea apã rece.

Fata, deși grãbitã își luã inima în dinți și îi întrebã pe cei doi, de ce sunt legați unul de celãlalt.

Unul dintre ei, zise:

- Dumnezeu ne-a lãsat așã, ca sã plãtim pãcatul fãcut de pãrinții noștri.
- Ce pãcat? întrebã fata.
- Pãrinții noștri, deși rude apropiate / de sãnge, fãrã sã știe, și fãrã sã-și întrebe pãrinții s-au cãsãtorit, mama a rãmas însãrcinată și ne-a nãscut pe noi.

Mai palal kana asundãs ke si nãmurã ãl duj mukle pest tha' o vaxt naštisajle te parpalãren les. Kadã k-e ame samas barãrde e bibãthar kaθar i daj thaj nũmaj lache vun3ile sam ame adẽs.

-Mišto thaj na'j pharo te ziven kadã phangle? Kaθar len tumare sumagã Sar keren kana jekh kamel te zal anθe jekh than thaj o kolaver kamel avresθe? ... thaj la čhaja sas aver jekh xilãde pučhimata tha ' ačhadili.

- Le sumagã keren len amari mami. Kana si amen kamimata ververutne xakãras amen thaj keras len p-o jekh. I čhaj savi sigardolas kodolasqe k-e trebalas te čhol i meseli na daštisajli te inkerdøl te phenel:

-Te arakhel o Del! kadã sar phenenas sã ãl manuŠa save dikhenas len.

Tha' jekh anθa lenθe amboldel:

-Te arakhel o Del maj nasulenθar!

-So daštıl te avel maj nasul kadalaθar? pučhel i čhej.

-Maj nasul daštıl te avel atòska kana jekh anθa amenθe merela thaj o kolaver trebala te ingerel les anθo dumo.

I čhaj telardi sigãrindoij te čhol i sinia anθa pesqi familia. Anθ-i laqi godi avile e pučhimata. „Te na avava nãmo e čhaveça savesθar čajlol man bi te3anel vov? Si te pučav mire daden...”

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikã)

Mai târziu, când au aflat că sunt rude, cei doi S-au lãsat dar nu mai puteau sa dea timpul înapoi. Așa ca, noi, am fost crescuți de bunica dinspre mamã și numai datorită ei, noi suntem acuma.

- Bine, dar nu este greu sã trăiți așa, lipiți? De unde vã luați hainele? Poate cã unul vrea sã meargã într-un loc, iar celãlalt în alt loc.. si fata, ar fi avut o mie de întrebãri de pus. dar se opri.

- Hainele ni-le face bunica. Dacă avem dorințe diferite ne înțelegem și le rezolvãm. Fata, care se grãbea pentru cã trebuia sã punã masa nu se abținu sã nu zicã:

- Fereasca Dumnezeu! Așa cum spunea toatã lumea care-i vedea pe cei doi.

Dar unul dintre ei, zise:

- Fereasca Dumnezeu de mai rãu!

- Dar ce poate fi mai rãu, decãt atãt? întrebã fata miratã.

- Mai rãu poate sã fie atunci când unul dintre noi ar muri, iar celãlalt ar trebui sã-l poarte în spinare.

Fata, plecã grãbitã sã punã masa pentru familia sa, și în mintea ei, apãru întrebarea: „Oare eu sunt rudã cu bãiatul de care sunt indragostitã, fara ca el sã știe? O sã-mi întreb pãrinții.”

(Traducere în limba romãnã
Nicolae Pandelicã)

MAJ PACISAREL JEKH

Živenas jekhvar jekh rrom thaj jekh rromni. Ćore sas thaj o xanci kaj sas len ċi aċhavelas len te patãn ka avena len vi dĳvesa maj laċhe. Sas trin beršenĳar khetanes thaj xakãrdõnas devlikanes.

Lenqo kherorro sas tikno vaj uzo thaj šukar, so nas len sas jekh ċhavorro.

Anĳ-o jekh dĳves, avindoĳ butãĳar, o rrom, khino, ka te xarnãrel o drom, lilãs lan pe xarnimasĳe thaj nakhindoĳ p-i jekh pòdos, dikhlãs anĳ-i len jekh šero manușesqo. So te avel ? puċhel pes o rrom. Bangilo thaj lilãs, thoda phuvãĳar o kokalo thaj dikhindoĳ lesĳe anĳ-e lesqi godĳ but puċimata ċhuile. Dikhindoĳ pes maj mișto anĳ-o ċikat e šeresqo dikhlãs xramome „maj pacisarel jekh”.

- Sar? phenel o rrom so daștisarel te maj pacisarel jekh kokalo, pala’ so o manuș mulo mudardo, thaj godãrindoĳ kadã lilãs o šero thaj andã les khere. Bi te phenel pire rromnãqe gelo anĳ-o livni e akhardenqi kaj sas o moxton sumagãnqo thaj garadã o kokalo khote..

MAI PĂȚEȘTE UNA

Trãia odatã un rrom și o rromițã. Erau sãraci dar, puținul pe care-l aveau nu-i oprea sã creadã ca vor veni și zile mai bune. Erau de trei ani împreunã și se înțelegau de minune.

Cãsuța lor, deși micuțã, era curatã și frumos aranjatã, singurul lucru care le lipsea erau copii.

Într-o zi, venind de la muncã, rromul obosit și îngãndurat, ca sã nu mai ocoleascã o luã pe scurtãturã și trecãnd peste un podeț, vãzu în baltã o tigvã de om. Ce sã fie? Curios, rromul se aplecã, o luã, o spãlã de noroi și luãndu-i seama, în mintea lui apãrurã mai multe intrebări. Privind-o mai atent vãzu în fruntea tigvei scris: „mai e sã pãțeascã una”.

- Cum? Ce i se mai poate întãmpla unui os, dupã ce ca omul murise ucis, probabil? și gãndind astfel, luã troaca de om și o aduse acasã. Fãrã sã îi spunã soției, se duse în camera de oaspeți, unde era cufãrul cu haine și ascunse tigva acolo.

Pašindoj, o Biandimos e Devlesqo i rromni astardili te uzarel o kher. Thaj rodäs vi anθ-o moxton te ankälavel an butä khotar te maj dikhel len o dud e khamesqo thaj arakläs anθ-jekh moxton o šero e manuśesqo. I rromni godisarel:

- Kadava kokalo či daštisarel te avel sar jekhe zuvläqo kaj sas les anglal thaj kadä but inkärdäs laθe ka inkerel laqo šero garavdo kathe, maj dikhel les po jekh-var, thaj godärindoj kadä čhudel o šero anθ-i jag.

Kana avilo o rrom khere, i rromni astardili te xal pes leça thaj te pućel les savo si so anav kodole zuvläqo, kodolesqe ke vi kadä voj čhudäs o šero anθ-i jag.

Atòska o rrom xakärdilo so sas xramome po čikat e kokalosqo thaj andäs pesqi godi jekh phurikano phenimos, savo phenel: „So si tuqe xramome, anθ-o čikat si tuqe čutino!”

(Kidini kaθar o
Nikolae Pandelikä)

Fiind în ajun de sărbători, femeia făcu în toată casa curățenie și ajunse și la lada cu pricina, de unde scoase hainele ca să le mai vadă lumina soarelui și găsi într-un ștergar, capul de om. Ea se gândi:

- Țeasta aceasta nu poate fi decât a unei amante de-a lu' bărabatu-meu, și atât de tare a ținut la ea că îi păstrează troaca ascunsă ca o să o mai privească măcar când îi este dor de ea și gândind astfel, o aruncă în foc.

Când veni rromul acasă, ea începu să-l certe și să-l întrebe care a fost numele fostei amante pentru că ea îi arsese și ultima amintire de la ea.

Atunci, rromul a înțeles ce scrisese pe fruntea tigvei și își aduse aminte de proverbul care zice: „Ce ți-e scris, în frunte ți-e pus”.

(Traducere în limba română
Nicolae Pandelică)

O PHURO THAJ LE DRABA

Akana but vaxt kana sas andino o pimasko drab pe kadala phuvă. Le bikinitoră e drabalanqo ka te bikinen pire buti phenenas antha lesŋe kã si lacho anŋar savorre bută.

Anŋar-i bakrãngi ger antha o i inkerimos e poxtanenqo thaj but aver. Thaj jekh anŋar lenŋe maj phendăs:

- Kon kinela draba manŋar, lesqo podimos niči jekhvar naj te kidel les, le čora na-i te čhoren les, thaj či na-i te phuröl.

Kidinajle sa e gavutne thaj zumade te ambolden kate xakaren äl lava e bikinitoresqe.

Dikindoj von kã či jekh či xakal te ambolden lelărdine anŋ-o veș jekhe phuresŋe kaj 3ivelas kothe korkoro thaj manglă les te dudărel len.

Šunindoj kodola phenimata o phuro asaja pesqe anŋ-i čor thaj phendă:

- Va si éacimos e bikinitores kã kodova kaj kinela pimasko drabalo o pogimos naj te kidel les kodolasqe kã naj te avel les love te kinel pesqe thaj kam phirel punnranqo äl čor naj te čoren les kodeolasqe kã vov kam xasala savoro răt thaj von kam pakăn les bisuto, thaj kã či kam phurön či jekh var kodolasqe kã vov merela terno.

(Kidini kaŋar o *Nikolae Pandelikă*)

BĂTRÂNUL ȘI ȚIGĂRILE

Cu mult timp înainte a fost adus tutunul pe pământurile astea. Negustorii de tutun, ca să-și vândă marfa, spuneau că este bun la toate lucrurile.

Pentru râia animalelor, păstrarea hainelor și multe altele, dar unul dintre ei, mai zise:

- Cine cumpără tutun de la mine, încălțăminte niciodată n-o să-l strângă, hoții n-o să-l fure și nici n-o să îmbatraneasca.

Se strânseră toți oamenii satului și încercară să deslușească cuvintele neguțătorului de tutun.

Văzând ei că nu reușesc să-și explice, plecară la un bătrân care trăia singur în pădure și îl rugară să-i dumirească.

Auzind cele spuse, bătrânul își răsă în barbă și zise:

- Da, e adevărat! Negustorul are dreptate că cine cumpără tutun încălțăminte nu-l va strânge pentru că n-o să aibă bani să-și cumpere și o să umble desculț, hoții n-o să-l fure pentru că el va tuși toată noaptea și ei îl vor crede treaz și nu va îmbătrâni niciodată pentru că va muri tânăr.

(Traducere în limba română *Nicolae Pandelică*)

O PHURO SIKLŎVNO SAVO GELO ŠKOLAΘE

Sas kaj sas... Sas anθ-jekh gav jekh phuro rrom aj jekh phuri. O éorro phuro na zanelas te xramosarel thaj te drabarel, odolesqe ke na sas les i baxt te phirel k-i škòla kana sas tikno. I phuri zanelas lil sar jekh rašaj. Vaś kadaja buti von xanas pen butivar.

Anθ-jekh lacho dīves o phuro aśundās so k-i škòla anθar o gav šaj te zal kon kamel, kaj na zanel lil, te siklöl te xramosarel thaj te drabarel. O phuro na phendās khané e phurāqe thaj lās te zal školaθe. Anθ-o kodova dīves nakhlo paś i škòla jekh rajikano vurdon savo sas cirdindo nište grastenθar save zanas maj zorales sar i balval. Anθar kadava vurdon pelās jekh gonorro lovença.

O phuro, savo zalas školaθe, arakhlās o gonorro e lovença. Vov lās o gonorro thaj gelo maj dur školaθe. Palal vaj štar càsură, e raja arakhle pen khere bi jekhe gonorresqe lovença. Von avile sigo palpale p-o drom kaθar avile khere te roden o gonorro e lovença. Aresle paś i škòla kaj arakhadile e phureça, savo avelas školaθar.

E raja pućhle e phures:

- Phure!a, na dikhlăn jekh gonorro lovença?

ELEVUL CEL BĂTRÂN CARE A MERS LA ȘCOALĂ

A fost odată ca niciodată... A fost odată într-un sat un bătrân și o babă. Sărmanul bătrân nu știa să scrie și să citească, pentru că nu avusese norocul să meargă la școală când era mic. Bătrâna cunoștea carte cât un popă. De aceea ei se certau adeseori.

Într-o bună zi bătrânul află că la școala din sat, poate să meargă cine vrea, cine nu știe carte, să învețe să scrie și să citească. Bătrânul nu i-a spus nimic babei, și a început să meargă la școală. În ziua aceea pe lângă școală a trecut o caleașcă boierească trasă de niște cai care alergau mai iute ca vântul. Din caleașcă a căzut un săculeț cu bani.

Bătrânul, care care mergea spre școală, a găsit săculețul cu bani. El a luat săculețul și a plecat mai departe la școală. După vreo patru ore, boierii s-au aflat fără un săculeț cu bani. Au venit repede înapoi pe drumul pe care veniseră să caute săculețul cu bani. Ajunși lângă școală s-au întâlnit cu bătrânul, care venea de la școală.

Boierii l-au întrebat:

- Moșule, nu ai văzut un săculeț cu bani?

O phuro, savo arakhlãs o gonorro lovença, phendãs:

- Sar te na, ke akana avav kaθar i škòla kaj somas te siklövav te xramosarav thaj te drabarav!

- Kaθar i škòla? puçhle e raja.

- Va, kaθar i škòla! phenel o phuro.

Kana aśunde e raja so jekh phuro sas k-i škòla te siklövel te xramosarel thaj te drabarel, godisarde so o phuro si dilo.

E raja dine o drom le grastenqo maj zorales sar jekh to var thaj bolden pen palpale khere. Kadã ke o phuro aćhilo e gonorreça e lovença.

O phuro na phendãs khanć e phurãqe thaj anθ-e savorro dës vov zalas k-i škòla.

Palal jekh berś, o phuro zanelas te xramosarel thaj te drabarel. Kaj gelo k-i škòla, zanglã te xramosarel thaj te drabarel thaj areslãs vi barvalo.

Ćhava!len thaj ćhaja!len, kon zal k-i škòla aresel barvalo na nùmaj e lovença, tha` vi e godãça sar o phuro anθar i paramicì.

(Kidini kaθar o
Jonel Kordovan)

Bãtrãnul, care gãsise banii, spuse:

- Cum sã nu, cã acum vin de la școalã unde am fost sã învăț sã scriu și sã citesc!

- De la școalã? întrebã boierii.

- Da, de la școalã! spuse bãtrãnul.

Când au auzit boierii cã un bãtrãn merge la școalã sã învețe sã scrie și sã citească, s-au gândit cã bãtrãnul este nebun.

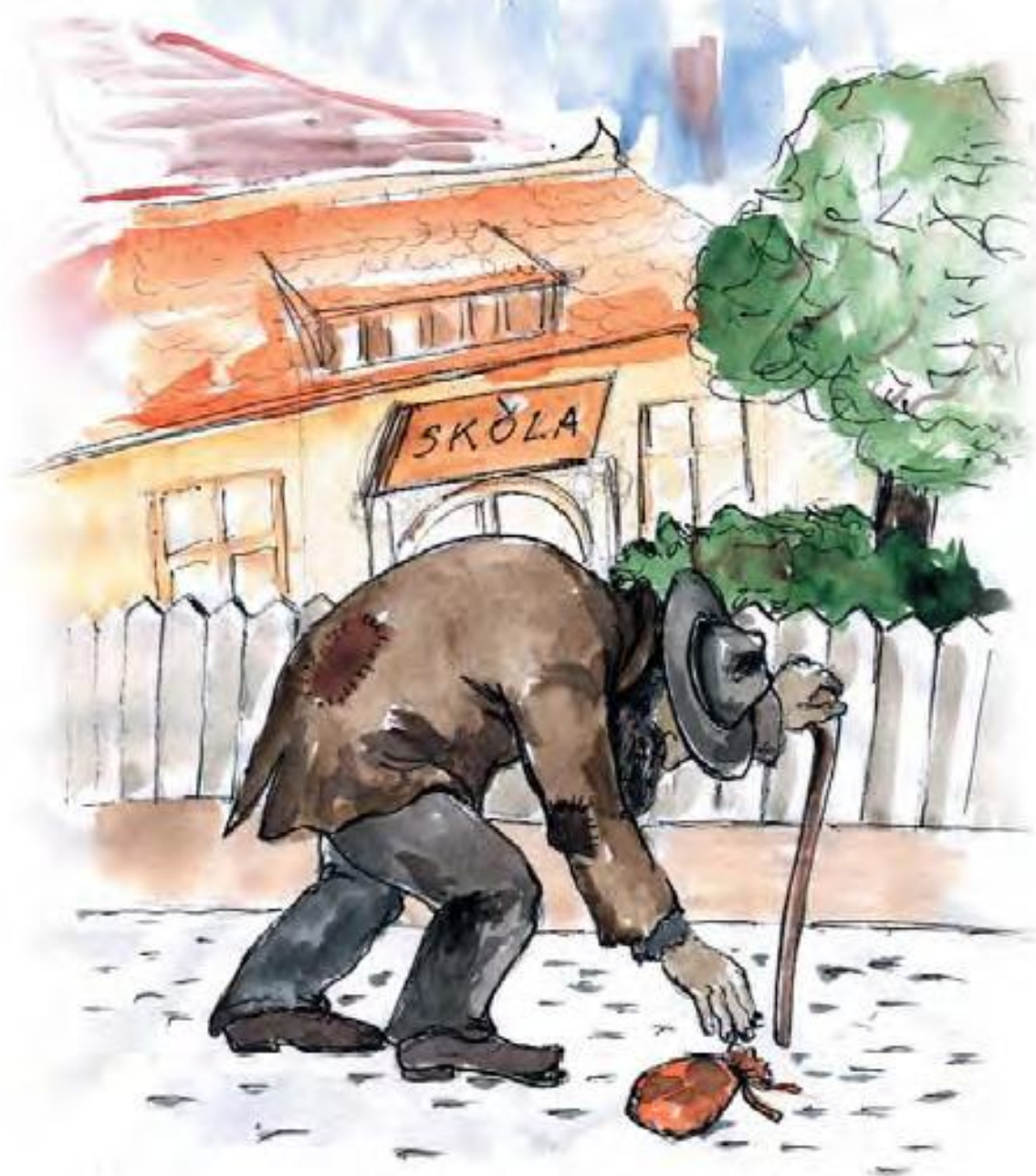
Ei au dat bice cailor mai repede ca întâia oară și s-au întors înapoi acasă. Așa cã bãtrãnul a rămas cu sãculețul de bani.

Bãtrãnul nu a spus nimic babei și în fiecare zi a continuat sã meargã la școalã.

Dupã un an, bãtrãnul știa sã scrie și sã citească. Pentru cã a mers la școalã, știa sã scrie, sã citească și a ajuns și bogat.

Bãieților și fetelor, cine merge la școalã ajunge bogat nu numai de bani, dar și cu mintea la fel ca bãtrãnul din poveste.

(Traducere în limba română
Ionel Cordovan)

O PHAKHVA3VALO THAJ I KURUNG

Jekh phakhvazvalo xurãlas opral jekh bakrãnqo éhund. Vov kamelas te écorel jekhe bakrorres. E bakre xanas éar. Anθar jekh, o phakhvazvalo telãrdãs anθar e éerosqo uçipen vòrta jekhe bakrorresθe. Xudãs les punrenθar thaj gelo leça.

Jekh kurung savi dikhlãs so kerdãs o phakhvazvalo, godisardãs so si lokhes te écorel vi voj jekhe bakrorres. I kurung telãrdãs vi voj zorales anθar e éerosqo uçipen vòrta jekhe bakrorresθe. Nùmaj kana te vazdel e bakrorres opre, voj áchili e sereça anθ-e bakrorresqo poştin, kadã so voj n-aşti te xurãl kothar.

O bakrãri kana dikhlãs la kurunga anθ-e barkròrresqo poştinòrro, xudãs la thaj éhindãs laqe phaka, thaj palal kodoja dinãs la pesqe éhavenqe te khelen pen laça. E éhavorre loşale puçhle e dades:

- Dadorre!a, savo si o anav kadaja éiriklãqo?

- Akana jekh çaso, amboldel o bakrãri, voj patãndãs so si phakhvazvalo, tha` akana trobal te del pesqi sãma so si nùmaj jekh éorròrri kurung.

Kana e éhavorre şunde so phendãs o dad, line te asan.

VULTURUL ŞI CIOARA

Un vultur zbura deasupra unei turme de oi. El dorea să fure un miel. Oile păşteau. Dintr-odată vulturul se repezi din înălţimea cerului drept spre un miel. L-a apucat de picioare şi a plecat cu el.

O cioară văzuse ce făcuse vulturul şi s-a gândit că este uşor să fure şi ea un miel. Cioara se repezi şi ea din înălţimea cerului drept spre un miel. Când să ridice mielul, cioara rămase cu capul agăţat de blana mielului, așa că nu reuşi să zboare de acolo.

Când ciobanul o văzu cum se zbate în blana mielului, o prinse, îi tunse aripile şi o dete copiilor săi ca jucărie. Copii bucuroşi îşi întreabă tatăl:

- Tăticule, care este numele acestei păsări?

- Acum un ceas, răspunse păstorul, ea se credea vultur, dar acum trebuie să-şi dea seama că nu-i decât o biată cioară.

Când copiii au auzit ce spune tatăl au început să râdă.

Çhavea!len thaj çhaja!len, anglal te
keren vareso, kaj te na keren tumen
asajpnasθar, ginaven tumare zoră!

*(Palal o Esòp, o amboldipen kerde kaθar o
Ionel Cordovan)*

Copiilor, înainte de a face ceva, măsurați-vă
puterile. Altfel riscați să vă faceți de răs!

*(După Esop, traducerea și adaptarea
realizate de Ionel Cordovan)*

KAMAV TE ARESAV SIKLÄRNO RROMANE ÇHIBÄQO!

Sasas jekhvar jekh çhavorro efta berşenqo. Les sasas les kale bala, bare thaj kale jakha, thule phovă. Les sasas les jekh kovlo vak thaj jekh şukar asajpen. Na kamelas te phenel khanć; vakărelas nûmaj atûnc kana sasas pućhlo. Vov sas kanutno, godăver thaj amalikano. Sasas les duj vasta, duj punre, duj jakha, duj kana, pan3 naja jekhe vastesœ, sasas jekh çhavorro sar orsavœ çhavorro. Sathaj, vov sasas jekh cîra verver. Kadava çhavorro, o Mădălin, gelăs văs jekhtovar k-i škôla. Sasas lesqe cîra dar sosqe vov na sasas k-i xurdelin thaj vov ci zanglăs sar si k-i škôla. Vov aşundăs pesqe amalenœar so k-i škôla xramosarel pes, drabarel pes, rangărel pes ...

Nakhlăs jekh çhon, nakhlăs duj, nakhlăs maj but ... o çhavorro zalas thaj avelas školaœar. E çhavorresqi daj kamelas so laqo çhavorro te zal školaœe te siklöl lil, te avel baxtalo anœ-e pesqo trăjo. I daj diklăs so o çhavorro si ruşlo thaj pućhlăs les sar pućhelas les savorre dăsesœ:

- Mirro çhavorro, so kerdăn tu adăs školaœe?

- Rangărdem, daj!e, kheldem man, xramosardem thaj drabardem. Xramosardem maj but sar i3.

DORESC SĂ DEVIN PROFESOR DE LIMBA RROMANI!

A fost odată un băieţel de şapte ani. Avea păr negru, ochi mari şi negri, sprâncene groase. Avea o voce moale şi un zâmbet frumos. Nu dorea să spună nimic; vorbea doar atunci când era întrebat. Era ascultător, deştept şi prietenos. Avea două mâini, două picioare, doi ochi, două urechi, cinci degete la o mână, era un copil ca oricare altul. Totuşi, era puţin diferit. Acest băieţel, Mădălin, a mers pentru prima dată la şcoală. Îi era puţin frică deoarece el nu a mers la grădiniţă şi el nu ştia cum este la şcoală. El auzise de la prietenii săi că la şcoală se scrie, se citeşte, se colorează..

A trecut o lună, au trecut două, au trecut mai multe .. băieţelul mergea şi venea de la şcoală. Mama băieţelului dorea ca fiul ei să meargă la şcoală să înveţe carte, să aibă o viaţă fericită. Mama a observat că băieţelul este supărat şi l-a întrebat cum îl întreba în fiecare zi:

- Băieţelul meu, ce ai făcut astăzi la şcoală?

- Am colorat, mamă, M-am jucat, am scris şi am citit. Am scris mai mult decât ieri.

Te k-o šird o čavorro phendäs e dajaqe lošalo so vov rangärdäs, xramosardäs thaj kheldäs pes, akana na maj xakärdäs pes i loš anθ-e lesqo vak. I daj lăs säma kadaja butäthe thaj palem pučhläs les:

- Mirro čavorro, sosθar sanas rušlo kana phendän so tu drabardän školaθe?

O čavorro ačhiläs jekh cıra, dikhläs anθ-e pesqe dajaqe jakha thaj phendäs lokhes:

- Daj!e, mirri siklärni si lači, tha` sosθar na mothovel voj kadä sar vi ame mothovas khere? Me ci xakärav so voj phenel. Sar te siklövav me te drabarav kana me ci xakerav la?

Dikhindoj anθ-e čavorresqe jakha, i daj na zangläs so te amboldel le čavesqe. Palal cıra vaxt, i daj arakhläs pesqe lava thaj phendäs:

- Mirro čavorro, tiri siklärni si gazi, voj ci zanel amari rromani čhib. Tire školaθe na si rromane siklärne. Vastdava tut me te drabares thaj te xramosare but mišto. Te kames te vastdes avere čhaven sar tu, trobal te zas školaθe te areses tu siklärno thaj te mothoves rromanes e čhavença. Kames tu kadaja buti?

- Va, kamav, avelas mišto te zas k-i škola thaj te xakäres sa so phenen kodola kaj siklären tut. Me ka zav školaθe kaj te aresav siklärno rromane čhibäqe!

(palal o Ionel thaj i Noemi Cordovan)

Dacă l-a început, băiețelul îi spunea mamei bucuros că a colorat, a scris și s-a jucat, acum nu se mai simțea bucuria în glasul lui. Mama a observat acest lucru și l-a întrebat din nou:

- Băiețelul meu, de ce ai fost supărat când mi-ai spus că ai citit?

Băiețelul a tăcut puțin, s-a uitat în ochii mamei sale și a spus încet:

- Mamă, învățătoria mea este bună, dar de ce nu vorbește așa cum vorbim noi acasă? Eu nu înțeleg ce spune ea? Cum să învăț să citesc când eu nu o înțeleg?

Privindu-l pe copil în ochi, mama nu a știut ce să-i răspundă. După câteva momente, mama și-a găsit cuvintele și a spus:

- Băiețelul meu, învățătoria ta este gagie, ea nu știe limba noastră rromani. În școala ta nu sunt profesori rromi. Te voi ajuta eu să citești și să scrii foarte bine. Dacă dorești să ajunți pe alții copii ca tine, trebuie să mergi la școală să ajungi tu profesor și să vorbești limba rromani cu ei. Dorești acest lucru?

- Da, doresc, ar fi bine să mergi la școală și să înțelegi tot ce spun cei care te învață. Eu voi merge la școală pentru a deveni profesor de limba rromani!

(după Ionel și Noemi Cordovan)

O MANUȘ THAJ PESQE DUJ ČHAJA

Sas jekhvar jekh manuș but devlikano. Les sasas les duj čhaja. E dīvesa nakhenas jekh palal avresθe thaj avili vi i vrjāma kana o manuș kerdās avāv pesqe čhajanqe. La maj barā vov dias la palal jekhe manușesθe kaj kerelas phuvāqe pirā thaj le maj tiknā palal avresθe, kaj barārelas luludā. Palal but dēsa, o manuș gelo vi vov ka' pesqe čhaja. Nakhlo, maj anglal, ka-i maj bari čhaj aj pučhlās la sastipnasθar, so maj kerel voj, sar si voj. I čhaj phendās lesqe ke sa e butā si lačhe aj sa zal penqe šukar, nūmaj ke si xolāriko ke na-i dōsta but kham, k-aști te šukōn penqe le phuvāqe pirā. Voj mothovdās pe dadesqe te mangel vi vov le Devlesθar te avel but aj zuralo tatimos.

O manuș nakhlās vi k-i aver čhaj. Kana vov areslās e averāθe, pučhlās vi la sar la anglutne čhaja. I tikni pesqi čhaj phendās lesqe ke sa si lačhe aj šukar, nūmaj ke na-i len but brišind, ke len trebal len brišind, k-aști te barōn penqe le luludā. I čhaj phendās pesqe dadesqe te rugil pes vi vov but ka-o Del te del brišind.

O čorro manuș so te maj kerel akana? Anθar sosθe te maj rugisarel pes le Devlorresθe?

OMUL ȘI CELE DOUĂ FIICE ALE SALE

A fost odată un om foarte evlavios. El avea două fete. Zilele treceau una după alta și a venit și vremea când omul le-a făcut nuntă fetelor sale. Pe cea mai mare a dat-o după un om care făcea oale de lut, iar pe cea mică – după un altul ce cultiva flori. După multe zile, omul s-a dus și el pe la fetele sale. A trecut mai întâi pe la fata cea mare și a întrebat-o de sănătate, ce mai face, cum se află. Fata i-a zis că toate sunt bune și frumoase, că le merge bine, numai că este supărată pentru că nu prea este destul soare, ca să li se usuce oalele. Ea i-a spus tatălui să se roage și el la Dumnezeu să fie foarte cald.

Omul nostru trecu și pe la cealaltă fată. Când a ajuns și la cealaltă, a întrebat-o și pe ea ca și pe cea dintâi. Fata cea mică i-a spus că toate sunt bune și frumoase, dar că nu au destulă ploaie, căci ei au nevoie de ploaie, ca să le crească florile. Fata i-a zis tatălui să se roage și el la Dumnezeu ca să plouă.

Bietul om ce să mai facă acum? Pentru ce să se mai roage la Dumnezeu?

Dikhen, éhavalen aj éhajalen? Butvar,
e manuša si kadja... Von na zanen so kamen,
na zanen so te keren! Thaj, atunc, so te del
lenqe o Devlorro, kana e manuša n-aști so aj
sar te mangen Lesθar vareso?

(I paramici sas kidini kaθar o
Gheorghe Sarău le kăldăraričko
rromenθar anθar i Rumunia)

Vedeți, băieților și fetelor? De multe ori,
oamenii așa sunt... Ei nu știu ce vor, nu știu
ce să facă! Și, atunci, ce să le dea Dumnezeu,
dacă oamenii nu sunt în stare ce și cum să
ceară ceva de la Dumnezeu?

(Povestea a fost culeasă de
Gheorghe Sarău de la rromii căldărari din
România; Traducere în limba română:
Gheorghe Sarău)

O LAČHIPEN THAJ O NASULIPEN

Maj anglal, o Lačhipen thaj o Nasulipen bešenat p-i phuv, mașkar e manuša. Anθ-jekh dīves, o Nasulipen mardās pes le Lačhipnaça thaj inklisto maj zoralo lesθar. O Lačhipen nașlo te garavdōl p-o devel thaj pučhlās le Bare Devles so te kerel manušenqe.

O Baro Devel dias les anglal te 3al palem k-e manuša, k-aști te lokhărel cīra lenqo zivipen, tha na, kadja, khethanes, thaj ma te dikhel les o Nasulipen, kaj te marel les palem, tha, kadja, jekh po jekh, pa coral.

Kodolesqe, o Nasulipen, savo bešel mașkar e manuša, dukhavel amen sa vrămja, anθ-o vaxt so trebal te azukeras but 3i kana te xulōl o Lačhipen koθar o devel, tele, p-i Phuv. Kadja, o manuș azukerel o Lačhipen, tha' o Nasulipen azukerel e manușes.

(Purani grekikani paramici palal o Esopo; i rromani vèrsia si kerdini kaθar o dr. *Marcel Courthiade* palal o lil kerdino kaθar o Émile Chambry, *Ésope. Fables*, quatrième tirage, Paris, 1985).

BINELE ȘI RĂUL

Mai înainte vreme, Binele și Răul locuiau pe pământ, printre oameni. Într-una din zile, Răul s-a bătut cu Binele și Răul a ieșit mai puternic decât el. Binele a alergat să se ascundă în cer și l-a întrebat pe Dumnezeu ce să facă el pentru oameni.

Dumnezeu cel Mare i-a răspuns că să se ducă iarăși printre oameni, ca să le mai ușureze puțin viața, dar nu așa, laolaltă, ci să nu-l vadă Răul, ca să nu-l bată din nou, ci, așa, puțin câte puțin, pe furiș.

De aceea, Răul, ce sălășuiește printre oameni, ne îndurerează tot timpul, în timp ce trebuie să așteptăm mult până când să coboare Binele din cer, jos, pe Pământ. Așa că omul așteaptă Binele, iar Răul îl pândește pe om.

(Veche poveste grecească după Esop; versiunea rromani a fost realizată de dr. *Marcel Courthiade* după lucrarea “Émile Chambry, *Ésope. Fables* ». Quatrième tirage, Paris, 1985 ; Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*)

O RROM THAJ I ASTARNI LE RUVENQI

Sasas jekh rrom, kaj bašavelas k-ël khera le barvalenqe. Jekhe rătăthe, irinindoj pes vov khere kaθar jekh šukar nakhavipen, nakhlās anθar jekh veš. Xasardās o drom thaj pelās anθ-jekh astarni kaj sasas kerdi te peren e ruva anθ-e laθe. Sig, palal lesθe pelo vi jekh ruv anθ-i xiv. O rrom, dikhindoj le ruves pašal lesθe, astardās pes te bašavel, daraθar, anθar i lavùta.

Thaj le ruves ćajlilo les odobor zorales o bašavipen le ruvesqo, ke bešelas aj ašunelas les. O bašavno sasas khino thaj kamlāsas te ačhavel. Tha', kana ačhavdās o bašavipen, o ruv astardās te morel anθar pesqe danda; kamelas te xal les. Atunc, o rrom astardās te bašavel aj bašavelas biačhavdo, daraindøj pes te na xal les o ruv. Thaj o ruv šunelas bare ćajlövipnaça i mùzika la lavutaqi. Karing i texarin, nakhlās kothal jekh vešesqo cirditòri. Vov ašundās jekh bašavipen, kaj avelas varekajθar anθar o xoripen. Telårdās palal i mùzika la lavutaqi. Jekhevarăθar, dikhel ke o bašavipen inklöl taman anθar i astarni le ruvenqi. Pašarel pes thaj dikhel bare dikipnaça. O ruv na dikhlās le cirditoris, tha' amaro rrom dikhlās les thaj bašavdās maj dur, 3i kana o cirditòri dias kàrie le ruves. Kadja, xastrajlās o rrom. Bari baxt sas les!

ROMUL ȘI CAPCANA LUPILOR

Era un rom care cânta pe la casele bogaților. Într-o noapte, întorcându-se acasă de la o petrecere, a trecut printr-o pădure. S-a rătăcit și a căzut într-o capcană ce era pregătită pentru lupi. Imediat după el a căzut și un lup în groapă. Romul, văzând lupul lângă el, a început să cânte la vioară de frică.

Iar lupului îi plăcu atât de tare muzica, încât stătea nemișcat și asculta, asculta. Romul obosise deja, ar fi vrut să se oprească. Dar când s-a oprit, lupul a început să scrâșnească din colți; vroia să-l mănânce. Atunci romul a început să cânte și cânta fără încetare de frică să nu-l mănânce lupul. Iar lupul asculta cu mare plăcere muzica viorii. Spre dimineață, a trecut pe acolo un vânător. A auzit un cântec ce venea de undeva din adânc. A pornit după muzică. Deodată, constată că sunetul iese tocmai din capcana pe care au pregătit-o pentru lupi. Se apropie și privește cu atenție. Lupul nu l-a observat pe vânător, însă romul l-a văzut și a cântat mai departe, până când vânătorul l-a împușcat pe lup. Așa a scăpat romul. Mare noroc a avut.

(O rromano amboldipen si kerdo rumunikane
čhibǎθar rromanesθe kaθar o *Gheorghe
Sarǎu*, palal i paramicǐ dini kaθar i Mokcsay
Gyulǎné anθar i Ukraǐna, inklisti anθ-o lil
*Povești și legende din istoria Euroregiunii
Carpatice*, Liga Pro Europa – Filiala Satu
Mare: Editura Solstițiu, 2003, p. 38).

(Retroversiunea din rromani în română și
traducerea inițială, din limba română în
rromani, au fost realizate de *Gheorghe Sarǎu*,
după povestea furnizată de Mokcsay Gyulǎné
din Ucraina, publicată în *Povești și legende
din istoria Euroregiunii Carpatice*, Liga Pro
Europa – Filiala Satu Mare: Editura Solstițiu,
2003, p. 38);

SO INGEREN E KANZÛRKE PUMARE DUMESQE?

Sas duj kanzûrke, save mangelas te siklôven vi von k-i škòla. Savorre penqe amala anθar o veś zanenas te drabaren lil, te xramosaren, te ginen: e šośoja, e ðivio buznă, e kermuse; savorre d-aśtinăs... I sikavni anθ-i škòla sasas i ćirikli. Voj sikavelas lenqe k-i kali phal o xramosarimos: B thaj A keren BA. Sikavelas lenqe vi o ginavipen: 7 var 8 keren 56.. Amare duj kanzûrke šunenas šukar, ke von sasas laće siklôvne.

Anθ-jekh ðives, i ćirikli dias lenqe o školutno lil, savo sikavelas thaj vakărelas palal e kanzûrke: so keren von milajesθe, ivendesθe, sar von barôn, so von xan. Drabaren amare duj kanzûrke thaj arakhen kadava kotor tekstosqo:

“Maj anglal te avel o ivend, vakărel o školutno lil, e kanzûrke phiren thaj roden pahabaja. Von lien e phabaja pumare dumenθe, p-e kangre, thaj ingeren len pumare kherenθe te xan len ivendesθe.”

Le duj kanzûrke dikhen pen jekh avresθe thaj asan, asan thaj asan... I ćirikli dikhel len xolăme:

- Sosθar asan tume? Sar si i buti?
E kanzûrke phenen laqe:

CE POARTĂ ARICII PE SPINAREA LOR?

Au fost odată doi arici, care vroiau să învețe și ei la școală. Toți prietenii lor din pădure știau să citească, să scrie, să socotească: iepurii, caprele sălbătice, șoarecii; toți știau ... Învățătoare la școală era vrabia. Ea le arăta la tablă scrierea: B plus A fac BA. Îi învăța și socotitul: 7 ori 8 fac 56.. Cei doi arici ai noștri ascultau, căci ei erau elevi buni.

Într-o zi, vrabia le-a dat manualul, în care se vorbea despre arici: ce fac ei vara, iarna, cum cresc ei, ce mănâncă. Citesc cei doi arici și dau peste această fragment de text:

“Mai înainte de a veni iarna, spune manualul, aricii merg și caută mere. Ei poartă merele pe spinare, prinse de țepi, și le duc în casele lor ca să le mănânce iarna”.

Cei doi arici se uită unul la altul și râd, râd și râd... Vrabia îi privește supărată:

- De ce râdeți? Care-i treaba?
Aricii îi spun:

- Sar? – vakǎrel jekh. Ame xasa phabaja k-o ivend?

- Thaj ingerasa len drez p-e amare kangre? – vakǎrel o aver.

- Rajnie, ćiriklie! Ame xas nùmaj mas: kirme, insèkte, gongrova! Šaj xas ame vi sapa vaj tikne kermuse, tha' na azbas ame e phabaja! Paleder, sar ame ingeras len p-o dumo drez opr-e kangre?! Kaj arakhle akaja paramići e gaze? Nane ćaćes akava...

I ćirikli del anglal:

- Sar kadava? Opral, kana me semas anθ-o ućipen le devlesqo, butvar dikhlem tumen sar tume phirenas jekhe khanćeça p-o dumo! Na sasas phabaja?

- Phabaja na sasas! Šaj sasas šuke patrinǎ, save pusavde pen anθ-e amare kangre kana ame phirdǎm anθ-o veś, ama ame na kidas ni phabaja, ni patrinǎ! Šaj anθar amaro phiripen aćhen astarde amare kangrenθar...

Dikhen, avdǐves, me siklilem jekh ćhumuni tumenθar – vakǎrel i ćirikli sikavni: ke e kanzǔrke ći xan phabaja thaj na phiraven len drez p-o dumo. Ama, vi tume siklile vareso: ke vi anθ-e lila d-ašti arakhen doša thaj – sar vakǎren e phure – *kozom zives ka siklǔs!*

(O rromano amboldipen: dr. *Marcel Courthiade*; i rromani redǎkcia: *Gheorghe Sarǎu*)

- Cum? – zice unul. Noi mǎncǎm mere iarna?

- Și le mai și purtǎm grǎmadǎ pe țepii noștri? – spune celǎlalt.

- Doamnǎ vrabie! Noi mǎncǎm doar carne: rǎme, insecte, melci! Hai, mǎncǎm și șerpi și șoriceii, dar noi nu ne atingem de mere! Apoi, cum sǎ le purtǎm noi grǎmadǎ în țepi?! De unde au mai scos gejeii (celelalte animale) povestea asta? Nu este adevǎrat aș a ceva ...

Vrabia rǎspunde:

-Cum aș a? De sus, din înaltul cerului, de multe ori v- Am vǎzut cum umblați cu ceva în spate! Nu erau mere?

- Nu erau mere! Poate erau frunze uscate, care S-au prins de țepii noștri, când noi am cutreierat pǎdurea, dar noi nu strǎngem nici mere, nici frunze! Poate în preumblarea noastrǎ mai rǎmân prinse ceva frunze de țepii noștri...

Vedeți, astǎzi, eu am învǎțat ceva de la voi – spune vrabia – învǎțǎtoare: cǎ aricii nu mǎnǎncǎ mere și nu le poartǎ în spinare. Dar și voi ați învǎțat ceva: cǎ și în cǎrți puteți gǎsi greșeli și – cum spun bǎtrânii – *cât trăiești înveți!*

(Traducerea rromani: dr. *Marcel Courthiade*; redactarea în limba rromani și traducere în romǎnǎ: *Gheorghe Sarǎu*)

LIL INDIA☞AR

Gudle rromalen, avile kathe, anθ-i Ìndia, e rusikane aktòrurã koθar o but sùndo rromano tãtro “Romen” e Moskvaθar. Me rodem len thaj kerdem lença vakãripen rromanes. Kana sùnde ke sem o kòrkorro manuś anθ-i Ìndia kaj vakãrel rromanes, putarde pumare jakha thaj puçhle man kobor rromane çhibã si: jekh vaj maj but? Thaj me mothovdem lenqe kadaja purani indikani paramici:

Anθ-jekh dïves, phirenas p-o drom pan3 kore manuśa, save mangelas pumaro manro gavesθar gavesθe. Jekhe gavesθe, von sùnde baro xamipen, thaj puçhle le gavutnen so si kothe. E gavutne phendine lenqe ke sas astardo jekh elefãnto.

Avenas kothe e phure aj e terne te dikhen les, te azban les le vasteça. Kadava elefãnto sasas laçho, godãver vi amalikano. Vi le pan3 kore mangle te azban les, te arakhen so si kodova. Avile paşe lesθe thaj o bareder koro astardãs les ka-i ruthuni, thaj phendãs le averenqe: “Phralalen, o elefãnto si sar jekh baro sap!”. O dujto koro manuś astardãs vi les ka-o kan thaj phendãs ke o elefãnto si sar jekh baro fan. O trinto koro, astarindoj les ka-o pirro, vakãrdãs ke si sar jekh çãco baro kilo. Palal, o štarto koro, beşindoj telal o per le elefantosqo, vakãrdãs ke o elefãnto si sar jekh ravalo umblavdo opral.

SCRISOARE DIN INDIA

Dragi rromi, au venit aici, în India, actorii ruşi de la renumitul Teatru rom “Romen” din Moscova. I-am căutat şi am discutat cu ei în romani. Când au auzit că eu sunt singurul om din India care vorbeşte romanes, şI-au holbat ochii şi m-au întrebat câte limbi romani există: una sau mai multe? Şi eu le-am povestit această veche poveste indiană:

Într-o zi, colindau pe drum cinci orbi, care cerşeau o bucată de pâine din sat în sat. Într-un sat, ei au auzit mare zarvă şi i-au întrebat pe săteni ce se întâplă acolo. Sîtenii le-au spus că a fost prins un elefant.

Veniseră acolo bătrânii şi tinerii ca să-l vadă, să-l pipăie cu mâna. Acest elefant era bun, isteţ şi prietenos. Şi cei cinci orbi au vrut să-l pipăie, să afle ce este acela. Au venit lângă el, iar orbul cel mare l-a prins de trompă şi le-a zis celorlalţi: “Fraţilor, elefantul este precum un şarpe mare!”. Cel de-al doilea orb l-a prins de ureche şi a spus că elefantul este ca un evantai. Al treilea orb, prinzându-l de picior, a zis că este ca un stâlp mare. Apoi, al patrulea orb, stând sub burta elefantului, a spus că elefantul este precum o saltea agăţată. În cele din urmă, s-a auzit şi glasul celui de-al cincilea orb.

Ka-o agor, súndilo vi o pan3to koro.
Sar beśelas palal oelefânto, astarindoĵ les e
porăŋar, vov phendăs ke e gavutne phenen le
śelesqe ke si o elefânto.

Pharili bari ċingar maşkar lenŋe.
Sarkon mangelas te ovel “o elefânto” so falas
len kana azbajle les: sap, fan, kilo, ravallo aj
śelo!

*Eh, mirre phralalen, rromalen! Kadja
si vi la rromane ċhibăċa! Kana “azbas”
nùmaj amaro dialèkto vakărdo amenŋar
khere, atŋnci na dikhasa ke si amen jekh
barvali khethani rromani ċhib! n-aşti te
mekhas amen te prinzaras nùmaj jekh kotor
laŋar!*

(Adaptăcia palal o J. S. Pathania, kerdini
kaŋar o Marcel Courthiade thaj o Gheorghe
Sarău).

Cum sta el sub în spatele elefantului,
prinzându-l de coadă, a spus că sătenii îi zic
funiei *elefant*.

S-a dezlănţuit mare scandal între ei.
Fiecare vroia ca „elefantul” să fie ceea ce li se
păruse lor când l-au pipăit: şarpe, evantai,
stălp, saltea şi funie!

*Hei, fraţii mei rromi! Aşa este şi cu
limba rromani! Dacă «pipăim» numai
dialectul vorbit de noi acasă, atunci nu vom
vedea că avem o limbă romani comună şi
bogată! Nu ne putem permite să ne lăsăm şi
să cunoaştem doar o parte din ea!*

(Adaptare după J. S. Pathania, realizată de
Marcel Courthiade şi Gheorghe Sarău.
Traducere în limba română: Gheorghe
Sarău).

I KAKARÀŠKA THAJ O KALO SAP

Sasas varekana jekh baro rukh, jekhe themesθe. Opre bešelas jekh daj kakaràška, kaj tatãrelas pesqe anre.

Kana biandile e çhavrã, avilo o kalo sap thaj xalã len. Kadja, jekhvar, dujvar, trinvar... I kakaràška, rovindo, geli an-jekh aver rukh. O kalo sap palal laθe. Sar zalas voj jekhe neve rukhesθe, o kalo sap arakhelas la thaj xalas laqe çhavrën.

Anθ-jekh dïves, i kakaràška maladili la resutnãça. I resutni sasas amalni laça thaj biamalni le sapeça. Voj phendãs laqe:

- Sosθar na mudares le sapes?

I kakaràška dias la' anglal:

- Sar te mudarav les? Vov si but višalo aj zoralo!

I resutni dias la' godi aj phendãs:

- 3a ka-i derãv, kothe avela, svãko dïves, o raklo le thagaresqo te najol. Vov mukhel pesqe gada pašal jekh luvorro thaj lesqe manuša azukeren les othe ka-i uçalin. Vov mukhela kothe vi pesqi angrusti.

Texarinãθe, tu ka cores lesθar kodoja angrusti aj ingeresa la ka-o than le kale sapesqo.

COȚOFANA ȘI ȘARPELE CEL NEGRU

Era odatã un copac mare, într-o țară. Sus locuia o coțofanã, care își clocea ouãle.

Când s-au nãscut puii, a venit șarpele cel negru și i-a mãncat. Așa o datã, de douã ori, de trei ori ... Coțofana, plângând, s-a dus într-alt copac. Șarpele negru dupã ea! Cum mergea într-un nou copac, șarpele cel negru o gãsea și-i mãnca puii.

Într-o zi, coțofana s-a întâlnit cu vulpea. Vulpea era prietenã cu ea și dușmanã a șarpelui. Ea i-a zis:

- De ce nu-l omori pe șarpe?

Coțofana i-a rãspuns:

- Cum sã-l omor? El este foarte veninos și puternic!

Vulpea s-a gãndit și a spus:

- Mergi la mare, acolo va veni, zilnic, feciorul împãraului sã se scalde. El își lasã hainele lãngã o baracã, iar slujitorii lui îl așteaptã acolo, la umbrã. El își va lãsala acolo și inelul.

De dimineață, tu îi vei fura acest inel și îl vei duce la locul unde locuiește șarpele negru.

Kadja kerdäs i kakaräska. Kana najilo e thagaresqo raklo, voj éordäs i bari lesqi angrusti thaj sig – sig xurändili te ingerel la k-o than kaj beşelas o kalo sap. Uştile savorre manuşa le thagaresqe thaj prastandile palal laþe. Line barra, line kašta, ama n-aştisarde te resen la.

Kana i kakaräska resli k-o rukh, kaj, tele, sasas i xiv le sapesqi, éhudäs i angrustik andre. E manuşa dikhle la, tha' kana zumavde te lien i angrusti, şunde i şol le sapesqi: “şiiii!”. Inkaldäs o sap pesqo şero thaj lias te mudarel le manuşen, tha' von – kaštença, barrença – kerde les sar jekh mulikani porr, mudarde les! Palal, line i angrustik thaj gele-þar. Kadja, i kakaräska d-aştisardäs te barărel pe éhavrën bi te maj avel la traş.

(I adaptăcia thaj o rromano amboldipen sas kerde kaþar o *Marcel Courthiade*, palal jekh paramici anþar o indikano purano lil “Pan3 Tantra”).

Aşa a făcut coţofana. Când feciorul împărătesc s-a dezbrăcat, ea i-a furat inelul cel mare şi, repede - repede, a zburat să-l ducă la locul unde sălăşuia şarpele negru. S-au ridicat şi au alergat după ea oamenii împăratului. Au luat pietre, au luat lemne, dar n-au putut să o ajungă.

Când coţofana a ajuns la copac, unde, jos, era gaura şarpelui, a aruncat inelul înăuntru. Slujitorii au văzut-o, iar când au încercat să ia inelul au auzit sâsâitul şarpelui: “şşşşş!”. Şarpele şi-a scos capul şi a prins să-i omoare pe oameni, dar ei – cu lemne, cu pietre – l-au făcut maţ mort, l-au omorât! Apoi, au luat inelul şi s-au dus. Astfel, coţofana a putut să-şi crească puii fără teamă.

(Adaptarea şi traducerea în rromani au fost întreprinse de *Marcel Courthiade*, după o povestire din vechea carte indiană “Pan3 Tantra”; Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*).

JEKH GODĂVER RROMNI

Sasas jekhvar rromni, thaj laqo rrom sasas anθ-o phandlipen. Voj ačhili kòrkorri pe deše tiknença te barărel len. Sar ka pravarel len? But phares ondilo laqe bi rromesqo. Anθ-jekh dīves, voj uštīli, lias pe čhavorres le maj tiknes thaj geli ka-i kris la dizaqi te pučhel le maj bare rajen:

- Dikhen man aj šunen man cīra, rajalen barealen! Ačhilem kòrkorri deše tiknença thaj bi manresqo. Keren manqe o lačhipen aj mukhen me rromes te zal khere!

O baro la krisaqo phenel laqe:

- Šun, rromnie! Te arakhesa jekh pučhipen manqe aj me n-ašti te amboldav tuqe, me mukhava tire rromes!

Na zanglās i čorrorri rromni so te pučhel les aj geli-θar rovindo. Kaj te arakhel voj kasavo pharo pučhipen? Butzanglo si o šerutno la krisaqo! Vov ka arakhel i klidin le pučhipnasqo!

P-o drom, i rromni si te nakhel jekh phurt. Voj bešel pesqe tele, khini thaj bokhali. O čhavorro mangelas te piel cúci. Bešindo. Voj kadja, i rromni del cúci le čhavorresqe aj voj xal pesqe manro. E mačhe xanas vi von anθar e puršuka save perenas p-o pani.

O FEMEIE DEȘTEAPTĂ

Era odată o femeie romă, iar bărbatul ei era în închisoare. Ea a rămas singură împreună cu cei zece copii ai lor să-i crească. Cum să-i hrănească? Foarte greu îi era fără bărbat. Într-o zi, ea și-a luat copilașul cel mai mic și s-a dus la judecătoria orașului să pună niște întrebări domnilor mai mari de acolo:

- Priviți-mă și ascultați-mă puțin, domnilor mari! Am rămas singură cu zece copilași și fără de mâncare. Faceți-mi favoarea și lăsați-mi bărbatul să meargă acasă!

Mai marele tribunalului îi spune:

- Ascultă, femeie! Dacă vei găsi o întrebare ce să mi-o pui și eu nu știu să-ți răspund, îți voi lăsa bărbatul liber!

Nu a știut biata femeie ce să-l întrebe și a plecat plângând. Unde să găsească ea o astfel de întrebare grea? Șeful judecătoriei este foarte deștept! El va găsi cheia întrebării!

Pe drum, femeia trebuie să treacă o punte. Ea se așează jos, obosită și flămândă. Băiețelul vroia să sugă. Stând ea așa, femeia îi dă piept copilașului, iar ea mănâncă pâine. Peștii mâncau și ei din firimiturile care cădeau deasupra apei. Au venit în jurul ei și vrăbiile flămânde.

Avile trujal la0e vi e bokhale ćiriklã. I rromni, la0e – ilesqi, del vi lenqe ćira manro.

Akana, i rromni vi xal, vi del te xan e avera thaj... arakhel o pućhipen!

3al pesqe i rromni ka-i kris thaj pućhel le bares:

- Rajana, bareana! So si akava: me xav, man0ar xal pes, telal man0e xan thaj opral man0e xan?

Na zanel o baro raj le krisaqo. Atunc, i rromni del lesqe o garavdo lav, i klidin e pućhipnasqi, phenindo:

- Me sem, rajana! Xav manro p-i phurt thaj dav ćuci le ćhavorresqe; vov xal man0ar. E ma0e xan telal man0e e pursuka save peren, thaj e ćiriklã xan e pursuka save me dav len lenqe. Dikhen, kadava si o lav e pućhipnasqo!

Dikhel o baro raj le krisaqo ke i rromni si godãver thaj na xoxavel. Liel e klidina thaj putrel o udar te inklol aj te telãrel o rrom.

(O rromano amboldipen:
ka0ar o *Marcel Courthiade*)

Femeia, bunã la inimã, le dã și lor pućinã pâine.

Acum, femeia și mãnãncã, și dã de mãnãcare altora și... gãsește întrebarea!

Se duce femeia la judecãtorie și-l întrebã pe judecãtor:

- Domnule mare! Ce este asta: eu mãnãnc, de la mine se mãnãncã, sub mine și deasupra mea alții mãnãncã?

Nu știe mai marele judecãtoriei. Atunci femeia îi aratã tãlcu, cheia întrebãrii, zicãnd:

- Eu sunt, domnule! Mãnãnc pâine pe punte și dau copilașului piept; el mãnãncã de la mine. Peștii mãnãncã sub mine firimiturile care cad, iar pãsãrile mãnãncã firimiturile date de mine. Vedeți, acesta este tãlcu întrebãrii!

Vede domnul cel mare al tribunalului cã femeia este isteățã și nu minte. Ia cheile și deschide ușa sã iasã și sã plece bãrbatul femeii.

(Traducere în limba romãnã:
Gheorghe Sarãu)

I BUZNI THAJ LE TRIN BUZNORRE

Sas kaj sas... Sas jekhvar jekh buzni, kaj sasas la trin buznorre. Anθ-jekh dīves, voj telārdās ka-o veś te anel lenqe čar. Anglal te telārel voj anθar o kher, phendās le buznorrenqe te na putren o udar varekasqe zi kana na avela voj aj gilavela ka-o udar kadja:

*Trin śingorreale, trin buznorreale,
La dajaqe o udar putaren,
Kē i daj anel tumenqe
Patrinōrrā anθ-ēl vuśta.*

Palal so telārdās i buzni anθ-o veś, avilo o ruv ka-o udar thaj gilabadās lenqe sar gilavelas lenqe i buzni. O baro buznorro kamlās te putrel lesqe o udar, o tikno buznorro čī kamlās te putrel lesqe.

Kana dikhlās o ruv kē e buznorre na kamen te putren lesqe o udar, gelās pesqe ka-o sastrāri, te sanārel pesqe e danda. Palal, neve, sane dandenča, o ruv avilās palem ka-o udar thaj gilabadās lenqe maj sanes sar gilabelas anglal. Palem, o tikno buznorro na kamlās te putrel o udar, tha' o baro buznorro na śundās les thaj putardās le ruvesqe o udar.

Kana o ruv dias anθre anθ-o kher, arakhlās le bare buznorres palal o udar aj xalās les. Palal, arakhlās vi le maśkarutne buznorres garavdo telal balani aj xalās vi les.

CAPRA CU TREI IEZI

A fost că a fost.. A fost odată o capră, care avea trei iezi. Într-o zi, ea a plecat la pădure să le aducă iarbă. Înainte să plece din casă, le-a spus iezilor să nu deschidă ușa cuiva până când nu va veni ea și le va cânta la ușă așa:

*Trei iezi, cucuieți,
Ușa mamei descuieți
Că mama vă aduce
Frunzișoare în buze.*

După ce a plecat capra în pădure, a venit lupul la ușă și le-a cântat precum le cântase capra. Iedul cel mare a vrut să le deschidă ușa, iedul cel mic nu a vrut să-i deschidă.

Când a văzut lupul că iezii nu vor să-i deschidă ușa, s-a dus la fierar să-și subțieze dinții. Apoi, cu dinții noi, piliți, lupul a venit iarăși la ușă și le-a cântat mai subțire precum cântase înainte. Iarăși, iedul cel mic nu a vrut să deschidă ușa, dar iedul cel mare nu l-a ascultat și i-a deschis ușa lupului.

Când lupul a intrat în casă, l-a găsit pe iedul cel mare după ușă și l-a mâncat. Apoi, l-a găsit și pe iedul mijlociu ascuns sub copăie și l-a mâncat și pe el.

Le tikne buznorres na arakhlãs les!

Palal so xalãs le duje buznorren, o ruv
thodãs penqe șere k-i felãstra.

Kana resli i buzni khere anθar o veș, o
tikono buznorro avilãs anglal laθe aj
mothovdãs laqe sar o ruv xalãs pesqe
phralorren. I buzni kerdãs jekh bari xiv aj laθe
kerdãs jekh bari jag. Opral, te na dikhel pes,
thovdãs jekh rogožina thaj opral laθe thodãs
jekh sinia kerd i anθar mom, aj p-i sinia sasas
but xaben. Akhardãs le ruves te xal, kadja sar
kerel pes kana merel varekon. O ruv avilo,
kerdãs pes ke na zanel khanć sar mule le duj
buznorre, xalãs aj pilãs. O mom, zanen vi
tume, bilöl kana si jag pašal lesθe. Kadja, o
kirvo ruv pelãs anθ-i jag thaj bașelas: *Xastra
man, kirvie, xastra man!*

I buzni phendãs lesqe ke ċi xastrala
les: *Te thabarel o ilo anθar tuθe, kadja sar
thabardãs anθa manθe kana tu xalãn mirre
buznorren!*

(Paramiçi kidini kaθar e rroma kakavãrã e
Rumuniaθar kaθar o *Gheorghe Sarãu*)

Pe iedul cel mic nu l-a găsit!

Dupã ce i-a mâncat pe cei doi iezi,
lupul a așezat capetele lor la fereastrã.

Când a ajuns capra acasă de la pădure,
iedul cel mic a venit în fața ei și i-a spus cum
lupul i-a mâncat frățiorii. Capra a făcut o
groapă mare și în ea a strunit un foc mare.
Deasupra, ca să nu se vadă, a pus o rogojină și
deasupra ei a așezat o masă făcută din ceară,
iar pe masă era multă mâncare. l-a poftit pe
lup la masă, așa cum se face când moare
cineva. Lupul a venit, s-a prefăcut că nu știe
nimic despre cum au murit cei doi iezi, a
mâncat și a băut. Ceara, știți și voi, se topește
când e foc în preajma ei. Astfel, cumătrul lup
a căzut în foc și striga: *Scapă-mă, cumătră,
scapă-mă!*

Capra i-a zis că nu-l va scăpa: *Să ardă
inima din tine, așa cum a ars în mine când tu
mi-ai mâncat iezi!*

(Poveste culeasă de la rromii căldărari din
România și traducere în limba română:
Gheorghe Sarãu).

URSARËNQI PARAMÏCI

Sasas jekh thagar thaj sasas les jekh slùznika anθ-i avlin. I thagarni kerdã e thagaresqe duj raklorre. I servãnta lilã le raklen kaθar i thagarni, ãhivdã le duje zuklorren k-i thagarni te pien ãucï thaj e thagaresqere raklorren ãhivdã len anθ-o balegãri. Othe, kaj sasas e raklorre, inkle duj phabalinã. I servãnta so te kerel? Kana avilo o thagar kaθar o veș, kaj gelo te del kãrie, haj arakhlã le duje zuklorren k-i thagarni, phendã so del la drom, so na-i laçi so kerdã zuklorren.

Uștilo o thagar thaj dinã laqoro drom te zal pe dadesθe, haj vov, anθ-o than e thagarnãqoro, lilã e servanta.

O thagar dikhlãs ãl duj phabalinã anθ-o balegãri. Kana uștili, i slùznjika phendã te kerel anθar e phabalinã duj pãturã. I slùznika sutã opr-e sovthana thaj dikhlã suno so trebal te del len an-jag! Uștilo o thagar thaj thabardã len. Uștile duj ãskie anθar o sovthan haj odola duj sane kaștorre kerdile duj bakrorre, saven i servãnta dikhlã len anθ-i bãtãtura de rãno. Oj so phendãs? ”Thagar!a, ãhin odolen bakrorren te xav zãla bukhorro anθar lenθe”. Aj ov ãhindã len.

POVESTE URSĂREASCĂ

Era un împãrat și avea o slujnicã în curte. Împãrãteasa i-a fãcut împãratului doi copilași. Servitoarea i-a luat pe copii de la împãrãteasã și a bãgat doi cãțeluși la împãrãteasã ca sã sugã, iar pe feșii împãrãtești i-a bãgat în bãlegar. Acolo, unde erau copilașii, au ieșit doi meri. Servitoarea ce sã facã și ea? Cãnd a venit împãratul de la pãdure, unde a mers la vãnãtoare, și i-a gãsit pe cei doi cãțeluși la împãrãteasã, a spus cã-i dã drumul sã plece, cã nu e bunã cã a fãcut cãței.

Și s-a ridicat împãratul și a zis cã-i dã drumul sã meargã la tatãl sãu, iar el, în locul împãrãtesei, a luat-o pe servitoare.

Împãratul a vãzut cei doi meri în bãlegar. Cãnd s-a sculat, slujnica a zis sã facã din meri douã paturi. Slujnica a dormit pe paturi și a visat cã trebuie sã le ardã! s-a pus împãratul și le-a dat foc. Au sãrit douã așchii din pat și acele douã surcele de lemn s-au prefãcut doi miei, pe care servitoarea i-a zãrit în bãtãturã de dimineașã. Ea ce zise? ”Împãrate, taie miei ãia sã mãnãnc pușin ficãțel din ei”. Iar el îi taie.

Geli jekh rakli te thovel e porrã k-i len haj skãpisajli jekh porr, haj adajka porr kerdili jekh raklorro thaj jekh raklõrri.

Avili jekh gazi te liel pani haj arakhlã e raklorres ta e raklõrrã aj geldã len khere.

Afliskerdãs (arakhlãs) o thagar haj lilã le raklorren kaθar i gazi. Puçhlã len o thagar: „Kaθar sen tume, raklorra!len?” „Ame samas jekhe thagarnãqere. Amen kerdã amari daj, haj lilã amen i slũznika aj çhudã amen anθ-o balegari”. Vi phende le raklorre sa i paramicì pe dadesqere.

Atunc, o thagar afliskerdã (arakhlãs) so e racle si lesqere, çumidinã e raklorren lošaθar, palem dinã and-e servanta zi kana voj muli”.

(C.S. Nicolaescu-Plopșor: *Ursarẽnqi paramicì* [Poveste ursãreascã], anθ-o lil „Paramiseã Romané”, Craiova, 1934, p. 24-27. I rromani redãkcia: *Gheorghe Sarãu*).

S-a dus o fatã sã spele mațele la gãrlã și a scãpat un maț, iar acest maț s-a prefãcut într-un bãiețel și o fetițã.

A venit o gajie sã ia apã și i-a gãsit pe bãiețel și pe fetițã și i-a adus acasã.

A aflat împãratul și i-a luat pe copilași de la gajie. i-a întrebat împãratul: „De unde sunteți, copilașilor?” „Am fost ai unei împãrãtese. Ne-a fãcut mama noastrã, dar ne-a luat slujnica și ne-a aruncat în balegar”. Și i-au spus copilașii toatã povestea tatãlui lor.

Atunci, împãratul a aflat cã aceștia sunt copiii lui, i-a sãrutat pe copilași de bucurie, apoi a dat în servitoare pãnã cãnd a murit”.

(C.S. Nicolaescu-Plopșor: *Ursarẽnqi paramicì* [Poveste ursãreascã], apãrutã în cartea „Paramiseã Romané” – „Povești rrome”, Craiova, 1934, p. 24-27; redactarea rromã: *Gheorghe Sarãu*. Traducere în limba romãnã: *Gheorghe Sarãu*).

O RROM MARDO

Sas kaj na-s o Sîmpètri aj jekh rrom. Phiravenas pe' p-jekh drom p-o s-orro dës.

Ći zanenas kaj te rătăren. Rodenas penqe jekh kherorro. Roden, roden, roden.. Arakhen jekh koliba sulumença. Mothol o rrom:

- Îta, arakhlem so trobul ame'; anθ-e katǎ kolibûca šaj sovas mišto! Tu, Sîmpetri!na, tho' tu p-o fûndo, paša-o zido, aj me thav ma' paša-o udar!

- Mišto, rrom!a, del tu o Del lači răt! Sastipnaça!

Peren tele aj len te soven. Îta aresel o gazo le kheresqo! Mato sasas. So kerel kodo gazo? Vazdel pesqi rovli aj liel te marel le rromes. Marel les zi kana marel les aj zal-θar...Del muj o rrom zurales:

- Sîmpetri!na, phendǎ, uști! Tho' tu' akana vi tu paša-o udar, aj me sovav intǎl.

Paruven o than le duj zene. Atûnci, o gazo, o matârno, palem avel la rovlăça. Mothol: „Mardem but kakales, kaj si paša-o udar, akana trobul te marav vi kukoles kaj si paša-o zido!“. Palem liel o rrom daba. Kadǎ si o trǎjo le ćorre rromesqo, le bibxtalesqo: kajgòdi zal, vaj p-e katǎ, vaj p-e kutǎ rig, sa si te avel mardo.

(Adaptǎcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade palal o André Barthélémy - “Joška”, anθar le *Pamicǎ la balvalăqe*).

RROMUL CEL BĂTUT

A fost că n-a fost Sfântul Petru și un rrom. Se preumblaserǎ pe un drum toată ziua.

Nu știau unde să înnopteze. Cautau și ei o căsuță. Cautǎ, cautǎ, cautǎ.. Găsesc o colibǎ din pǎmânt și paie. Zice rromul:

- Uite, am găsit ceea ce ne trebuie; în colibuța asta vom putea dormi bine! Tu, Sfinte Petru, bagǎ-te la margine, lângǎ zid, iar eu mă așez lângǎ ușǎ!

Foarte bine, omule, să-ți dea Domnul noapte bunǎ! Cu sănǎtate!

Se prǎvălesc jos și se pun pe somn. Iatǎ sosește și stǎpânul casei! Era beat. Ce face acel gajeu? Își ridicǎ toiagul și prinde a-l bate pe rrom. Îl bate cât îl bate și pleacǎ.. Strigǎ rromul tare:

- Sfinte Petru, zise, scoalǎ! Șezi tu acum lângǎ ușǎ, iar eu dorm dincolo.

Cei doi schimbǎ locul. Atunci, gajetul, bețivul, vine iar cu bastonul. Zice: „L-am bătut mult pe ǎsta, care se aflǎ lângǎ ușǎ, acum trebuie să-l mai bat și pe ǎla care este lângǎ zid!“. Iarǎși ia rromul bătaie. Așa este traiul bietului rrom, fǎr' de noroc: oriunde merge, ori pe-o parte – ori pe alta, tot trebuie să ia bătaie...

(Adaptare realizatǎ de Marcel Courthiade după André Barthélémy - “Joška”, din *Pamicǎ la balvalăqe* – Poveștile vântului).

O 3UVALO, O PIŚOMALO THAJ O XER

Sas kaj na-s, te na avilino – na sasas te phenel pes. Sasas duj rroma, o zuvalo aj o Piśomalo. Kadala sasas lenqe anava. Ćorre sasas le duj, xarane, tha' vi bengale! Aj zanas von p-ël droma vareso te arakhen, varekaj te keren buti.

- Ju, ju, ju! Piśomale!a, phral!a. Ći dikhes so me dikhav?

- Jo, jo, jo! Dikhav, zuvale!a, dikhav jekha ċiriklã p-o jekh rukh....

- Na...Piśomale!a, dile!a. Dikh, angla' tő nakh, o gazo anklisto p-o xer...

Àpo, so maj? So kames? T- Avel o xer anklisto p-o gazo? - phenel o Piśomalo.

- Jaj, dile!a, p-e tuŋe trobul anklisto, ke maj xer san tu! Ći xalãres ke akana šaj ćoras kodole xeres?

- Aj vi tu, dile!a – phenel o Piśmalo, te ćores le xeres trobul te ćores vi le gazes, ke o gazo si anklisto opre! Aj so te keras anŋa' o gazo?

- Jaj, Piśomale!a. Ći **šuvlil**i tĩ godi.. Dilo sar jekh guruvni san! Ažukãr, akana dela o khamorro; dikhesa ke pal' xancĩ therdõla o gazo te thol pe' tela' ućhalin te hodinil pe'.

PĂDUCHIOSUL, PURECHIOSUL ȘI MĂGARUL

A fost că n-a fost, că de n-ar fi fost nu s-ar fi povestit. Erau doi rromi, Păduchiosul și Purechiosul. Acestea erau numele lor. Erau săraci amândoi, deștepți, dar drăcoși! Și mergeau ei pe drum să găsească ceva, pe undeva ca să lucreze.

- Pu, iu, iu, iu, frate Purechiosule! Nu vezi ce vãd eu?

- Ho, ho, ho, ho! Vãd, Păduchiosule, zãresc o pasãre pe copac...

- Nu.. Purechiosule, prostovane! Privește în fața nasului tău gajeul ăla cãlare pe mãgar ...

- Pãi, ce? Ce vrei tu? Sã fie mãgarul cãlare pe gajeu? – zice Purechiosul.

- Vai, ție, prostule, pe tine trebuie sã te încălece, cã mai mãgar tu ești! Nu pricepi cã acum putem fura mãgarul ăla?

- Pãi și tu, prostule! – spune Purechiosul, ca sã furi mãgarul trebuie sã-l furi și pe gajeu, cãci gajeul este urcat sus pe el! Dar cum sã facem asta din pricina gajeului?

- Vai, Purechiosule! Mintea nu ție întreagã.. Ești prost precum o vacã! Așteaptã, acum o sã iasã soarele; vei vedea cã peste puțin timp se va opri gajeul ca sã se așeze la umbrã ca sã se odihneascã.

Kadã vi sas. O kham pekela. O gazo therdöl, astarel le xeres ka-jekh tïlo aj thol pesqo šero tela-i učhalin aj liel te sovel. Atunci, o zuvalo phenel:

- Pišomale!a, na de duma khañc!
Pašuvás po lokhorres; me putrav o šelo le xeresqo, aj tu spides les angla' zi anθ-o veš. Me thav o šelo ka-murri korr aj bešav.

- Amblaves tut, zuvale!a?

- Phande tő muj! Kana o muj putres les, ankalaves jekh dilimos!

- Mišto, mišto! Na xoläv! Ći maj phenav khañc...

Keren sar phende te keren. O Pišomalo angerel le xeres anθ-o veš, aj o zuvalo thol pesqe o šelo ka-i korr aj bešel astardo. O gazo sovel aj xexinil..

Kana o Pišomalo garavdäs pes le xereça, liel o zuvalo te cipil: "Hi- Ha, hi- Ha!".

O gazo putrel jekh jakh:

- So si, xer!a? Bokhalo san?

- Nići, raj!a. Xalem, ćajlilem...

Putrel o gazo i dujto jakh:

- Jaj, des duma akana?

- Dav, jertisar manqe, murro raj, ažutil tut o Devel!

Așa a și fost. Soarele ardea. Gajeul se oprește, prinde măgarul de un țăruiș și-și pune capul la umbră și se pune pe somn. Atunci, Păduchiosul spune:

Purechiosule, nu zi nimic! Ne apropiem ușurel; eu desfac funia măgarului, iar tu îl împingi înainte până în pădure. Eu pun funia la gâtul meu și stau așa.

- Te spânzuri?

- Tacă-ți gura! Când deschizi gura și scoți o prostie!

- Bine, bine! Nu mă supăr! Nu mai zic nimic...

Fac precum au zis să facă. Purechiosul îl duce pe măgar în pădure, iar Păduchiosul își pune funia la gât și rămâne așa prins. Gajeul doarme și sforăie...

Când Purechiosul s-a ascuns cu măgarul, Păduchiosul prinde a țipa: "Hi- Ha, hi- Ha".

Gajeul deschide un ochi:

- Ce este, măgare? Ești flămând?

- Nu, stăpâne! Am mâncat, m-am săturat...

Deschide gajeul și al doilea ochi:

- Vai, vorbești acum?

- Vorbesc, iartă-mă, stăpânul meu, să-ți ajute Dumnezeu!

O gazo porravel pe jakha sar duj cãre:

- Ju, ju, ju! Kaj si murro xer?

- Kathe sîm, paša-tuθe, raj!a. Ći dikhes? Xalem cãr aj, te jertis, mekhlem gožni sar šaj dikhes...

- T...tu s...an m...murro xer? S..so phenes?

- Me sîm, nùmaj trobul akana te phenav tuqe so pecisajlem. Ćacipnaça, manuș sîm sar tu dikhes. Murro dad si baro drabarno kaj kerel fãrmeçi. De trin berș palpale kamelas te ansuril man jekha raklãça, kaj na-s manqe drãgo. Me ĉi kamavas la. Xolajlem. Anθ-i xoli, akușlem murre dades aj lesqe mulen. Murro dad phendã manqe:

- Te keres tut xer trin berša aj trin dësa!“. Sode mores tu jakhaθar, kerdilem xer, aj akana nakhle le trin berș aj le trin dës aj palem kerdilem manuș.

- He, he! So te kerav akana anθa' tuθe? - mothol o gazo. n-aști phiraves man p-e tő dumo, aj n-aști phiravav tut p-e murro...

- Àpo, mekh man te zav ka murro dad.. d-akana kandav lesqo muj aj kerav lesqi vòja, te na maj avav xer.

- Àpo, za ka tő dad.. aj na maj ker tut dilo, na maj ker dilimata!

- Nais tuqe! Ačh Devleça!

- 3a Devlorreça!

Gajeul își cascã ochii ca douã bliduri:

- Iu, iu, iu! Unde este măgarul meu?

- Aici sunt, lângã tine, stãpãne! Nu vezi? Am mãncat iarbã și, sã mã ierți, am bãlegat, dupã cum poți vedea ...

- T..uu eș..ti mã...garul meu? Ce .. tot spui?

- Eu sunt, numai cã trebuie sã-ți spun ce am pãțit. Într-adevãr, sunt om precum vezi. Tatãl meu este mare vrãjitor, care face farmece. Cu tei ani în urmã, vroia sã mã însoare cu o fatã, care nu mi-a fost dragã. Eu nu o vroiam. M-am supãrat. La mânia, l-am înjurat pe tata și pe morții lui. Tatãl meu mi-a zis:

- „Sã te faci măgar trei ani și trei zile!“. Cãt clipești din ochi, m-am fãcut măgar, iar acum au trecut cei trei ani și cele trei zile și iarãși m-am fãcut om.

- He, he! Ce sã fac eu acum pentru tine? Nu poți sã mã duci pe umãrul tãu, iar eu nu pot sã te port pe-al meu...

- Pãi, lasã-mã sã merg la tatãl meu ...de acum încolo îi ascult vorba și îi fac voia, ca sã nu mai devin măgar.

- Pãi, du-te la tatãl tãu .. și nu te mai comporta ca nebun, nu mai face nebunii!

- Îți mulțumesc! Rãmâi cu Dumnezeu!

- Mergi cu Dumnezeu!

Jekh vaj duj kurke pala' kodo, 3al o gazo p-o fòro le grastenqo te rodel pesqe avre xeres. Dikhel jekhe şukare xeres...vòrta sar kuko kaj sas les maj anglal! Sa kodã peçàta p-o muj...sa kodo çerxan p-o çikat...

- Juj, Dev!a, sar miazinel kado xer pe kukolesøe! Oho, xalãrav i buti, phenel, xalãrav!

Paşol paşal o xer aj phenel lesqe çordanes anθ-o kan:

- Aha, murro raklo, palem akuşlãn tẽ dades, nũmaj çĩ sĩm odobor dilo te maj kinav tut! T- aves baxtalo!

(André Barthélémy, *Paramicã la balvalãqe*, palal o lil „Marcel Courthiade, *Drabaripnasqi pustik p-i çhib rromani*”, Karjaa, Finlanda, 1991, p. 42 – 43).

Una sau douã săptămãni dupã asta, se duce gajeul la târgul de cai sã-şi caute un alt mãgar. Vede un mãgar frumos .. exact ca ăla pe care îl avusese mai înainte! Acelaşi chip al feţei...aceeaşi stea pe frunte...

- Iui, Doamne, cum seamãnã acest mãgar cu celãlalt! Oho- ho, pricep cum stã treaba, zice, înţeleg!

Se apropie de mãgar şi-i spune pe furiş la ureche:

- Aha, bãiatul meu, iarãşi ȚI-ai înjurat tatãl, numãi cã nu mai sunt într-atât de prost ca sã te mai cumpãr! Sã fii norocos!

(Traducere de Gheorghe Sarãu dupã: André Barthélémy, *Poveştile vântului [Paramicã la balvalãqe]*, vol. „Marcel Courthiade, *Drabaripnasqi pustik p-i çhib rromani*”, Karjaa, Finlanda, 1991, p. 42 – 43).

KAJSAN

Sas kaj n-as, o zuvalo aj Pišomalo, amare duj ćora. Merenas bokhaθar aj ći maj zanenas so te keren te arakhen penqe vareso te den anθ-o muj, te xan.

Nakhen anθar jekh gav aj dikhen jekh baro šukar kher. Kothe bešenar jekh barvalo gazo aj pesqo raklo. Dikhen le duj rroma but šaxa aj morkoja, puruma, pipërke anθ-o umal le gazedo aj ašunen le bakren kaj bašenar anθ-i štàla. I răt kali perelas. Mothol o Pišomalo:

- Tu, zuvalea, le o gono, me lăv i ćhuri. Tu pher o gono šaxenća, morkojenća, zelenimatenća, thaj me zav anθ-i štàla te ćhinav jekhe bakres...

Kadja vi kerde. Tha' o gazo ašunel o bašimos le bakrenqo thaj mothol pesqe raklesqe:

- Raklea, za, dikh so si k-ël bakre, ke zorales bašen! Te na avel vareso. Akhar vi amare zukles!

O zukel na sasas kothe, gelo-θar sasas. O raklo del avri aj akharel les:

- Kajsan, Kajsan!

Kodo sasas o anav le zuklesqo. Kajsan bućholas.

O Pišomalo, kaj sasas anθ-i štàla, patăl ke akharel les o zuvalo, ke pućhel les kaj arakhel pes, kadja: „kaj san?”. Thaj mothol:

- Kathe sem...Phande tiro muj!

KAISAN

A fost că n- fost, Păduchiosul și Purechiosul, cei doi hoți ai noștri. Mureau de foame și nu mai știau ce să facă să găsească și ei ceva să bage-n gură, să mănânce.

Trec ei printr-un sat și văd o casă mare și frumoasă. Acolo locuia un gajeu bogat și băiatul său. Văd cei doi rromi multă varză și morcovi, ceapă, ardei în curtea gajeului și au oile care behăiau în târlă. Se lăsase înserarea. Spune Purechiosul:

- Tu, Păduchiosule, ia sacul, iar eu iau cuțitul. Tu umple sacul cu varză, morcovi, verdeață și legume, iar eu mă duc în târlă să tai un berbec ceva...

Așa au și făcut. Dar gajeu aude behăitul oilor și-i zice băiatului său:

- Băiete, du-te, vezi ce e la oi, că behăie tare! Să nu fie ceva. Chiamă și câinele nostru!

Câinele nu era acolo, era plecat. Băiatul iese afară și-l strigă:

- Kaisan, Kaisan!

Acela era numele câinelui. Îl chema Kaisan.

Purechiosul, care era în târlă, crede că-l strigă Păduchiosul, că-l întreabă unde se află, adică: „kaj san = unde ești?”. Și spune:

- Aici sunt...Tacă-ți gura!

O raklo ćudil pes, našel k-o pesqo dad:

- Dadea, o zukel del duma! Ašundem me les!

- So phenes, dilorrea? Rimome san, mo raklo? Xavas tiro buriko, ašundăn o bašimos le bakrenqo... Le zivutre ċi den duma zi avdïves...

- Te na patăș, 3a aj akhar vi tu le zukles !

3al o dad aj akharel: «Kajsan! Kajsan !».

- Kathe sem, phendem tuqe, ma dilăr man! – mothovel o Pišomalo.

- Juj, juj, juj! Ćăces, amaro zukel del duma! Na-i butï uzi – mothol o gazo. 3a, xav tire bukhe, 3a ka-o rašaj te ćhudel molifta p-e lesõe.

Našel o raklo zi k-o rašaj:

- Rašaja! Del tut o Del baxt! Ćumidav tẽ pora anθar tuõe! Le tiro svũnto lil aj i molifta i maj zorali thaj av mança! Akharel tut murro dad... o biužo...amenõe lo...amaro 3u... 3u.. kel del dũ...dũ...duma.

- Aj, aj! n-aști zav, ke dukhal mo punro.

Punrnango sasas o rašaj; xalavelas pesqe punre anθ-i balani.

- Khanć kodo! – mothol o raklo. Angerav tut p-o murro dumo! Haj sig, xavas tiro ilo!

Băiatul se miră și dă fuga la tatăl său:

- Tată, câinele vorbește! L-am auzit eu!

- Ce spui tu, prostuțule? Ești stricat, băiatul meu? Mânca-ți-aș buricul, ai auzit behăitul oilor.. Animalele nu vorbesc, cel puțin până în ziua de azi..

- Dacă nu crezi, mergi și strigă-l și tu pe câine!

Merge tatăl și strigă: „Kaisan! Kaisan!”.

- Aici sunt, ți-am zis, nu mă mai înnebuni! – spune Purechiosul.

- Iui, iui, iui! Într-adevăr, câinele nostru vorbește! Nu-i treabă curată – spune gajeul. Mergi, îți mănânc ficații (te rog), du-te la preot să arunce apă sfințită pe el.

Fuge băiatul la preot:

- Părinte! Să-ți dea Dumnezeu noroc! Îți pup mâțele din tine! Ia cartea ta sfântă și agheazma ta cea mai puternică și hai cu mine! Te cheamă tatăl meu .. necuratul .. este .. la noi.. câi...câi...nele nostru vor.. vor.. bește.

- Vai, vai! Nu pot să merg, că mă doare piciorul.

Era desculț preotul; își spăla picioarele în albie.

- Nu-i nimic! – spune băiatul. Te duc pe umărul meu! Hai repede, mânca-ți-aș inima!

O rašaj liel e rugipnasqo lil, i molifta i maj zorali aj anklel p-o dumo le raklesqo. Nakhen anθar umal, te zan maj sig. O zuvalo sasas kothe. Dikhel le rakles aj le rašajes p-lesqo dumo. Ći dikhel mišto, patăl ke si o Pišomalo thaj pučhel les:

- Andăn vareso?

- Ej, andem les – phenel o raklo.

- Mišto, an les kathe! Ankerav me les, aj tu le i čhuri aj čhin lesqi korr! Sig te keras, ašunes!?

O rašaj mulo daraθar. Patălas vov ke atharde les o raklo thaj pesqo dad te mudaren les. Xutel ‘θar o dumo le raklesqo aj našel.

O raklo ċi maj xatărel khanć, patăl ke dilisajlo lesqo dad aj vi vov našel palal o rašaj. Atunc, o Pišomalo anklel anθa’ i štăla. Si les jekh šukar thulo bakro p-o dumo. O zuvalo liel pesqo gono aj le duj zene gele khere.

Thaj kana nakhlem vi me lenθar, šukar khandelas o xamos lenqo! Bokhalo semas aj dine vi man’ jekh kòkalo bakresqo aj jekh burnekh šaxa. Aj dine man’ jekh punro...aj reslem zi tumenθe te phenav tumenqe i paramići!

(Adaptăcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade palal o André Barthélemy - “Joška”, anθar le *Pamicã la balvalăqe*).

Preotul ia cartea de rugăciuni, agheazma cea mai puternică și urcă pe umărul băiatului. Trec prin curte, ca să meargă mai repede. Păduchiosul era acolo. Îl vede pe băiat și pe preot pe umărul lui. Nu zărește bine, crede că este Purechiosul și îl întreabă:

- Ai adus ceva?

- Păi, l-a adus – zice băiatul.

- Bine, adu-l aici! Îl țin eu, iar tu ia cuțitul și taie-i beregata. Rapid să facem, auzi!?

Preotul muri de frică. Credea că l-au chemat băiatul și tatăl său ca să-l omoare. Sare de la umărul băiatului și o rupe la fugă.

Băiatul nu mai înțelege nimic, socoate că a înnebunit tatăl său și fuge și el după preot. Atunci, Purechiosul iese din târlă. Are pe umăr un berbec frumos și gras. Păduchiosul își ia sacul și cei doi pleacă acasă.

Și când eu am trecut și eu pe la ei, mirosea frumos mâncarea lor! Eram flămând și mi-au dat și mie un os de berbec și o mână de varză. Și mi-au tras un picior .. de-am ajuns până la voi să vă spun povestea!

(Adaptare realizată de Marcel Courthiade după André Barthélemy - “Joška”, din *Pamicã la balvalăqe* – Poveștile vântului).

I PARAMIĆI LA MOLĂQI

O Dionisos, e Molăqo Del, zalas p-o drom aj arakhlăs jekh sùmburo. Lias les aj gelo maj dur. Palal, arakhlăs jekh ćiriklăqo kòkalo aj thovdăs o sùmburo anθ-e ćiriklăqo kòkalo, anθ-o savo, sar vi tume zanen, si jekh śancorro. Gelăs o Dionisos maj dur thaj arakhlăs jekh xeresqo kòkalo. Thovdăs vi les, e ćiriklăqo kòkalo, anθ-e xeresqo kòkalo thaj, gelindoj maj dur, o Dionisos arakhlăs jekh levosqo kòkalo. Atunc, thovdăs e xeresqo kòkalo anθ-e levosqo kòkalo, kaj sas o maj baro.

Kana reslo khere, o Dionisos thovdăs o kòkalo anθ-i phuv. Paleder, dikhlăs vov ke barilăs kothe jekh rez e drakhença. O Dionisos lias e drakha aj kerdăs lenθar pimos. O pimos sasas gudlo aj laćho. Atuncăθar, kon piel kadava pimos kerel kadja: gilabel sar jekh ćirikli, dilo si thaj kerel dilimata sar jekh xer, godīsarel ke zoralo si sar o lèvo!

(purani grekikani paramići, amboldini rromanes aj laćhardi kaθar o *Gheorghe Sarău*).

POVESTEA VINULUI

Dionisos, Zeul Vinului, mergea pe drum și a găsit un sâmbure. L-a luat și a mers mai departe. Apoi, a găsit un os de pasăre și a pus sâmburele în osul de pasăre, în care, după cum și voi cunoașteți, există un șanțuleț. S-a dus Dionisos mai departe și a găsit un os de măgar. L-a pus și pe el, osul de pasăre, în osul de măgar și, mergând mai departe, Dionisos a găsit un os de leu. Atunci, a pus osul de măgar în osul leului, care era mai mare.

Când a ajuns acasă, Dionisos a pus osul în pământ. Apoi, a văzut el că a crescut acolo o viță cu struguri. Dionisos a luat strugurii și a făcut din ei băutură. Băutura era dulce și bună. De atunci, cine bea această licoare face așa: cântă precum o pasăre, e prost și face nebunii ca un măgar, crede că este puternic ca leul!

(veche povestire grecescă, adaptată și tradusă în rromani, apoi în română de *Gheorghe Sarău*).

O PUČHIPEN K-E DUJ DROMA

Sas kodoja anθ-jekh but durutno vaxt, kana phirenas e benga p-i Phuv, sar amen. Jekh čhavo reslo k-o than kaj ulavel pes o drom. Kothe beśelas o Barešingenqo, o Lolebalenqo, o Beng pesqe rovlăça anθ-o vast. Astartăs le čhaves thaj mothovdăs lesqe:

- Dikh, čhavea! Kathe si duj droma. Rakhen len me duj rakle. Jekh drom ingărel tut k-o meripen, tha' o aver drom ingărel tut k-o barvalipen. Mekhav tut te pučhes jekhe benges, savo drom te astares les, tha', trebal te zanes, jekh anθar mirre rakle sa vrjăma xoxavel, thaj o aver sa vaxt mothovel o cáčipen.

So patăn ke kerdăs o čhavo? Beślăs so beślăs, kerdăs godi, uštilo aj phendăs jekhe bengorresqe: "Pučh tire phrales, savo drom ingărel man k-o meripen?"

Pučhlăs o bengorro pesqe phrales thaj vov sikavdăs lesqe jekh drom. Bidaraqo, o čhavo lias te phirel anglal p-o kadava drom, ke zanelas ke kam ingerel les k-o barvalipen.

(purani grekikani paramiçi)

ÎNTREBARE LA RĂSCRUC DE DRUMURI

Era povestea asta într-o vreme foarte îndepărtată, când umblau deavolii pe Pământ, ca noi. Un flăcău a ajuns la răscrucea drumurilor. Acolo sălășuia Ălcucoarnemari, Ălcupărulroșu, Deavolul cu cârja sa în mînă. L-a prins pe băiat și i-a spus:

- Vezi, băiete! Aici sunt două drumuri. Le păzesc cei doi băieți. Un drum te duce spre moarte, iar celălalt drum te conduce spre bogăție. Te las să-l întrebi pe un diavol, ce care drum să iei, dar, trebuie să știi, unul dintre feciorii mei tot timpul minte, iar celălalt tot timpul grăiește adevărul.

Ce credeți că a făcut băiatul? A stat ce a stat, s-a gîndit, s-a hotărât și a spus unuia dintre drăcușori: „Întreabă-l pe fratele tău, care drum mă duce spre moarte?”

L- a întrebat drăcușorul pe fratele său și el i-a arătat un drum. Fără frică, flăcăul a apucat să meargă pe acest drum, că știa că îl va conduce spre bogăție.

(veche poveste grecească; traducere:
Gheorghe Sarău)

O RROM THAJ I BALVAL

Jekh rrom zalas p-o drom. Sar zalas, maladöl le Khameça. Le Khamesqe ċi dias lesqe “lačo dīves!”. O Kham kerdilās xolāriko thaj phendās zorales le rromesqe:

- Terdöv, fēri, rroma! Sosθar ċi dian man’ “lačo dīves!”

- Ke tu ċi san Baro Raj!

- Azükār fēri, rroma! Te perel p-e tut o tato milaj!

- Na-i khanć, i Balval te na phurdel!

Sar zalas maj dur, maladilās le Ivendeça. Nić kadalesqe na dias “lačo dīves!”. Vi o Ivend tordārdās le rromes:

- Rroma, sosθar ċi dian man’ “lačo dīves”?

- Ke ċi san tu Baro Raj!

- Azükār fēri, rroma! Te perel p-e tut o zoralo Ivend !

- Na-i khanć, i Balval te na phurdel!

Thaj kana reslās i Balval, o rrom, dural, vazdās opre pesqi stadī aj dias “lačo dīves!” la Balvalāqe, anθar kodoja ke i Balval sasas o maj baro Raj!

(palal o Karsai Ervin thaj o Rostás – Farkas György, *Cigány magyar képes olvasókönyv*.

Te sityovas rromanes!, “Gondolat”, 1990

[Pécs], r. 144).

ROMUL ȘI VÂNTUL

Un rrom mergea pe drum. Cum mergea, se întâlnește cu Soarele. Soarelui nu i-a zis „bună ziua!”. Soarele s-a mâniat și i-a spus rromului cu fermitate:

- Oprește, numai, rromule! De ce nu mi-ai dat „bună ziua!”.

- Că nu tu ești Domnul cel Mare!

- D-apăi așteaptă mă, rromule! Să pice pe tine vara cea caldă!

- Nu-i nimic, Vântul să nu sufle!

Cum el mergea mai departe, s-a întâlnit cu Iarna. Nici acesteia nu i-a dat „bună ziua!”. Și Iarna l-a oprit să-l întrebe pe rrom:

- Rromule, de ce nu mi-ai zis „bună ziua!”?

- Pentru că tu nu ești Domnul cel Mare!

- Așteaptă, măi rromule! Să se aștearnă pe tine Iarna cea puternică!

- Nu-i nimic, Vântul să nu sufle!

Și când a ajuns Vântul, romul nostru, de departe, și-a ridicat pălăria și a dat bună ziua!” Vântului, deoarece Vântul era cel mai mare Domn!

după: Karsai Ervin și Rostás – Farkas György, *Cigány - magyar képes olvasókönyv*. *Te sityovas rromanes!* [Carte de citire rromani – maghiară ilustrată. Să învățăm rromanes!], “Gondolat”, 1990 [Pécs], r. 144; Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*).

SAR I ČIK KERDILI MANRO

Sasas jekhvar, varekaj, jekh gazo thaj jekh gazi aj n-as len raklorre. Von line pen aj rugisajle ka-o baro Devel te del vi lenqe raklorren. o Del așundăs len aj dias len do glaten. Murś aj zuvli sasas len. Le dujen sasas len ruputne bala vi sumnakutne danda.

Či nakhlăs but vrjâma aj mulo lenqo dad. Na but palal lesŋe, muli vi lenqi dej. Ačhile le raklorre kôrkoro thaj na sasas len so te xan. Rovelas i raklorri aj mangelas pesqe phralesŋar vareso te xal.

Gelo laqo phral thaj lias čik aj gelmedisardăs la aj kerdăs la sar avelas manro. Thovdăs la anŋ-i jag. Nakhle opre-tele biś minûtură. I rakli phenel lesqe:

- Ankalav, phrala, o manro anŋar i jag te xas les! Mulem bokhaŋar!

- Na akana! - phenel o raklorro. Na-i peko o manro! Maj azuker biś minûtură!

Nakhelas, kothe, paśal lenŋe, o Devel, kaj pučhlăs len:

- So keren kathe, raklorrealen?

- Beśas aj tatŋvas amen ka-i jag! - phenel o raklorro.

- So si tumen anŋ-i jag? - maj pučhel O Devel lenŋar.

CUM NĂMOLUL S-A PREFĂCUT ÎN PÂINE

Era odată, undeva, un gajeu și o gajie și nu aveau copilași. Au prins și s-au rugat la Dumnezeu cel Mare să le dea și lor copilași. Dumnezeu i-a auzit și le-a dat doi copii. Parte bărbătească și femeiască le-au fost date. Ambii aveau plete argintii și dinți din aur.

Nu a trecut mult timp și a murit tatăl lor. Nu mult după el, a murit și mama lor. Au rămas copiii singurii și nu aveau ce mânca. Plângea fetița și cerea de la fratele său ceva de mâncat.

S-a dus fratele ei și a luat nămol pe care l-a frământat și l-a făcut precum ar fi fost ceva ca pâinea. L-a pus în foc. Au trecut cam douăzeci de minute. Fata îi spune:

- Scoate, frate, pâinea din foc să o mâncăm! Am murit deja de foame!

- Nu acum! – spune băiețelul! Nu e încă pâinea coaptă! Mai așteapta douăzeci de minute!

Trecea, pe acolo, pe lângă ei, Dumnezeu, care i-a întebat:

- Ce faceți aici, copilașilor?

- Stăm și ne încălzim la foc! – zice băiețelul.

- Ce aveți în foc? – îi mai întreabă Dumnezeu.

- Lazav manqe te mothovav... Si man
ćik anθ-e jag, k-aǎti te xoxavav munrǎ phenǎ
ke si manro, te na maj rovel, ke but bokhali li!

- Ǟpo, lien thaj xan so si tumen anθ-e
jag! - mothovel o Del. Aj lias pes aj gelo-θar
lenθar.

Kana le raklorre ankalavde i ćik anθar
i jag, dikhle ke na sasas ćik, tha' ćaćo manro
sasas! E raklorre khosle o ućhar opral o
manro thaj xale les aj pile paj.

(Adaptǎcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade
palal o Andrć Barthćlćmy - "Jośka", anθar le
Pamicǎ la balvalǎqe).

- Mi-e ruřine sǎ spun...Am nǎmol řn
foc, ca sǎ pot sǎ o pǎćǎlesc pe sora mea cǎ
este pǎine, sǎ nu mai plǎngǎ, cǎ e tare
flǎmǎndǎ!

- Pǎi, atunci luař i mǎncǎři ce aveř i řn
foc! – spune Domnul. ři a plecat de la ei.

Cǎnd copiii au scos nǎmolul din foc,
au vǎzut cǎ nu era noroi, clisǎ, ci era pǎine
adevǎratǎ! Copilařii au řters cenuřa de pe
pǎine, au mǎncat ři au bǎut apǎ.

(Adaptare realizatǎ de Marcel Courthiade
dupǎ Andrć Barthćlćmy - "Jośka", dupǎ
Pamicǎ la balvalǎqe. Poveřtile vǎntului.
Traducere řn limba romǎnǎ: *Gheorghe
Sarǎu*).

O BAKRO

Sasas jekh rrom amarenθar, les sasas les jekh bakrorro thaj gelo leça k-o masàri te bikinel les.

- Laçho dïves, manuša!

- Mišto avilãm, rroma! So si tut anθ-o gono?

- Si man jekh šukar bakrorro, thulorro aj sasto - vesto!

- So manges p-e lesθe ?

- Mangav deš sovnakutne love.

- Si but! Me dav tuqe panz, na maj but! Te kames.

- Te si kadja, me na bikinava les. Xarano san, gazea!

Telãrel o rrom. Maj palal, avel palem. Anel o gono phandlo k-e muj le gonesqo thaj phenel:

- Šun, mekhav tuqe le bakres thaj vi o gono pe efa sovnakutne love!

O gazo thol phares e love tele, thaj o rrom liel len aj gelo pesqe. Kana o masàri putardàs o gono, so inklöl tuqe anθar lesθe?! O çhavorro le rromesqo, kaj sasas garavdo anθ-o gono!!!

- Vaj manθe! - delas muj o gazo. Manglem maj but thaj, dikh, xoxavdàs man o rrom!

(Adaptàcia kerdi kaθar o Marcel Courthiade palal o André Barthélémy - “Joška”, anθar le *Pamiciã la balvalãqe*).

BERBECUL

Era un rrom dintr-ai noștri, ce avea un miel și s-a dus cu el la măcelar să-l vândă.

- Bună ziua, omule!

- Bun vnit, romule! Ce ai în sac?

- Am un mielușel frumos, grăsuț, sănătos și zglobiu!

- Ce ceri pe el?

- Cer zece bani din aur.

- E mult! Îți dau cinci și nu mai mult! Dacă vrei.

- Dacă este așa, eu nu-l vând. Ești deștept, gajeule!

Pleacă rromul. După care revine. Aduce sacul legat la gură și zice:

- Ascultă, îți las berbecul și sacul pe șapte bani de aur!

Gajeul pune cu greutate banii, iar rromul ia banii și a șters-o. Când măcelarul deschise sacul, ce-ți ise din el?! Băiețelul gajeuli, care era ascuns în sac !!!

- Vai de mine! Striga gajeul. Am cerut mai mult și, iată, m-a mințit rromul!

(Adaptare realizată de Marcel Courthiade după André Barthélémy - “Joška”, după *Pamiciã la balvalãqe. Poveștile vântului*. Traducere în limba română: Gheorghe Sarău).

O RROM, O PHURO THAJ LE DUJ PIRĂ

Sasas jekh rrom deşe çhavorrença. Anθ-jekh dīves maşkar e dīvesa, pesqi rromni phendās lesqe:

- Dikh, barōn amare tikne, na maj resel i tikni piri, trebal amenqe jekh bareder piri. 3a, kin jekh piri maj bari!

Te 3al te kinel, şukar, nūmaj na-i len love! Sar ka keren?

Thaj sasas kothe vi jekh phuro gavutno, kaj sasas les jekh bari piri, tha' vov kòrkorro beşelas.

Sar te paruvél o rrom le duj piră?

Anθ-jekh dīves, 3al ka-o phuro thaj phenel lesqe:

- Şun, phureana, şaj te mukhes manqe 3i tasăra ti bari piri, ke avena manqe e akharde? Irinava la tuqe javinăθe.

O phuro, sosqe ma te del la? Ka irinel o rrom. Vov del lesqe i piri.

O aver dīves, anel o rrom vi i piri e phuresqi, tha' vi i tikni piri thaj phenel le phuresqe:

- Dikh, phurea! Na mothodăn manqe ke i piri sasas khamni?! Dikh, biandă jekhe çhaves, anav tuqe vi e daja, vi le çhaves...

RROMUL, BĂTRÂNUL ŞI CELE DOUĂ OALE

Era un rrom cu zece copilaşi. Într-una din zile, nevasta i-a zis:

- Uite, cresc micuţii noştri, nu mai face faţă oala cea mică, ne trebuie o oală mai mare. Mergi, cumpără o oală mai mare!

Să meargă, bine, numai că nu au bani! Cum vor face?

Şi era acolo şi un sătean bătrân, care avea o oală mare, iar el locuia singur.

Cum să schimbe rromul cele două oale?

Într-o zi, merge la bătrân şi îi spune:

- Ascultă, bătrâne, poţi să-mi laşi până mâine oala ta cea mare, că îmi vor veni invitaţii? Ți-o voi înapoia mâine dimineaţă.

Bătrânul de ce să nu i-o dea? O s-o restituie rromul. Îi dă oala.

A doua zi, rromul aduce şi oala bătrânului, dar şi oala cea mică şi îi zice bătrânului:

- Uite, bătrâne! Nu mi-ai zis că oala era gravidă?! Uite, a născut un copil, îţi aduc şi pe mamă şi pe copil..

O phuro poravel pesqe jakha, tha' na vakãrel khanć. Sosqe ma te liel le duj pirã, bi lovenqo? Thaj xoxavel le rromes:

- Čaćes - phenel – bisterdem te phenav tuqe ke sasas khamni! Sasas la baro per. Šukar so biandãs saste čhaves!

Palal jekh kurko, o rrom zal palem ka- o phuro thaj mangel lesθar palem i bari piri ke aven lesqe le akharde. O phuro del i bari piri, ke patãl so palem bianela... Tha', o dujto dīves, avel o rrom le ćuće vastenća thaj phenel le phuresqe:

- O, phureana! Na mothovdãn so sasas nasvali tiri piri! Arãt muli!

O phuro liel te kuśel:

- Sar? Muli mi piri? Xoxaves! n-aşti i piri te merel! Nane manuś! Na patãv tut, xoxaves!...

- Tha', mo, phurea! – irinel la o rrom. Patãjlãn ke biandã, sar na patãs akana ke muli?

O phuro lazandilo thaj na zandãs so te vakãrel. Kadja, o rrom paruvdãs le duj pirã, bipučindos le phures...

(purani paramići anθar o Balkàni)

Bãtrãnul îşi holbeazã ochii, dar nu zice nimic. Apoi, de ce sã nu dea cele douã oale fãrã bani? Şi îl minte pe rrom:

- Adevãrat – zice – am uitat sã-ţi zic cã era gravidã! Avea burta mare. Bine cã a nãscut copil sãnãtos!

Dupã o sãptãmãnã, rromul merge din nou la bãtrãn şi îi cere iarãşi oala cea mare, cã îi vin invitaţii. Bãtrãnul îi dã oala cea mare, cã sperã cã va naşte din nou... Dar, a doua zi, vine rromul cu mâinile goale şi-i spune bãtrãnului:

- O, bãtrãne! Nu ai zis cã era bolnavã oala ta! Asearã a murit oala ta !

Bãtrãnul începe sã înjure:

- Cum? mi-a murit oala? Minţi! Nu poate sã moarã oala! Nu este om! Nu te cred, minţi...!

- Dar, frate! – i-o întoarce rromul. Ai crezut cã a nãscut, dar nu crezi acum cã a murit?

Bãtrãnul s-a ruşinat şi nu a ştiut ce sã zicã. Astfel, rromul a schimbat cele douã oale, fãrã sã-l întrebe pe bãtrãn...

(Poveste veche din Balcani. Traducere în limba romãnã: *Gheorghe Sarãu*).

SAR O ŠOŠOJ MUDARDĂS LE RUVES

Sasas jekh var jekh baro veš thaj anθre lesθe zivenas sarsave zivutre: ćiriklã, šošoja, grasta, guruva, xera, resutnã, ðivio buznã, vešesqe bašne thaj but aver. Nakhenas von but lačhes, sar amala.

Anθ-jekh ðives maškar e ðivesa, avilo an-kodova veš jekh baro ruv aj zoralo thaj kerdãs pes o thagar le vešesqo. Sarkone ðivesesθe, trebulas te avel lesθe jekh zoj jekhe familiaθar thaj o ruv xalas les. Sig, savorre familie ruje ke o ruv xalãs lenqe ja jekhe phrales, ja jekhe phenã, ja e dades, ja e daja.

Anθ-jekh ðives, jekh phuro šošojo mothovdãs le averenqe:

- Texãra, me ka mudarav le ruves. Te mukhen man te zav te xal man o ruv!

- Savorre aver dikhle les poravde jakhença. Dilisajlo akava!?

Tha' vov gelo te sovel.

O dujto ðives, vov na gelo sig ka-o ruv. Azukerdãs sa o baro ðives zi kana rãtilãs thaj telãrdãs ka-o ruv.

O ruv azukerdãsas les o sasto ðives, bokhalo thaj xolãme:

- Sar?! Tu aves avðives? Vi tikno san, vi ka-o rãtøpen aves? Sar ka ćajløvav man?

CUM IEPURELE L-A OMORÂT PE LUP

Era odatã o pădure mare și înlãuntrul ei trăiau felurite animale: pãșãri, iepuri, cai, boi, mãgari, vulpi, capre sãlbatices, cocoși de pădure și multe altele. Petreceau ele foarte bine, ca niște prieteni.

Într-una din zile, a venit în pădurea aceea un lup mare și puternic și s-a făcut împãratul pădurii. În fiecare zi, trebuia sã aibã cãte un exemplar din fiecare familie și lupul îl devora. Îndatã, toate familiile s-au plãns cã lupul le-a mãncat ba un frate, ba un tatã, ba o mamã.

Într-o zi, un iepure bãtrãn le-a zis celorlalți:

- Mãine, eu îl voi omorî pe lup. Sã mã lãsați sã merg eu sã mã mãnãnce lupul!

- Toți ceilalți îl privirã cu ochii holbați. A înnebunit ășta?

Dar el a mers sã se culce.

A doua zi, el nu s-a dus repede la lup. A așteptat toatã ziua pãnã cãnd s-a înserat și dupã aceea a plecat la lup.

Lupul îl așteptase întreaga zi, flãmând și mãnios:

- Cum?! Tu vii astãzi? Ești și mic și vii și pe înserat? Cum sã mã satur?

- Ma kuś! - mothovdās o śośoj. 3anavas so me sem tikno thaj kodolesqe avilām pan3 amala. Tha', p-o drom, astardās amen jekh aver ruv thaj xalās me amalen. Thaj me našlem te mothovav tuqe.

So xolisajlo o ruv! Vikindās:

- Sar? Jekh aver ruv? Kadaja phuv si mirri! Me sem o xulaj! Sar te avel aver ruv manθe thaj te xal mo manro?

- Te manges – phendās o śośoj – śaj te sikavav tuqe kaj si o ruv.

O śośoj ingerdās le ruves zi k-i jekh purani xaning thaj phendās lesqe:

- Dikh so daralo si o aver ruv! Garavdās pes kadala xarāθe.

O ruv čhivdās pesqo śero anθ-i xaning thaj, anθ-i dud e čhonesqi, dikhel pesqe pesqo muj p-o pani. Sar vov 3anelas ke si jekh aver ruv, o biamal, vov vikindās xolăça.

Anθar i xaning irisajlo pesqo vak. O ruv xolisajlo vi maj but thaj čhivdās pes anθ-i xaning. Pelās thaj tasavdilo.

Akana, palem, e veşesqe zivut্রে ziven but lačhes, sar e amala.

(I adaptăcia thaj o rromano amboldipen sas kerdine kaθar o Marcel Courthiade, palal jekh paramicĩ anθar o indikano purano lil “Pan3 Tantra”).

- Nu mai înjura! – a zis iepurele. Ştiam că eu sunt mic şi de aceea am venit cinci prieteni. Dar, pe drum, ne-a prins un alt lup şi i-a mâncat pe prietenii mei. Iar eu am alergat să-ţi spun.

Ce s-a mai supărat lupul! A ţipat:

- Cum? Un alt lup? Acest ţinut este al meu! Eu sunt stăpânul! Cum să vină un alt lup la mine aici şi să-mi mănînce pâinea?

- Dacă vrei – a zis iepurele – pot să-ţi arăt unde este lupul.

Iepurele l-a condus pe lup la o fântână veche şi i-a zis:

- Uite ce fricos este celălalt lup! s-a ascuns în valea asta.

Lupul şi-a băgat capul în fântână şi, la lumina lunii, îşi vede faţa în apă. Cum el cunoştea că există un alt lup, duşmanul, el a strigat cu furie.

Din fântână se înapoie vocea sa. Lupul s-a mâniat şi mai mult şi s-a băgat în fântână. A căzut şi s-a înecat.

Acum, din nou, animalele pădurii trăiesc foarte bine, ca prietenii.

(Adaptarea şi traducerea în rromani au fost întreprinse de Marcel Courthiade, după o poveste din vechea carte indiană “Pan3 Tantra”. Traducere în limba română: *Gheorghe Sarău*).

O RIČHINORRO VINI 3AL K-O ŠOŠOJ

O ričhinorro Vini phirelas lošalo, dikhindoj so keren e aver. Resel anθ-jekh than po čikalo, kaj sasas jekh xiv. Vov phendās pesθe: “Aha, me na zana khanć, te merav me! Dikh, i xiv si šošoj, o šošoj si amal, thaj amal si ...xabe». Thaj čhivdās pesqo šero anθ-i xiv aj akhardās:

- Si varekon khere?

Šundās vareso sar “frrr-frr” andral, e xivāθar, thaj palem...ačhipen.

- Me phendem kadja: ”Si varekon khere?” – akhardās palem o Vini zorale vakeça.

- Na-i khonik – šundās pes jekh vak. Thaj palal: “Nana-i trebutnes te vakāres odobor zorale vakeça!. Šundem but šukar vi anglutni var!”.

- Sar akaja? Na-i nikon andre?

- Na-i!

O richinorro Vini inkaldās pesqe po šero anθar i xiv thaj dias pesqe cira godi: “Trebal te ovel varekon andre, ke varekon phendās “na-i khonik”. Thaj čhivdās palem po šero anθ-i xiv thaj phendās:

- O, morre šošojana! Na san tu?

- Na, morre - phendās o šošoj – kadaja var avere vakeça.

URSULEȚUL VINI MERGE LA IEPURE

Ursulețul Vini se plimba vesel, uitându-se la ce fac ceilalți. Ajunge într-un loc mai noroios, unde era o scorbură. Își zice: „Aha, chiar nu știu nimic, să mor eu! Uite, scorbură care va să zică este iepure, iepurele înseamnă prieten, iar prietenul ...mâncare”. Și își băgă capul în scorbură și strigă:

- E cineva acasă?

Auzi ceva ca un “fârr-fârr” dinlăuntru, din scorbură, și iarăși .. liniște.

- Am zis așa: “E cineva acasă?” – strigă din nou Vini cu glas tare.

- Nu e nimeni – se auzi o voce. Și apoi: “Nu trebuie să strigi cu vocea într-atât de tare!”. Am auzit foarte bine și întâia dată!”.

- Cum așa? Nu-i nimeni înăuntru?

- Nu e!

Ursulețul Vini și-a scos capul din scorbură și se gândi puțin: “Trebuie să fie cineva înăuntru, pentru că zise cineva “nu este nimeni”. Și și-a introdus din nou capul în scorbură și spuse:

- O, măi iepure, măi! Nu ești tu?

- Nu, mă – spuse iepurele – de data asta cu alt glas.

- Tha' nana-i o vak le šošojesqo?

- Na patãv – phendãs o šošoj. Na trebal te ovel...

- Oh! – phendãs o Vini.

Palem, o Vini inkaldã po šero, dias pesqe godi thaj čhivdãs les palem, pučhindoq:

- D-ašti te mothoves manqe kaj si o šošoj?

- Gelo te dikhel pe amales, le ričhinorres, savo si but lačo amal lesqo.

- Tha' me sem kodova! – vakãrdãs o Vini, porravindoq pe jakha...

- Savo “me”?

- O ričhinorro Vini!

- Čáces? – pučhlãs o šošoj thaj porravdãs vi vov pe jakha.

- Čáces, čáces, morre!

- Atunci, av andre! – phendãs o šošoj...

(O amboldipen sas kerdo kaθar o Marcel Courthiade, palal o lil le A.A. Milnesqo.).

- Pãi nu e vocea iepurelui?

- Nu cred – zise iepurele. n-are cum să fie...

- Of! – spuse Vini.

Din nou, Vini își scoase capul, se gândi și-l băgă iarăși, întrebând:

- Poți să-mi spui unde este iepurele?

- S-a dus să-și vadă prietenul, pe ursuleț, care este un foarte bun prieten al lui.

- Pãi eu sunt ăla! – a zis Vini, holbându-și ochii..

- Care “eu”?

- Ursulețul Vini!

- Adevărat? – întrebă iepurele și își căscă mirat și el ochii.

- Adevărat, adevărat, mări!

- Atunci, vino înăuntru! – zise iepurele..

(Versiune în limba română realizată de Gheorghe Sarău, după traducerea în rromani întreprinsă de Marcel Courthiade, din creația lui A.A. Milne.)

O ZIDĂRI

Sasas jekhvar jekh manuś. Vov baro mājstori sasas, aj sasas les biś thaj trin butărne. Dias pes godi te kerel jekh khangeri. Line von te vazden i khangeri. Diveseshe so vazdenas râte perelas.

Kadja, von xale kîno duj – trin berša thaj n-aştinas te vazden i khangeri. Savorre sasas xolăme.

Jekhvar, den pen te soven thaj dikhle suno le savorre biś thaj trin zene, ke si te zan pašal o gav, kaj thavdel i len, kaj arakhena jekhă ćoxană – drabarnă thaj te pućhen laŋar so te keren, sar te vazden i khangeri.

Voj phendăs lenqe:

- Si te thoven anŋ-o barang jekhe manuśes! Savi e butărnesqi zuvli maj anglal anela xaben, kodola te ziduîn la!

O mājstori o maj baro brigisajlo k-e lesqi zuvli sa vrăma avelas xamaća maj anglal le savorrenŋar thaj rugisajlo ka-o Devel te tradel anŋ-e laqo drom jekhe ruves te daravel la zuvlă aj te del mujal o xaben.

Avili pesqi zuvli, o ruv daravdăs la, thaj voj dias mujal o xaben. Boldăs pes palpale, ke xaben maj sasas la khere, lias o xaben thaj palem avili. O ruv palem daravel la, palem del pes mujal o xaben, palem...

ZIDARUL

Era odată un om. Era mare meşter şi avea douăzeci şi trei de lucrători. S-a gândit să facă o biserică. S-au apucat să ridice biserica. Ce ridicau pe timpul zilei noaptea se prăvălea.

Aşa s-au chinuit ei doi - trei ani şi nu puteau să înalţe biserica. Toţi erau supăraţi.

Odată, se aştern ei să doarmă şi au visat toţi cei douăzeci şi trei de inşi, că trebuie să meargă lângă sat, unde curge gârla, că vor găsi o strigoaică – vrăjitoare şi să o întrebe ce să facă, cum să ridice biserica.

Ea le-a zis:

- Trebuie să puneţi în zid un om! A cui nevastă de lucrător va veni mai înainte să aducă mâncare, pe aceea să o zidiţi!

Meşterul cel mare s-a îngrijorat, căci nevasta lui tot timpul venea cu mâncarea mai înaintea celorlalte şi s-a rugat la Dumnezeu să trimită în calea ei un lup ca să o sperie pe femeie şi să răstoarne mâncarea.

A venit femeia lui, lupul a speriat-o, iar ea a răsturnat mâncarea. S-a întors, căci mai avea acasă mâncare, a luat mâncarea şi a venit din nou. Lupul iarăşi o sperie, din nou se răstoarnă mâncarea, iarăşi...

Trinvar andăs xaben i zuvli, tha' vi akana sa voj aresli maj anglal. Atunc laqo murş n-as les so te kerel thaj čhutăs la anθ-o barang thaj phendăs le majstorurenqe te anen lesqe sig kărămide te učharen la. Ziduisardăs la 3i k-o paş le punrenqo, thaj voj sa asalas, anθar kodoja ke voj patălas so pesqo murş kerelas pherasa laça.

Kana ziduisardăs la 3i k-o kolin, voj phendăs lesqe:

- Mirre murşea! So sas tuqe maj kuć tu učhardăn!

Vov ačhilo moça, či dăs la anglal, thaj phendăs zorales pesqe majstorurenqe:

- Anen sig - sig xurdo barr, anen kişaj!

Kana areslăs 3i ka-i korr, voj dias armană i khangeri thaj phendăs:

- Kana avela agordini i khangeri, nić jekh raşaj te n-aşti te inkerel devlikani slůzba anθ-i khangeri! Nùmaj e bale te phiren thaj te xanruven pen k-e baranga le khangerăqe!

Kadja vi sas. Nikon n-aştisardăs te inkerel devlikani slůzba, kana line te slużin e raşaja von ačhile lale.

(I rromani adaptăcia palal i rumunikani balăda *O Măjstori Manuilă*; dikh vi: Gheorghe Sarău, *Culegere de texte în limba rromani*, EDP Bucureşti, 2005, k-i p. 122).

De trei ori a adus femeia mâncare, dar şi acum tot ea a ajuns mai înainte. Atunci bărbatul ei nu a avut ce să facă şi a pus-o în zid; le-a zis meşterilor să-i aducă repede cărămizi ca s-o acopere. A zidit-o până la genunghi, dar ea tot rădea, deoarece ea credea că soţul ei făcea glume cu ea.

Când a zidit-o până la piept, ea i-a zis:

- Bărbate al meu! Ce ți-a fost ție mai drag ai acoperit!

El a tăcut, nu i-a răspuns şi le-a spus cu voce tare lucrătorilor lui:

- Aduceți repede pietriş, aduceți nisip!

Când a ajuns la gât, ea a blestemat biserica, spunând:

- Când va fi gata biserica, niciun preot să nu poată ține sfânta slujbă! Doar porcii să umble şi să se frece de zidurile bisericii!

Aşa a şi fost. Nimeni nu a putut să țină sfântă slujbă, căci dacă preoții începeau să slujească ei amuțeau.

(Adaptare în limba rromani după balada românească *Meşterul Manole*; v. şi: „Gheorghe Sarău, *Culegere de texte în limba rromani*, EDP Bucureşti, 2005, la p. 122. Traducerea în limba română: *Gheorghe Sarău*).

O BIČHAJLO RROM

Pașal o drom, arakhelas pes jekh čikali xiv, kajθar, kana sasas brišindali vrăma, e rroma ankalavenas phuv. Jekh rrom zalas karing o kher la lavutaça telal i khak. Sar sasas kali răt, pelăs anθ-i xiv, kaj sasas pherdi čikaθar. Pelăs aj i čik resli 3i k-e pesqi korr. Vov astardăs pes te mangel pes:

- Kuć, Devla, Devlorrea! Nùmaj jekhvar, akana, dikh vi man, opral! Na mangav tuθar khanć, nić love, nić lûngo 3ivipen, tha', akana, jekhevarăθar, te aven šukărde mirre gada! Ankalav man kadala xivăθar!

Niće na dias agor o rrom pesqo lav, ke i xiv kerdăs pes jekh šuži rromani căxra. Vi i jag tharelas anθ-i jaglin.

- Hej, phenel vov, akava na-i pheras! Tha' kana dikhavas vi jekh peko masorro p-i jag, atunc me avavas o maj baxtalo manuș anθar o sasto sundal!

Jekhevarăθar, o mas astardăs te šunel pes sar peköl p-i jag.

Niće na zonav te me sem vaj na. Orsar, vi te na avavas me, me sa xava o peko mas.

Palal so xal les, vov phenel:

- Te avelas pașal o xaben vi jekh lači mol, šukar avelas!

RROMUL CEL NESĂTUL

Lângă drum, se afla o groapă cu noroi, din care – când era vreme ploioasă – rromii scoateau pământ. Un rrom mergea spre casă cu vioara sub braț. Cum era noapte adâncă, a căzut în groapa plină cu nămol. A căzut, iar nămolul îi ajunsese până la gât. A început să se roage:

- Scumpe, Doamne, Isuse! Doar acum, o dată, acum, uită-te și la mine de acolo de sus! Nu vreau de la tine nimic, nici bani, nici viață lungă, ci acum, pe dată, să mi se usuce și mie hainele! Scoate-mă din groapa asta!

Nici nu termină rromul vorba sa, că groapa s-a prefăcut într-un cort rrom frumos. Ba chiar și un foc ardea în vatră.

- Hei, zice el, asta nu-i glumă! Dar dacă aș vedea și o bucată de cărniță pe foc, atunci aș fi cel mai fericit om din întreaga lume!

Dintr-o dată, carnea prinse a se auzi cum se frige pe foc.

Nici nu știu dacă eu sunt sau nu. Oricum, și dacă nu aș fi eu, tot am să mănânc carne prăjită.

După ce mănâncă, zice:

- Să fi fost pe lângă mâncare și niște vin bun, bine ar fi fost!

Sig inklisto jekh khoro molǎça. O rrom pilǎs vi i mol. Phenel:

- Nić o thagar na xalǎs rǎtǎŭe maj laćhes manŭar. Nùmaj ke vov sovel p-o jekh kežlano sovthan, tha' me p-o jekh phusenqo!

O sovthan kerdilo anŭ-jekh kežlano sovthan.

- Tha' savo si o valo kana si tut jekh kežlano sovthan thaj tiri poşoći si ćući?

Sig xatǎrel ke si les anŭ-poşoći love. Ankalavel len thaj n-aşti te sa ginavel len.

- Liava manqe jekh slùga te ginel len. Tha', savo valo si man odobor bute lovença, kana n-aşti ovav thagar?

Jekhevarǎŭar, xatǎrel jekh pharipen p-o pesqo şero, vazdel o vast thaj arakhel i korùna.

Putarel pes o udar thaj aven anŭre le ministrurǎ aj le generǎlurǎ. Phenel:

- Hej, kadava na-i pheras! Te inkerelas kadja sa vrǎma!

- Khanć na inkerel sa vaxt, barea thagara! Nùmaj o Devel opral zivel savaxtesŭe – phendǎs jekh ministro.

Kerkǎrel pes o rrom:

- Sosŭar te n-aşti te avav me o Devel? Te avavas o Devel, zivavas vi me savaxtesŭe.

Îndatǎ apǎru şi un ulcior cu vin. Rromul bǎu şi vinul. Zice:

- Nici împǎratul nu a cinat mai bine ca mine. Numai cǎ el doarme pe un pat din mǎtase, iar eu pe unul de paie!

Patul se prefǎcu într-un pat de mǎtase.

- Dar care este cǎştigul dacǎ ai un pat de mǎtase şi buzunarul ţi-e gol

Pe datǎ simte cǎ are bani în buzunar. Îi scoate şi nu poate sǎ-i numere.

- Îmi iau o slugǎ sǎ-i numere. Apoi, ce folos am eu cu atǎt de mulţi bani, dacǎ nu pot fi împǎrat?

Deodatǎ, simte o greutate pe capul sǎu, ridicǎ mâna şi gǎseşte coroana.

Se deschide uşa şi intrǎ înǎuntru ministrii şi generalii. Zice:

- Hei, asta nu mai e glumǎ! De-ar ţine aşa tot timpul!

- Nimic nu ţine o veşnicie, mǎrite împǎrat! Doar Dumnezeu cel de sus trăieşte întru veşnicie – îi zise un ministru.

Se amǎreşte rromul nostru:

- De ce nu pot fi eu Dumnezeu? De-aş fi Dumnezeu, aş trăi şi eu în veşnicie.

Anθ-o kodova momènto, i filatin e thagaresqi paruvdàs pes anθ-jekh xiv pherdi cikaça.

Kothe arakhelas pes amaro rrom anθ-i cik zi k-i korr. Sa sas nùmaj jekh suno. O bićajlo rrom uštilo ka-o bilošalo ćacipen.

(Paramici dini kaθar i Mokcsay Gyuláné anθar i Ukraína; o amboldipen e rumunikane čhibăθar rromanesθe sas kerdo kaθar o Gheorghe Sarău, palal o lil *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, Liga Pro Europa – Filiala Satu Mare: Editura Solstițiu, 2003, p. 41 - 42).

În acel moment, palatul împărătesc se ruină, devenind o groapă cu noroi.

Acolo se afla rromul nostru în noroi până la gât. Totul a fost doar un vis. Rromul cel nesătul se trezi la realitatea nefericită.

(Retroversiunea din rromani în română și traducerea inițială, din limba română în rromani, au fost realizate de Gheorghe Sarău, după povestea furnizată de Mokcsay Gyuláné din Ucraina, publicată în *Povești și legende din istoria Euroregiunii Carpatice*, Liga Pro Europa – Filiala Satu Mare: Editura Solstițiu, 2003, p. 41-42).

Lucrarea a fost realizată
și tipărită în 500 de exemplare
cu finanțare de la
Centrul Național de Cultură a Romilor
Romano-Kher (CNCR - RK)

ISBN 978-606-93164-5-0

